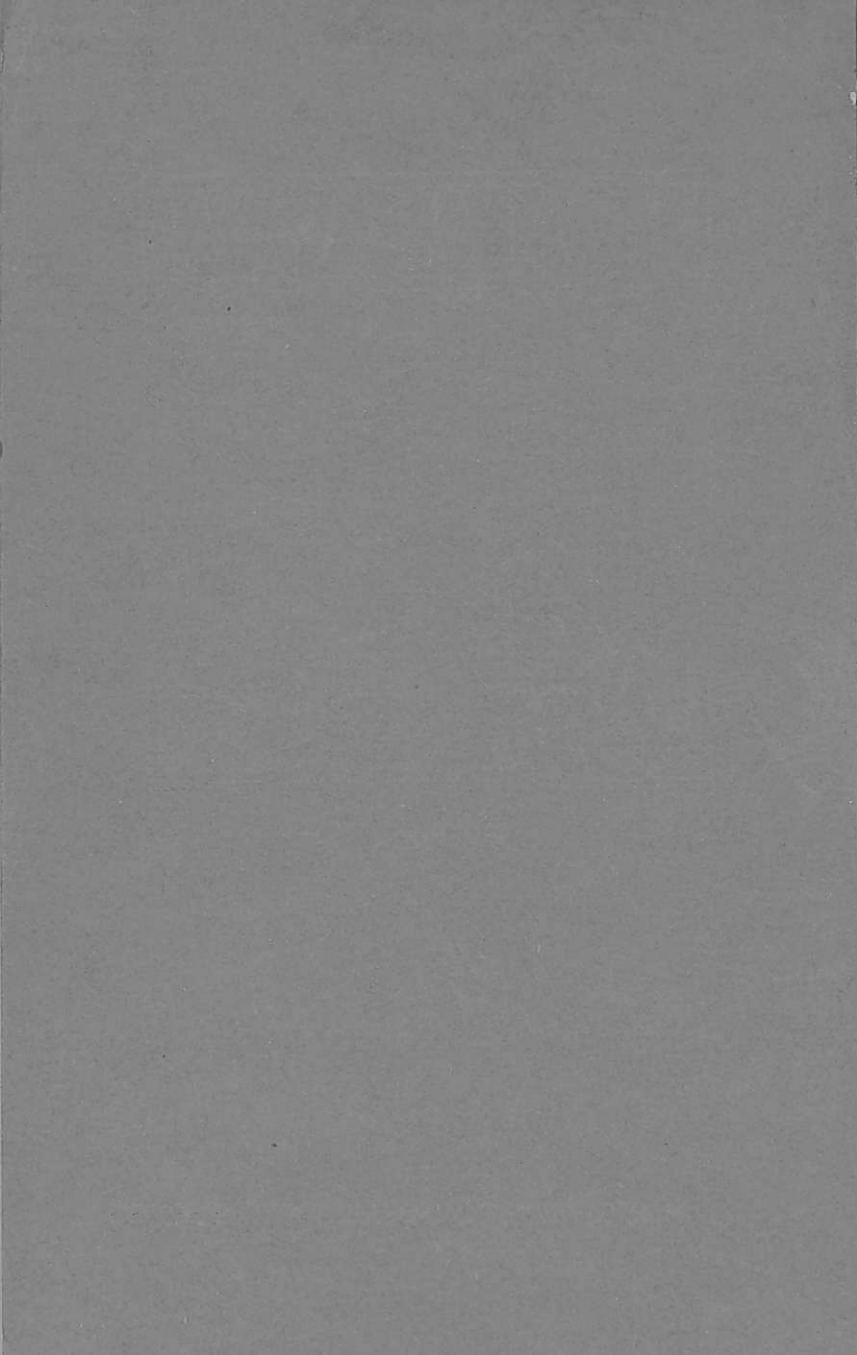

UNIV. BIBLIOTH.
* 1905 *
HELSINGFORS

URAN AUKASIJAT

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ, PORVOO

URAN AUKASIJAT

KAUPPIS-HEIKILTÄ

on kustannuksellamme ennen ilmestynyt m. m.:

Tarinoita. 1886. Hinta 1 mk 60 p.

Mäkijärveläiset. Kuvaus Savon kansan elämästä.
1887. Hinta 1 mk 75 p.

Viija. Kuvaus Savon kansan elämästä. 1889. Hinta
2 mk 50 p.

Kirottua työtä. Kuvaus Savon kansan elämästä.
Kuopion laulujuhlassa palkittu teos. 1891.
Hinta 1 mk 75 p.

Aliina. 1896. Hinta 2 mk 25 p.

Tarinoita ja tapahtumia. 1897. Hinta 1 mk
25 p.

Tarinoita III. 1900. Hinta 1 mk 60 p.

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ.

URAN AUKASIJAT

KIRJOITTANUT

KAUPPIS-HEIKKI

PORVOOSSA
WERNER SÖDERSTRÖM
OSAKEYHTIÖ

PORVOOSSA, 1904
WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖN KIRJAPAINOSSA

Sensuurin hyväksymä. Porvoo, 10 p. Marrask. 1904

LEPPÄMÄKEEN MENNESSÄ.

Kaksi miestä käveli keväisenä sunnuntai-iltana kapeata metsäpolkua, jossa oli lumen sulamisen jäleltä vesihautoja sekä toisin paikoin juoksevia vesinoroja. Edellä kulkeva mies oli nuorempi ja harppaili hipristelemättä pahimpainkin paikkain ylitse, niin että kupeella riippuva, kulmikas kirjalaukku jyskähti aina hyppäyksen päässä kylkeä vasten.

— Kohta tästä päästäisiin kuivemmille maille, lohdutteli hän jälempänä tulevaa, joka varovaisin askelein kierteli mättäitä ja puiden juuria myöten.

Jälkimäistäkään ei olisi ikä eikä kuorma estänyt hyppäämästä, mutta tämä näkyi valinneen varovaisen matkankulkutavan.

— Joko me aletaan kylää lähestyä? kysyi hän vastaukseksi, päästyänsä tasaisemmalle maalle.

— Ei aivan heti, mutta kohta ollaan kirkkotiellä, vastasi toinen.

— Onko se oikea hiekotettu maantie?

— Ei täällä toki hiekotettuja teitä tunnetakaan, nauroi edellinen. Onpahan vaan semmonen tie, jota pääsee reellä näin kesälläkin.

— Ajetaanko täällä sulaakin maata reellä kirkoon?

— Ei toki sinne asti, vaan tuonne rantaan, josta

sitten pääsee veneellä, selitti toinen ja kysyi: Eikö opettaja ole milloinkaan ennen käynyt täällä Leppämäen kylällä?

— En ole käynyt, vastasi opettajaksi nimitetty. Ensimmäinen kerta tämä on.

— Niin, ensimmäistä vuottahan te olettekin meidän pitäjässä, huomasi kysyjä ja alkoi kertoa: Tämä kylä on vielä enemmän sydänmaalla kuin meidän kylä. Yksi kyläkunta vaan on vielä etempänä kirkosta tällä puolella pitäjästä ja sitten tuolla toisella puolella pitäjästä tuo Rumpukan perukka.

— Matkaa on jo tännekin, sanoi opettaja. Ei suinkaan Samuli aikone tänä iltana takaisin palata.

— En toki näin myöhällä, vastasi Samuliksi nimitetty. Ei minulla ole mitään kiirettä kotiin. Hauskempihan kylässä on ollakin kuin kotona.

— Vai niin on Samulista, naurahti opettaja. Olikohan sittenkin jos täytyisi olla kuukausittain kylässä.

— En minä luulisi tulevan ikävän sittenkään, väitti Samuli.

— Samulinpa pitäisi käydä vielä vähän koulua ja ruveta tällaiseksi kiertäväksi opettajaksi, niin saisi käydä monessa kylässä, esitteli opettaja.

Samulista ei näyttänyt esitys olevan pahaan mieleen, vaan alkoi kuitenkin tehdä esteitä.

— Ei minusta tulisi opettajaa, hän sanoi. Siinä pitäisi osata puhua hyvin kauniisti ja pitkään, ett'en minä osaisi ollenkaan.

— Ei siinä tarvitse kovin pitkiä puheita pitää, sanoi toinen. Luettaa vaan ja toisinansa vähän kyselee.

— Puhuittepahan tänäkin päivänä lähes tunnin ajan yhteen perään, huomautti Samuli.

— Tämä oli puhe lasten vanhemmille, selitti toinen. Ei nämä ole pakollisia pitää. Minä olen vaan omasta halustani muutamissa kylissä puhunut näin sunnuntaina.

— Sitäpä ne toivoisi jokaiselta, sanoi Samuli. Kaikki kiittelivät puhetta kauniiksi ja sanoivat, ett'ei entiseltä opettajalta olisi sillä lailla lähtenyt. Puhutteko ensi sunnuntainakin? Minä tulisin ehkä taas kuuntelemaan.

— En osaa vielä sanoa, vastasi opettaja. Minäkälaisia mahtanevat olla ihmiset tällä kylällä. Jos ovat haluttomia, niin eihän niille väkisin. Olisiko talotkaan niin lähekkäin että voisi vaivata näin vähäistä puhetta kuulemaan.

— Ei tämä ollut niin vähäinen, hyvitteli Samuli. Mökin Ananiaksen Ulla näkyi ihan itkevän kuunnelleksaan. Kyllä ihmiset tulisivat täälläkin. On siinä yksillä pelloilla neljä taloa, eikä ne ole toisetkaan monen kilometrin päässä. Hukkala ja Alapiha ovat aivan lähekkäin, Kokkola ja Karhula vähän tuonnempana.

— Samuli on varmaan käynyt täällä usein, koska tietää niin tarkkaan talojen nimet, arveli opettaja.

— Olen minä toki käynyt, kun äitini on siitä Alapihasta kotosin, sanoi Samuli. Kuulinhan minä Kokkolan vanhalta isännältä, miten se kylä on syntynytkin. Isonvihan aikana sanoi tulleen ensimmäisten asukasten ja niiden elämästä se kertoi kaikellaisia kummia, mitenkä karhut ovat repineet lehmiä ja ahmat kantaneet lihat aitasta.

— Sen vuoksi siellä mahtaakin olla talot petoeläinten nimillä, arveli opettaja.

— Ei ne sen vuoksi, tiesi Samuli, vaan kun siellä ovat asukkaat Hukkasia ja Kokkosia enimmäkseen. Eno on vaan yksinään Niirasia ja enon isä on mennyt sinne paljon myöhemmin kuin muut suvut.

— Vai niin, sanoi opettaja. Pitääpä niistä asioista siellä ollessaan kysellä. Ne ovat hyvin hupaisia kuulla nuo kertomukset vanhoista asukkaista. Mielellään niitä sanomalehtikin ottasi, jos tulisi kirjoitetuksi ja sinne lähetetyksi.

— Opettaja taitaa aina välistä kirjoittaa sanomalehteen, sanoi Samuli mielistellen. Teidän kirjoittamaksi arvelivat talvella sitä, jossa sanottiin että »Kivimäen kylän nuoret miehet ovat tulleet niin ahke-roiksi neljänkunkinakaan kirjojen lukijoiksi, että tuskin yhtenäkin yönä sammuu näiden lukusankarien tulet talojen saunoista».

Opettajan kasvoista näkyi että huomaavaisuus miellytti ja hän vastasi:

— Kirjoitinhan minä, kun ne sunnuntaipäivinäkin löivät korttia, vieläpä veivät keskenkasvusia, koulussa käypiä poikiakin mukaansa. Enkä sitä salaa kirjoittanutkaan; minä uhkasin kaikkien kuullen.

— Ei sinne meidän kylälle uhkausta kuulunut, vaan siitä ne arvasivat, kun oli lopussa, kahden viivan välissä, sana — laine —.

— Sitähän minä olen käyttänyt nimimerkkinä, jos on sattunut jotain pitempätä asiata, myönsi opettaja.

He olivat jo joutuneet tuolle ennen mainitulle kirkkotielle, jossa aukean ahon keskellä näkyi pieni, vanha mökki.

— Onkohan tuossa mökissä lehmii? kysyi opettaja kohdalle tultua.

— On siinä lehmä, tiesi Samuli. Mitä opettaja siitä kysyy?

— Niin kysyn, että jos siitä saisi piimällä sekoitettua vettä juodakseen. Janottaa niin armottomasti ja paljaalla vedellä se vaan kiihtyy.

— Kyllä siitä saapi, uskoi Samuli. Mielellään se Julja antaa juomista. Tämä on enon maalla oleva mökki.

— Vai niin. Mennään sitten yhdessä.

— Menkäähän yksinänne, sanoi Samuli. Minä istun ja odotan täällä.

— Mitä varten täällä istua, jos ei janotakaan.

Samuli virkkoi naurahtaen:

— Sen Juljan pakinoista ei tahdo päästä erilleen, jos sinne menee.

— Onko mökissä niin puhelias Juliana.

— Kyllä sen kuulette.

— Minäpä menen yksinäni, sanoi opettaja. Ei se minua tuntematonta saane pitkältä viivyttelyksi.

Juliana oli huomannut matkamiehet ja tullut ulos, mutta nähtyään toisen kääntyvän heille, hyökkäsi takaisin tupaansa. Opettaja ilmoitti heti ovesta astuttua asian. Juliana tarttui tuopin korvaan, mutta uteliaisuus esti liikkeelle lähtemästä ennen kuin kysyi:

— Mistä tämä vieras on, kun minä en tunne?

Hänen päänsä tutisi uteliaisuudesta ja pienten vilkkuvain silmäin luomet tempailivat lakkaamatta, saadakseen näköaukot mitä suuremmiksi.

— Minä olen tämä pitäjän lasten opettaja, vastasi vieras.

— Vai se opettaja, huudahti Juliana ja meni tökkäämään tervettä oikein lujalla kädellä. Minä kun en tuntenut. Nytkö te tulette meidän kylälle?

— Nythän minä tulen, vastasi opettaja. Mutta saisinko sitä juomista.

— Ja toki!

Nyt lähti Juliana pyrynä liikkeelle, eikä viipynykään kauan.

— Istukaa toki lepuuttamaan jalkaanne, houkutteli hän ennen kun antoi juoma-astian.

Kun vieras oli seurannut kehoitusta, alkoi Juliana innoissaan puhella:

— Olenhan minä kuullut paljonkin opettajasta, vaikka en ennen ole nähnyt. Viime lukukinkerin lopussa oli aivan kilvan kahakka, että kuka saapi koulun kotiinsa, kuin tiesivät että on uusi opettaja. Entisen opettajan ollessa ne jukkaroivat koulua vastaan ottaisaan. Tunsitteko entisen opettajan?

— En tuntenut, vastasi vieras laskien tuopin pöydälle. Kyllä nyt jano erosi. Kiitoksia paljon.

Juliana ei joutanut kiitoksia kuuntelemaan, vaan jatkoi:

— Vai ette tuntenut entistä opettajaa! Se oli poikamies ja siitähän se jupakka taisi tullakin. Joko teillä on emäntä, tai rouva?

— Eipä ole vielä kumpaakaan.

— Vai ei. Joko olette miten iällä?

— Johan se on kolmaskymmen loppupuolillaan.

— Loppupuolillaan! huudahti Juliana. Minä sanoin, kun ne isännät ja emännät sysivät sitä entistä opettajaa, että jos vaan sattusin puheikkain, niin sanoisin että pitäisi ottaa rouva, niin loppusi se jupakka. Tokko teillä on vielä katsottuakaan?

— Eipä ole katsottuakaan, vastasi toinen yhtä totisena kuin jos olisi ollut kysymys ohran siemenen ostosta.

— Niinkö on, surkutteli Juliana. Ja kuinka monta vuotta olette ollut opettajana?

— Valehtelijan määrän.

Julianata ei pysäyttänyt näinkään hämärä vastaus.

— Vai seitsemän vuotta, sanoi hän. Yhdessäkö pitäjässä?

— Kolmas tämä jo on käveltävänä.

— Kolmas, eikä vielääkään ole löytynyt. Miten suuri teillä on palkka?

— Onhan sitä kolmisenkymmentä hehtoa jyviä ja vähän rahaakin.

— Niinkö suuri! ihmetteli Juliana. Sillähän eläisi jos kuinka hyvästi kaksi henkeä. Eihän minun miehellä ollut jyvääkään yhteen mennessä ja eletty on. Pitää nyt tästä meidän pitäjistä katsella rouva.

Opettajaa tavallaan huvittikin Julianan harrastus, mutta hän muisti aikomuksena olla viipymättä ja virkkoi vakavana:

— Täytyy jättää puheet toiseen kertaan, matkatoveri odottaa.

— Nytkö jo, pahoitteli Juliana. Eihän tässä ole ennätetty mitään puhua. Pitää minun vielä kysyä mitä opettaja on sukusin, kun on aivan unohtunut.

— Laulainen minä olen, Vilhelm Laulainen.

— Nyt se ei enää unehdu, vakuutti Juliana. Niin lauhkea nimi... Kuka teillä on toverina?... Vai Samuli. Minäpä tulen saattamaan, että sanon Samulille...

Laulainen jo naurahti salaa, kun kuuli ettei Samuliakaan sovi jättää aivan puhuttelematta. Juliana meni juoksun hytäkässä sen luokse ja alkoi torua:

— Kun et tullut huoneeseen, että opettaja olisi voinut viipyä pitemmältä. Mutta käytä jo koulupaikkaan mennessäsi opettajaa Alapihassa. Anna on kotona. Minä kävin siellä päivällä.

— Eikö eno olekaan kotona? kysyi Samuli.

— Kotona oli ja kyllähän se enosikin pitää tästä opettajasta, vaikka ei se siitä entisestä...

— Mitä se Julja nyt hölpättää, keskeytti Samuli vihaisesti ja alkoi hyvästiä sanomatta astua kylään päin.

Juliana jäi tielle ihmettelemään.

Laulainen asteli jonkun aikaa äänetönnä oppaansa perästä ja ajatteli että onpa hyvä tietää mikä on ollut edellisen virkaveljen kompastuskivi. Julianan puheista se kävi kyllin selville ja näyttää olevan tottakin, koska Samuli keskeytti puheen niin kovin tuikeasti.

— Taitaapa olla oivallinen kielikello tuo eukko, virkkoi Laulainen vähän matkaa kuljettua.

— Onhan se semmonen, että syntyy siltä mikä juttu hyvänsä, vastasi Samuli ja kysyi: Mitä se ennätti opettajalle lasketella?

— Kyselihän se jotenkin tarkkaan minun elämäkertani, naurahi Laulainen.

— Eikö tuo muuta puhunut? uteli Samuli.

— Jopa siinä sivussa esitteli emäntääkin.

— Ketä tuo esitteli?

— Ei ennättänyt nimeä mainita.

— Sitä samaa se hupattaa jokaiselle poikamiehelle.

— Onko Samulillekin?

— Joka näkemässä toki. Ja harvoinhan se muualla näkeekään kuin täällä enolassa käydessä.

— Ketä se Samulille?

— Se esittelee niin sopimattomia, etten minä viitsi mainitakaan, sanoi Samuli.

Laulainen katsoi opettaja-arvoaan alentavaksi udel-la kovin tarkkaan nuorten asioita, eikä jatkanut enään.

Kohta loppui metsä ja kylä tuli näkyviin. Se oli jotenkin korkean ja kaarevan mäen läntisellä ja eteläisellä rinteellä. Matkamiesten tullessa lännestä päin oli läntinen rinne aivan edessä ja sinne ylhäälle, puiden latvoihin paistoi vielä laskeva aurinko. Alhaalla oikealla näkyi soikea lampi, jonka tyyneen pintaan kuvastui rannalla kasvavien koivujen puoliksi lehdittyneet varjot.

Kylässä vallitsi sunnuntai-illan hiljaisuus. [Mäeltä juokseva pieni puro teki jossain kiven kolossa pienen hyppäyksen ja sieltä kuului hiljainen kohina.

— Tämäpä kylä näyttää olevan hyvässä suojassa taivaan tuulilta ja myrskyiltä, ihaili Laulainen.

— Onhan tämä, myönnytti Samuli. Ei tänne tule hallakaan ensimmäiseksi. Marjojakin tänne tulee

aina ja niitä syömässä minä käyn täällä joka kesä. Tämä ensimmäinen suurin talo, lähinnä lampia, on enola; tämä ylempänä vasemmalla on se Hukkala. Sinne menisi tie tästä suoraankin, vaan ei meille tule suurta mutkaa jos mennään tästä Alapihan kautta.

— Ei meillä ole enään aikaa talossa käydä, huomautti Laulainen.

Hän oli Julianan kesken jääneestä lauseesta ymmärtänyt, ett'ei siinä talossa oltuna suppeita opettajille, ei ainakaan entiselle.

— Ei käydä talossa, vaan mennäänhän siitä kautta, vastasi Samuli ja käveli aikomaansa tietä.

— Aikooko Samuli tulla tänne enolaansa yöksi? kysyi Laulainen.

— Tänne minä tulen, jos vaan eivät ennätä ruveta nukkumaan.

— Ei nuo niin aikaseen ruvenne.

— Aikaseen ne näin sunnuntai-iltana rupeavat, jos ei ole ketään odotettavaa, tiesi Samuli.

Kartanolle tultua ilmeni ett'ei ainakaan vielä ollut pelkoa nukkumisesta. Tuvan ikkunasta näkyi miesten olkapäitä. Samuli hidastutti askeleitaan, että heidät ennätettäisiin huomata. Jo kääntyikin yhden kasvot ikkunaan päin, kohta toisen ja kolmannen.

Erillään olevan maitohuoneen ovi aukeni ja sieltä tuli nuori nainen, valkoinen esiliina edessä. Se näkyi ihastuvan nähdessään Samulin ja tuli sitä naurussa suin tervehtimään.

— Tämä on lasten opettaja Laulainen, huomautti Samuli matkatoveristaan.

Nainen kääntyi nyt tätä tervehtimään ja oli vielä iloisemman näköinen kuin tavallisesti ollaan tuntematonta tervehtiessä.

— Eikö vieraat tule huoneeseen, huomautti hän.

— Ei nyt enää jouda, on niin kovin myöhä, kiitoksia paljon, vastasi Laulainen ja alkoi siirrellä jalkojansa matkan mukaan.

Nainen kääntyi Samuliin päin ja sanoi hiljempaa:

— Tulethan sinä tänne yöksi. Tule aivan heti.

Samuli nyökäytti päätänsä merkiksi ja joudutautui matkatoverilleen tietä neuvomaan.

Kartanon taakse tultua kysyi Laulainen:

— Oliko tämä se Anna, josta Juliana mainitsi.

— Oli, vastasi Samuli lyhyesti.

— Näyttää virkeältä ihmiseltä.

— Onhan se. Me oltiin yhtä aikaa kansakoulussa.

— Vai niin, vai käytetään täällä näinkin kaukaa kansakoulussa, ihmetteli Laulainen.

— Ei täällä ole muita käytettynä, virkkoi Samuli.

Nämä Samulin puheet menivät siihen suuntaan että Anna oli poikkeus muista ja Laulainen johtui ajattelemaan että tämä saattaa olla sama jota Juliana esitteleekin enolassa käydessä hänelle. Ja jospa siinä on, vähästä sukulaisuudesta huolimatta, peräinkin. Kovin mieleistä oli Samulista kirjalaukun kantaminen, vaikka isäntä oli siihen rengin määrännyt. Marjat eivät olleet näin keväällä houkuttelemassa. Muu siinä saattoi olla, eikä ollut ihmekään, sillä tyttö näytti jotenkin kauniilta.

He olivat jo tulleet Hukkalan kartanolle. Täällä ei heitä kukaan huomannut ennen tupaan menoa, jossa

joukot istuivat illallispöydässä. Isäntä Hukkanen, jörän ja karkean näköinen mies, istui pöydän päässä ja muutamia suupaloja puraistuansa tuli tervehtimään ja pyytämään kamariin.

— Minä en enää malta, sanoi Samuli ja nousi jättämään hyvästit opettajalle.

— Yönselkäänkö aijot? kysyi Hukkanen.

— En sen etemmäksi kuin tähän enolaan, selitti Samuli.

— On meilläkin unta ja leipää yhden yön ajaksi, kehui isäntä.

— En minä sitä pelkää, vaan kun on enola näin lähellä, niin menen sinne, selitti Samuli myöntymättä.

— Kyllähän minä sen arvasin, että sinne sinä menet.

Ja Samuli lähti.

Isäntä ja Laulainen menivät kammariin. Vastatulleesta oli huone outo ja kolea. Kitkerä tupakan haju pisti nenään. Ei ollut ihmisissäkään lämpöä. Hukkanen puhui vaan ilmoista, mutta sekin puhe tuli katkonaiseksi, kun hänellä oli alituinen työ piipussaan, jota piti kohennella ja vetää niin lakkaamatta, että savu nousi kuin kytevästä suosta.

Yhtä vähän miellyttävä oli emäntäkin. Se kävellä tassutteli äänetönnä kuin kone, eikä näyttänyt tietävän mistään muusta kuin kupistaan ja kannikoistaan, joita kanteli kammarin pöydälle niin tavattomat tarakat, että olisi luullut vähintään kymmenen henkeä olevan ruokittavana. Isännän mielestä siinä oli sittenkin vähä, koska ruvetessaan vieraan toverina keskeytynyttä syön-

tiänsä lopettelemaan kutsui vielä tuopillisen piimää itsensä varalle.

Laulainen oli jo oppinut ymmärtämään, että missä ruumiin ravitseminen on näin runsasta, siellä on turha ottaa puheeksikaan henkisempiä asioita. Siksipä he söivät melkein äänettöminä ja kun isäntä oli jälkiruaksi tupruttanut paksun pilven savua, erkani kukin nukku-mapaikalleen.

— Ohhoh, huokasi Laulainen yksin jäätyänsä. Taisinpa taas sattua ikävään paikkaan. Ei sekään Samuli jäänyt yöksi. Sen kanssa osasi puhella.

Hän katsoi ikkunasta naapuritaloon päin. Yhdestä huoneesta näkyi tuli, vaikka oli vielä jotenkin valoisa. — Siellä aijotaan valvoa vieraan kanssa pitemmän aikaa, ajatteli Laulainen. Varmaan ne kyselevät minusta ja mitähän Samuli sanonee. Muistaneeko oikein kertoa siitä päivällä pidetystä puheesta. Näkee sen siitä jos tulevat aamulla katsomaan koulun aloittamista... Pitääpä niille ajatella vähän kuulemista, että jos hyvinkin tulevat.

Hän otti laukustaan Uuden testamentin, jota selaili hämärän valossa. Pian löytyi sopivat tekstin sanat. Mutta kun hän rupesi niistä puheen sisältöä suunnittelemaan, niin ajatukset vierähtivätkin aivan muille aloille. Ensin tuli mieleen kysymys oliko synty, jos niin sukulaiset, kuin Anna ja Samuli, menisivät keskenänsä naimisiin. Se jäi kesken ratkaisun, kun muistui mieleen Julianan kyselyt ja kehoitukset, sekä lausunnot entisestä opettajasta. Täytyi aivan naurahda niitä ajatellessa, varsinkin kun muisti miten

kiire Julianalla oli ja miten sen pienet silmät tempoilivat.

Ei nyt tullut mitään, tuskaili hän huomatessaan joutuneensa pois alkuperäisestä ajatuksesta. Kaikista se vastuksen heittää. Jääköön aamuun.

Hän pani kirjan pöydälle ja rupesi nukkumaan.

ENSIMMÄINEN VIIKKO LEPPÄMÄISSÄ.

Laulainen oli pitänyt muutamina päivinä koulua Hukkalassa, kun eräänä iltana valmistautui menneeseen naapuritalossa käymään. Hän ilmoitti emännälle, ett'ei tarvitse odottaa illalliselle, jos ei ala hyvissä ajoin näkyä tulevaksi. Isäntäkin sattui kuulemaan heidän keskustelunsa ja kysyi:

- Mihinkä taloon opettaja aikoo mennä?
- Tähän Alapihaan, vastasi Laulainen.
- Onko Niiranen itse kutsunut käymään?

— Itse se kutsui täällä käydessään.

— Vai kutsui. Eipä se ole ennen kutsunut opettajaa kotonansa käymään. Se on vihannut tätä kiertävää koulua ja tahtonut että kansakoulu laitettaisiin. Joko olisi nyt leppynyt, koska on käynyt kuuntelemassa ja kutsunut opettajaa kotiinsa.

— Onhan se käynyt kaksi kertaa kuuntelemassa, vahvasti Laulainen tuntien mielihyvää. Ja olisiko tuo Niiranen ennenkään vihannut enemmän koulua kuin opettajaakaan, mutta ei ole muuten tullut käyneeksi, eikä kutsuneeksi.

— Vihannut on, aivan suoraan vihannut, väitti Hukkanen. Näkihän sen siitäkkin kun ei enää viime eikä toisena vuotena lähettänyt lapsiaan tähän kouluun.

— Kylläpä sitten pitänee uskoa, myönnytti Laulainen.

Hänen olisi haluttanut selittää asiata siihen suuntaan, että on voinut silloin olla syytä koulussa, mutta omatunto ei oikein suosinut »rikkojen ruopimista» entisen virkaveljen päälle ja niin hän lähti keskustelua jatkamatta aikomaansa kyläpaikkaan.

Laulaiselle oli vieraisilla käynti niin totuttua, ettei hänellä ollut sinne mennessä suuria valmistuksia. Puhui mitä talon joukotkin ja oli iloinen taikka vakava, aina sen mukaan miltä ihmiset näyttivät. Tällä kertaa oli vähän toisin. Kuulopuheista päättäen ei Niiranen ollut noita tavallisia sydänmaan isäntiä, joille on samantekevää olipa opetusasiat miten hyvänsä. Tämä on puuhannut kansakoulua kyläänsä, eikä ole lähettänyt lapsiaan kiertävään kouluun viime vuosina. Sellaiselle isännälle pitäisi olla mieliksi, muuten siitä saapi vihamiehen.

Alapihaan tultua oli Laulainen tavallista varovaisempi puheissaan. Kohta hän kuitenkin näki ettei Niiranen ollut mikään peljättävä. Aivan ystävällisesti kyseli entisistä olopaikoista ja nykyisistä koulumatkoista. Vähän aikaa näistä tarinoitua tahtoi jo katselemaan rukiinlaihoja, sekä muita peltopuuhiä, joka on maa-miehen melkein luotettavin ystävyiden osoitus.

Laihon katseleminen kävi hyvin ohimennen. Niiranen kiirehti oriinsa luokse, jolla renki parhaallaan karhitsu ohramaata. Ori näytti olevan Niiraseen ylpeys ja uhkea eläin se olikin. Musta karva kiilteli kuin sametti.

— Panin vetämään karhia, ettei aivan köntistyisi seisoissaan, puheli Niiranen taputellen oriinsa selkää. So Poju, maltahan vähän levähtää. On jo toista kuu-
kautta ollut ajamatta.

— Taitaa olla hyvä hevonen, virkkoi Laulainen.

— Onhan tämä hyvä Poju, mutta siitä vaan on ikävä kuin ei täällä ole kärretietä.

— Eikö tänne saisi tehdyksi? kysyi Laulainen.

— Miksei saisi, vaan eihän nämä kyläläiset rupea tekemään, valitti Niiranen.

— Pitäisi pyytää koko kuntaa tekemään, neuvoi Laulainen.

— Jo olen koettanut sitäkin, vaan kun nämä kyläläiset eivät ole yksimielisiä pyytämään, niin eihän se asia pääse alkuunkaan, selitti Niiranen.

— Siitä pitäisi kirjoittaa sanomalehteen.

— Kukapa täällä osanee niin hyvästi kirjoittaa, että se jotain auttaisi, epäili Niiranen.

— Jos minä koettaisin kirjoittaa, tarjoutui Laulainen. Isäntä osanee selittää tien suunnan ja pituuden, sekä kuinka monelle kyläkunnalle siitä on hyötyä.

— Kyllä minä osaan selittää, sanoi Niiranen. Mutta mennään huoneeseen siitä tuumimaan. Antaa oriin kävellä.

He alkoivat astella pihaan. Laulainen oli mie-
lissään, kun sattui sopiva tilaisuus tarjota apuansa näin mahtityössä, johon ei jokainen pystynytäkään.

Niiranen alkoi jo pihaan mennessä kertoa tien suunnasta, mutta se keskeytyi vähäksi aikaa, kun hänelle johtui maitohuoneen ohitse mennessä mieleen

näyttää huoneen sisusta. Tytär Anna oli siellä parhaallaan puhdistelemassa maitoastioita. Tämä ei ollut oikein mielissään tulijoista ja virkkoi moittivasti:

— Kun isä toi tänne vieraan juuri huonoimman järjestyksen aikana.

— Ei me sinua häiritä, tee vaan työtäsi, sanoi Niiranen.

Hän tahtoi vaan näyttää vieraille uutta voivai-vauspyötyä ja suurta jäähdytysammetta, jossa maitoastiat seisoivat jäiden ja veden ympäröimänä. Laulainen ei nähnyt näissä mitään erityisempää ja katse-likin enemmän Annaa, joka pyörähteli notkeana ja tottuneen tavalla suurten sinkkisten astiain ympärillä, jotka pienimmästäkin jysähdyksestä antoivat kumajavan äänen. Annakin huomasi vieraan tarkastelun ja virkkoi:

— Meillä on nämä kermanerotuskapineet aivan vanhan aikasia, vaikka johan niitä on tuolla suuremmissa taloissa oikeita separaattoria.

— On se ensi kevännä meilläkin, sanoi siihen Niiranen. Olen päättänyt ostaa heti, kun myön tuon oriin.

— Ja myötte noin kauniin oriin, sanoi Laulainen.

— Joutuu minulle toinen ja vielä kauniimpi, kehui Niiranen. Pidän minä toki ajohevosen, vaikk'ei kesällä pääsekään ajamaan.

— Mutta jospa muutamien vuosien perästä pääseekin, kun ruvetaan miehin puuhaan, hyvitteli Laulainen.

— Jospa näkisi vielä sen ilopäivän, ihasteli Niiranen. Ehkä tämä lehteen kirjoittamiskeino on hyvinkin hyvä.

He menivät kammariin, jossa Niiranen jatkoi kertomusta tien suunnasta oikein perinpohjin. Siinä ei unohtunut mainitsematta vähäisinkään notkelma eikä mäki. Kaikki puut ja suurimmat kivetkin tulivat askel askeleelta huomioon otetuksi.

— Ei niitä kaikkia tarvitse niin kovin tarkkaan kertoa, huomautti Laulainen kun alkoi käydä pitkäksi kuunnella.

— Minäpä kerron vähän lyhemmin, sanoi Niiranen, mutta alkoi aivan entiseen tapaansa.

Kertomus keskeytyi kun renki tuli ilmoittamaan isännälle, että pelto on karhittu ja kysyi uitetaanko oritta.

— Liika kylmää nyt on vielä vesi hevosellekin, arveli Niiranen. Mutta minä tulen toveriksi, niin pestään siellä lammin rannalla. Olkoon vieras yksinään sen aikaa. Ja tulipa tuo Anna...

Tämä oli juuri tullut huoneeseen ja ymmärtäen isänsä viittauksen istui pöydän luokse.

Laulaisesta oli mieleen puhetoverin vaihtuminen ja oli alkamaisillaan keskustelun lehmien lypsystä ja voin valmistamisesta, kun Anna ennätti sanoa:

— Opettajalla oli ollut viime viikolla paljon lapsia, enemmän kuin nyt.

— Enemmän siellä oli. Samuliko teille sanoi? kysyi Laulainen.

— Niin, Samuli. Se kertoi lasten olleen hyvin mieltyneitä teidän kouluun. Lapset olivat oppineet paljon lauluja.

— Lauluihinko Samuli arveli lasten parhaiten mieltyneen?

— Ei Samuli ole niin sanonut, oikasi Anna kiireesti. Se vaan kertoi kaikesta ja sanoi teidän pitäneen lopussa hyvin pitkän ja kauniin puheen.

Laulainen uskoi kyllä puheensa kauniiksi, mutta ymmärsi kuitenkin että Anna kiittelee sitä aivan aikomuksesta, häntä miellyttääkseen ja se vähän nauratti. Hänenkin täytyi löytää jotain kiitettävää ja hän virkkoi:

— Se Samuli on hyvin älykäs ja kunnon poika.

— Onhan se, myönnötytti Anna. Me oltiin yhtä aikaa kansakoulussa.

— Samaa kertoi Samuli tänne tullessa, sanoi Laulainen naurahtaen. Teitä taitaa nuo koulumuistot vetää vieläkin toistenne seuraan. Siihen huomioon minä Samulista tulin, vaikka sieltä lähtiessä luulin, että minun seuraani se on niin mieltynyt että lähti raskasta kirjalaukkua kantamaan.

— Onko se mikä ihme, sanoi Anna terävästi ja kysyi: Vai tarkoittaako opettaja muuta? Onko teille ja puhuttuna juoruja minusta ja Samulista?

— Ei sanaakaan ole puhuneet sen syrjäisemmät kuin Samuli itse, vakuutti Laulainen. Eikä sekään sen enempää, kuin että mainitsi Julianan tuppautuvan hänelle puhemieheksi, milloin vaan täällä päin käypi ja sattuu näkemään.

— Sanoiko senkin että kenelle? kysyi Anna terävästi.

— Ei sanonut, vakuutan sen.

— Sitä minä, virkkoi Anna. Mutta siihen Julianaan minä suutun, kun on saanut opettajan tuollaista uskomaan. Minä kuulin että olitte käynyt Julianan

mökissä tullessanne. Se on puoli hupsu se Juliana, jolle olen nauranut tähän asti, vaan nyt minä suutun.

— Ei toki pidä suuttua, kielteli Laulainen nauran Annan uhkauksille. Ei Juliana pahaa tarkoita. Hyväähän se on harrastavinaan.

— Niinhän se on harrastavinaan, sanoi Anna loukkaantuneen äänellä. Hyvin tietää että me ollaan serkukset ja yhtä kaikki luulee meitä niin jumalattomiksi. Opettaja ei mahda sitä tietää.

— Kyllä minä tiesin, tunnusti Laulainen vähän häpeissään.

— Ja yhtä hyvin puhutte samalla lailla, sanoi Anna katsoen moittivasti.

— En tullut ajatelleeksi, kun joskus sattuu, että menevät...

— Menkää, vaan ei me olla pakanoita, vaikka asutaan näin sydänmaalla...

Annan puhe keskeytyi, kun isäntä palasi orittaan huuhtelemasta. Laulaisen mieltä jäi vaivaamaan epäonnistunut leikkipuheensa. Olisi ollut jollain tavalla pyydettyvä anteeksi, mutta isäntä ennätti tulla ja nyt ei ehkä Anna antaudu hänen puheellensa ollenkaan.

— Niin se tieasia, virkkoi Niiranen. Mutta tuolla ulkona käydessä minä ajattelin että jos jätetään siitä asiasta kirjoittaminen tuonnetemmaksi.

— Mitä varten tuonnetemmaksi? kysyi Laulainen ajatellen että jos isäntä epäilee hänen kirjoituskykyänsä.

Niiranen alkoi selittää:

— Siinä tieasiassa on se paha vastus, että nämä muut pelkäävät sen tulevan liika kalliiksi ja väittävät

minun tahtovan yksin sen vuoksi, kun on hyviä oriita, jotta saisin niillä ajaa. Mutta jos saataisiin eräs toinen asia ensin päätetyksi, niin kyllä sitten tulisi tiekin. Niin ovat kaikki ymmärtävät miehet sanoneet. Tänne pitäisi saada ensin kansakoulu.

— Vai niin, vai kansakoulu, virkkoi Laulainen pettyneen äänellä.

— Niin, olisihan täällä lapsia siihenkin kouluun, mutta kukapa täältä asti jaksaa käyttää nykyisessä koulussa, selitti Niiranen. Olen jo pari kertaa puhunut oman koulun rakentamisesta, vaan ei näitä saa minun puheella mihinkään taipumaan. Nyt sunnuntai-iltana kuulin, että opettaja on siellä lankomiehen talossa pupunut siihen tapaan ettei ihminen ole oppinsa puolesta sillä valmis, jos osaa lukea ja vähän kirjoittaa, vaan että oppimista pitää jatkaa nuoruuden aika kokonaan ja vielä vanhanakin. Silloin ajattelin että meidän kylällä pitäisi pitää samanlainen puhe ja heti sen perästä ottaa keskusteltavaksi ja päätettäväksi kansakoulun perustaminen.

Isännän esityksessä epäili Laulainen piilevän kiertävän koulun halveksimista ja hän virkkoi:

— En luule samanlaisen puheen paljon auttavan, sillä en minä maininnut kansakoulun käynnistä mitään, sitä vaan teroitin että jos ihminen jättää lukemisen, joka on sielun ruokkimista, niin sielulle käypi aivan samoin kuin ruumiille: se kuihtuu vähitellen ja viimein kuolee hengellisesti, vaikka ruumis vielä elää.

— Täällä on puhuttava vähän toisella tavalla, niin kyllä se auttaa, neuvoi Niiranen. Pitää lisätä, että

jos lapset saisivat käydä koulua yhteen jaksoon pitemmän aikaa, niin ei lukeminen jäisi vanhanakaan.

— Voisi sitten vähän paremmin auttaa, myötteli Laulainen. Mutta mies- vai naisopettajako siihen on ajateltu ottaa.

— Ei siitä ole mitään ajateltu. Ennättää sen asian sittenkin päättää, kun on koulu perustettu.

— Vaan jos ei tule päätöksestä pitävä, ellei samalla sovita opettajasta ja sen palkasta.

— Tuumitaan sitten siellä, kunhan ensin alkuun päästäisiin, kierteli Niiranen... Mutta se puhe pitää olla niin luita myöten menevä, että tuokin vanha Kokkonen pehmiäisi. Sehän se on aina etumaisena vastustamassa kaikkea, joka vähänkin maksaa.

— Enhän minä niin mahtavia puheita osaa pitää, kuin paljo oppineet, vaan jos nyt koettasin jotain sanoa, virkkoi Laulainen merkitsevällä äänenpainolla.

Niiranen sen ymmärsi, koska joutui hyvittelemään:

— Kyllä minä luulen, ett'ei siihen sen oppineempia tarvita. Minä näin viime maanantaina että Kokkonen kuunteli hyvin mielissään sitä puhetta koulua alottaissa.

Laulainen tuli aivan hyvitettyksi ja virkkoi:

— Jospa minä kirjotan sen puheen valmiiksi. Ehkä täältä saapi paperia, niin alotan jo tänä iltana.

— Niin, kirjoittaa vaan, kehoitti Niiranen. On täällä Annalla paperia, kunhan tulee.

Hän kertoi sitten vanhasta Kokkosesta ja muista vastustajistaan nähtävästi siinä toivossa, että Laulainen osaisi paremmin valmistaa puheensa.

Kohta tuli Anna laittamaan illallista pöytään.

— Opettaja aikoo tänä iltana kirjoittaa, niin anna sinä muutamia arkkia paperia, sanoi Niiranen.

— Postipaperiako vai muuta? kysyi Anna.

— Mitä hyvänsä, sanoi Laulainen. Ei se tule mihinkään tärkeään tarpeeseen.

— Vai ei tärkeään, vaikka niistä paperista lähtee alku kansakoulun perustamiseen, sanoi Niiranen. Älä sinä Anna kerro muille. Meillä on sellainen puuha, että opettaja valmistaa ensi sunnuntaiksi puheen, jossa kehoittaa koulua perustamaan. Sitten siinä samassa koetetaan saada asia päätetyksi.

— Vai niin, virkkoi Anna asiaan innostuen. Tämähkö opettaja siihen tulisi opettajaksi?

Laulainen ei ollut huomaavinaan Annan kysymystä, vaikka se oli niin mieleinen, ettei tiennyt miten palkitseisi kysyjää. Niiranenkaan ei ollut oikein kiireellinen vastaamaan. Viimein hän sanoi:

— Eihän tämä opettaja jätä vakinaista virkaansa sen tautta.

— Niin kyllä, huomasi Anna. Siihen kansakouluun ei taitaisi päästä vakinaiseksi.

Laulainen ei puhunut vielääkään. Hän oli jo opettajan sukupuolta kysyissään ajatellut, että jos pääsisi väliaikaiseksi opettajaksi tämän kylän kouluun. Annastakin se oli alussa mahdollista, koska kysyi sitä aivan ensimmäiseksi. Täytyikö hänen itsensä pyrkiä, kun eivät ymmärtäneet asiata. Lyhyen vaitiolon perästä hän jo julkasi ajatuksensa.

— Onhan tämä vakinainen virka, mutta kyllä

minä voisin tästä luopua jos saisin muutamiakaan vuosia olla väliaikaisena opettajana kansakoulussa.

— Sitähän minäkin ajattelin, tarttui taas Anna puheeseen. Parempihan yhdessä paikassa on olla, kuin kiertää ympäri pitäjää.

— No jos sillä lailla tekee, myötteli Niiranen. Mutta mikä sitten tulisi turvaksi, jos täytyisi ottaa vakinainen opettaja?

— Jospa minä siihen mennessä saisin luetuksi niin paljon että voisin parissa vuodessa suorittaa täydelliset tutkinnot, selitti Laulainen aikomuksensa.

— Eikö tässä nykyisessä virassa ollessa voi lukea?

— Huonosti se käypi, sillä loma-ajat menevät hyvään kylänmiesten kanssa jutellessa, ja näin ikään vieraisissa istuissa.

— Olisi pitänyt ennen tähän toimeen ryhtymistä lukea enempi.

— Niinpä olisi pitänyt, mutta kukkaro sanoi että ei.

— Velallahen monet muutkin kuuluvat koulunsa käyvän.

— En löytänyt silloin niin hyviä ihmisiä.

— Kyllä niitä olisi kyselemällä löytynyt, ainakin takausmiehiä.

— En löytänyt halukkaita siihenkään.

— Liika vähä on tullut kysellyksi.

Laulaisella oli mielessä arvella että olisiko isäntä Niiranen halukas auttamaan, jos tulisi avun tarvis, mutta jätti kuitenkin sanomatta.

Kohta illallisen syötyä neuvoi isäntä erityisen kammarin Laulaiselle, jossa sai nukkua ja valmistaa

rauhassa tuota tärkeätä puhetta. Kammari oli nähtävästi talontyttären, sillä jokainen esine oli asetettu paikalleen erityisellä huolella, eikä missään näkynyt likapilkkaa. Laulainen tunsii olevansa täällä kuin jossain pyhässä paikassa ja heitti kohta kenkensä, ettei niillä nuhraisi mitään kohtaa.

Valkosella liinalla peitetyllä pöydällä oli valmiina mustepullo ja paperia. Mutta eihän siinä uskaltanut pullon korkkiakaan avata, vielä vähemmin mustetta muuten liikutella. Tipahtaisi liinalle ja sen nähtyä Anna varmaan ajattelisi että onpa aika töhryksikin. Hän toimitti varovasti liinan pois pöydältä ja nyt vasta uskalsi ottaa kynän käteensä.

Mutta millä sanoilla se puhe piti alottaakaan. Tämä oli tuiki tärkeä asia. Jos eivät alkusanat miellyttä kuulijoita, niin silloin saattaa mennä hyvä asia pilalle. Koulu jääpi perustamatta ja opettajaksi pääsyn toivo raukeaa samalla. Kiertele vaan kuten tähänkin asti ympäri pitäjää ja elä ihmisten armopaloista. Mutta jos puhe miellyttäisi alusta loppuun, niin sitten saat-taisi seurata vaikka mitkä muut onnet sen mukana.

Laulaisen aivoissa alkoi leijaila niin kauniita tulevaisuuden kuvia, että täytyi laskea kynä pöydälle ja nousta sukkasillaan kävelemään.

Niin, hän opettaisi ja lukisi ja kun sillä keinoin olisi saanut karttumaan tietoja ja koulunkäyntiin varoja, niin sitten suorittaisi seminaarikurssin ja tulisi tänne takaisin.

Tätäkin ihanampi ajatus syntyi edellisen johdosta, mutta sitä ei uskaltanut vapaasti ajatellakaan ennen

kuin tietäisi kuinka tämä kouluhomma päättyy. Mutta jos se päättyisi hyvin, niin silloin hänen tiensä kulkisi usein tämän talon kautta. Sillä vaikka hän oli kävellyt kolmessa pitäjässä ja nähnyt nuoria naisia viehättäviä ja enemmän viehättäviä, niin ei yksikään ollut katsonut häneen niin rehellisen kauniisti kuin Anna. Olipa vielä tänä iltana ilmaissut osanottonsa hänen tulevaisuudestaan. Se voisi merkitä jotain, mutta ainoastaan sitten. Siihen asti täytyy olla aivan hiljaa, sillä eipä tällaisesta kodista mahtane tehdä mieli pitäjään niukoille eväille. Vaan jos tämä asia onnistuisi, niin kyllä sitten. Hän istui, päästäkseen kirjoittamisen alkuun, mutta innostui uudestaan kuvittelemaan, että miten ihanata olisikaan olla kihloissa. Saisi kävellä julkisesti käsikädessä ja jos joutuisi ulommaksi opintomatkalle, niin sieltä aina kirjoittaisi joka viikko pitkiä kirjeitä. Ei silloin tarvitseisi hakea sanoja, niitä tulisi runomitasakin ja miten pitkältä hyvänsä.

Vaikka nämä toiveet olivat vielä näin hämäriä, täytyi hänen jo nyt paikalla, kesken kiireen koetella kuinka kauniisti kirjoitus sujuisi silloin. Runoa se lähti ja kuului:

Äl armas Annani ikävöi,
Jos kaukana täytyy olla.
Sua muistan päivin, muistan öin,
Oot aina muistossa mulla.
Jos unohtuisikin taivas, maa,
Et unohdu sinä milloinkaa.

Kuinka ihanata! ihaili hän moneen kertaan sepitämänsä värssyä . . .

Mutta se puhe ja ne alkusanat . . .

ESITELMÄ JA SEN TULOKSET.

Viikon viimeisinä iltoina tuli Laulaiselle kiire, sillä ensimmäinen kirjoitus-ilta oli kulunut haaveiluissa ja alkusanoja etsiessä. Nyt olivat sanat löytyneet ja muutaakin kirjoitusta tullut niin pitkältä että uskalsi epäilemättä lähettää lasten mukana ilmoituksen kylälle, että hän pitää sunnuntaina puolenpäivän jälkeen sunnuntai-koulua lasten kanssa ja sen perästä esitelmän vanhemmille ihmisille lasten kasvatuksesta ja opetuksesta.

Vaikka Laulainen oli tottunut puhumaan hätäilemättä suuremman joukon kuullen, niin nyt päpakkautui pelkomieli vaivaamaan. Ei ollut enää yötäkään välillä. Kaikissa kylän taloissa puuhailevat ihmiset lähteäkseen koulua ja luentoa kuulemaan. Tämä arkuuden tunne ei ottanut poistuakseen yhdessä paikassa istuin, vaan täytyi lähteä kävelemään.

Hän meni pellon taakse metsään ja kohosi sieltä lepikkoahoja myöten mäen korkeimmalle paikalle. Sinne oli melkoisen laaja näköala, mutta enimmäkseen metsää. Viihättävimpiä olivat metsälammit, joita pilkoitti sieltä täältä metsän keskeltä. Mieluummin hän kuitenkin katseli lähinnä näkyvää Leppälampia, sillä sen rannalla oleva talo viehätti nyt kaikkein enimmä-

silmää. Täältä korkealta katsoen se näytti niin runolliselta, että sydän sykähteli.

Nyt oli jo pelkomieli haihtunut ja hän lähti laskeutumaan alas. Peltoja lähestyessä hän vielä pysähtyi ja istui kivelle.

Tässä olisi koululle ihana paikka, ajatteli Lau-lainen. Täältä se näyttäisi juhlalliselta tuonne kylälle. Tänne katsahtaisi jokainen ihastuksella, kuten ainakin kylän kaunistukseen ja kukkaan. Koivuja jätettäisiin kasvamaan rakennuksen ympärille ja koivujen reunustama hiekoitettu tie veisi kylälle, aina lammin rannalle asti. Ja jospa valkenisi kerran se päivä, jotta saisi kävellä tänne tuota varjoisaa tietä myöten käsikädessä oman keittäjänsä kanssa. Silloin olisi onnen ajat saavutettuna ja kaikki menneet huolet ja vastukset saisivat unohtua. Nyt kaikui ainoastaan metsän lintujen riemulaulut, mutta silloin kajahtaisi täältä myöskin kahden onnellisen ihmislapsen laulut.

*

Päivällisen jälkeen alkoi vilistä lapsia Hukkalan kartanolla. Vanhempi väki seurasi hiljalleen perästä, taluttaen ja kantaen pienempiä lapsiaan, jotka oli myös otettu mukaan. Nyt oli tavallista merkillisempi päivä Leppämäen kylällä.

Isäntä Hukkanen katsoi itsensä tämän juhlan johtavaksi henkilöksi ja haeskeli kartanolta ja tuvasta kylänsä isäntiä ja emäntiä kammariin. Juhlan kunniaksi oli hän hankkinut hampaisiinsa savuamaan sikaritupakan. Sitä kun ei sopinut siitä koskaan irroittaa,

kävi puhe hyvin jäykästi, jäväköimällä ja siksi hän käytti käsiänsä apunaan: työkatken syrjittäin seisovia kylkeen, taikka tarttuen takin liepeeseen.

Kammarissa piti Laulainen huolen vieraiden tervehtimisestä. Nyt jos milloinkaan täytyi olla kohtelias. Kun tuo peljätty vastustaja, Kokkonen, tuli kammariin, siirtyi Laulainen hänen rinnalleen istumaan ja koetti pitää yllä hyvin vakavaa ja samalla älykästä keskustelua. Mutta ukko ei näyttänyt siltä, joka ensimmäiseen hyvään ihastuu. Pitkät kulmakarvat jyhöttivät kuin mitkähän räystäät syvältä tähystävien silmien päällä. Mustan tympeä, joukea muoto näytti niin perin jäykältä, että siihen oli aivan turha toivoa ilmestyvän mitään ihastuksen aaltoja. Taitavimmillekin puheille vaan myrähteli. Viimein hän otti sananvuoron ja yksikantaan kysyi:

— Joko olet miten vanha?

Laulainen sanoi ikänsä.

— Nuori mies vielä, jatkoi ukko. Palkan vuok-siko rupesit lasten opettajaksi, vai oliko halua?

Kysymys oli niin vaikeata laatua, ettei Laulaisen vastaus aivan kiireelle joutunutkaan.

— Pitäähän siihen toki olla haluakin, virkkoi hän viimein.

— Niin pitäisi olla, vahvisti Kokkonen. Mutta palkkapaimenia taitaa olla suuri osa.

— Mitkä isännän mielestä ovat palkkapaimenia? kysyi Laulainen varovasti.

— Jotka toisin opettavat ja toisin elävät, vastasi Kokkonen.

Laulainen oli luullut ukon tarkoittavan niitä, jotka hakevat suurempaa palkkaa, mutta huomasi erehtyneensä ja vastasi vähän nolona:

— Eihän tämä syntinen ihminen uskalla kehua elämäänsä.

— En minä sinua tarkoittanut, kun en vielä oikein tunnekaan, lohdutteli Kokkonen omalla tavallaan.

Uusien vierasten kammariin tulo vapautti jatkamasta tämän suuntaista keskustelua. Niitä oli kaksi naista, Alapihan Anna ja toinen ijäkkään puoleinen emäntä, jolla oli suora ryhti ja oman arvonsa tuntoa ilmaisevat kasvopiirteet. Ne tulivat huoneeseen rohkeasti, ilman talon isännän työntämättä ja asettuivat istumaan toiselle puolen huonetta. Laulainen meni tervehtimään, mutta ei uskaltanut jäädä vähäksikään aikaa puhuttelemaan, sillä tuo Kokkonen saattoi kulmakarvainsa alta katsellen huomata vaikka mitä. Hän palasi ukon rinnalle istumaan ja ettei se arvaisi hänen panneen mitään huomiota nuorempaan naiseen kysyi hiljaa:

— Mistä talosta tämä viimeksi tullut emäntä on?

— Se on tästä mäen takaa, Putkinotkon talosta, tämän Hukkasen veljen emäntä.

Kokkonen puhui niin kovalla äänellä, että emäntä itsekin näkyi kuulevan. Laulainen katui tehneensä koko kysymystä ja päästäkseen pois kammarista virkkoi:

— Pitääkin käydä katsomassa, joko ovat kaikki lapset koolla.

Hän meni puhuttelemaan ulkona olevia isäntiä. Niirasenkin kanssa oli jäänyt sopimatta kumpiko heistä aloittaa keskustelun, kun esitelmä on loppunut. Siihenpä

ei tahtonut enään tilaisuutta löytyäkään. Aivan luettamaan lähtiessä hän sai kuiskatuksi, että isännän on keskustelu alettava.

— Kyllä minä alotan, mutta pitää auttaa, jos tiukka tulee, sanoi Niiranen.

— Kyllä koetan auttaa, lupasi Laulainen.

Hän meni alottamaan sunnuntaikoulua lasten kanssa. Lapset lauloivat viikolla oppimansa virren aika kauniisti. Hyvin sujui päivän evankeliuminkin lukeminen ja kysymyksiin rikkaan miehen ja köyhän Latsaruksen elämästä ja kuolemasta tuli aivan oikeita vastauksia. Mutta kun Laulainen syventyi puhumaan ja kyselemään kertomuksen syvemmästä merkityksestä: rikasten ylellisyydestä ja Jumalan sanan hylkäämisestä, sekä rikkaan miehen kauheista tuskista ja myöhäisestä veljien varoittamisesta, eivät lapset voineetkaan enää seurata, vaan istuivat ikävän näköisinä, aivan kuin illallista odotellessaan. Laulainen huomasi sen ja ymmärsi, ettei tämä ollut oikein lapsia kohtaan, mutta tällä kerralla täytyi näyttää vanhemmille ihmisille, miten pitkälle hän kykenee selittämään.

Kun tämä syvällisiä asioita sisältävä puoli oli loppunut ja lapset saivat kuulla yksinkertaisempia kysymyksiä, heräsivät he kuin unesta. Lopettajaislauluja laulaissa heidän silmänsä aivan loistivat ilosta, sillä nyt he tiesivät vanhainkin heitä mielihyvällä kuuntelevan.

Lyhyen väliajan perästä astui Laulainen pitämään esitelmäänsä. Hän katsoi asiaan kuuluvaksi olla seisovassa asennossa, vaikkakin polvet pyrkisivät rauhattomasti vavahtelemaan.

— Olen aikonut puhua lasten kasvatuksesta ja opetuksesta, alotti hän katsomatta papereihinsa, joita piteli kädessään. Jospa alotan tuosta kaikille tunnetusta sananparresta, että »sitä poika piiskuttaa, mitä emäkana kaakattaa». Tämä lause lausutaan useimmiten silloin, kun kuullaan lapsen taikka nuoren puhuvan sellaisia puheita, joita on totuttu kuulemaan hänen vanhemmiltansa. Useimmiten ne eivät ole siveitä, eikä kiitettäviä puheita, vaan raakoja ja rumia. Siveät puheet vetävätkin paljon vähemmän muiden huomiota puoleensa, sillä ne lausutaan aina hiljaisella, tyynellä äänellä. Niitä ei lapsetkaan muista niin hyvin kuin edellisiä. Paljon mieluummin he jäljittelevät kiivaita ja karvaita sanoja. Niistä tuskin yksikään unohtuu. Niitä kuulemaan ja muistoonsa painamaan ovat lasten korvat tuiki herkäät. Jos kaksi äitiä puhelisi toisella puolen tupaa vaikka kuinka kauniista asioista ja toisella puolen tupaa taas toiset kaksi panettelisi toisiaan taikka naapureitaan, niin saatte uskoa, että lapset ovat näitä jälkimäisiä kuuntelemissa. Voitte sanoa, että rähinä vetää lapsia puoleensa, mutta ei se tule siitä yksistään. Panettelijan sanat lähtevät sydämen pohjasta ja siinä niiden suuri vetovoima. Hän ponnistaa kaikki kykynsä löytääkseen vaikuttavia sanoja. Siinä toinen vetovoima. Senpä vuoksi ovat tehdasseutujen ja tiheästi asuttujen kylien lapset vilkkaampia kuin nämä syrjäkylien lapset. Mutta kyllä pahuus tännekin tiensä löytää ja on jo valmiiksi löytänyt.

Tähän suuntaan hän jatkoi, kosketellen tärkeimpiä

paheita, kuten kiroilemista ja kotivarkautta, juoppoutta ja yöjuoksua, joita lapset oppivat vanhemmilta ihmisiltä.

Jällellä oli loppulauseet, mutta tämä olikin tärkein osa.

— Näin on asianlaita, virkkoi hän vaihtaen vähän äänenpainoa. Voitte ajatella, että niinpä on, vaan minkäpä sille voinee. Mutta kyllä voipi, jos on hyvää tahtoa. On toimitettava niin, että lapsille opetetaan hyvää vielä suuremmalla hartaudella kuin nuo huonojen tapojen opettajat opettavat huonoa. Mutta tämä opetus ei tapahdu jokaiselta. Se ei saa olla silloin tällöin vihapäällä pauhailemista, joka opetus-tapa ei kantaisi hedelmiä pahaakaan opettaissa, jopa että hyvää. Ymmärtäähän jokainen, mitä se vaikuttaisi, jos isä harmistuneena pauhaisi pojalleen näin: sinä olet jo siksi suuri poika, ett'et enää saa noin lapsellisesti ja sävyisästi haastella tovereisi kanssa, vaan sinun pitää puhua vihaisesti kiroillen ja uhkaillen. Poikaa varmaan hävettäisi, eikä hän tekisikään isän käskyn mukaan. Mutta se on aivan toista, kun isä näyttää esimerkillä, miten puhuttelun pitää tapahtua. Silloin poika tekee samoin, vaikkapa häntä siitä kieltäisikin.

Mieluisimmatkin oppiaineet tulevat lapsille vastenmielisiksi, jos heitä taitamattomasti pakoitetaan. Opettajan täytyy osata asettua lasten kannalle ja näyttää, että hän itse on ensin innostunut siihen, mitä ajetaan oppia. Näin ollen pitäisi jokaisessa kylässä olla erityinen, taitava opettaja, joka ohjaisi lapsia kaikkeen hyvään. Silloin he aivan kuin itsestään tulisivat kättämään, mikä on paha ja kartettavaa. Mutta siihen

tarvittaisiin vakituinen koulu, sillä nämä silloin tällöin saadut opetukset unohtuvat pian ja jäävät usein aivan hedelmää tuottamatta.

Tämä oli luennon loppu ja Laulainen istui odotamaan, minkä vaikutuksen se teki kuulijoihin. Ajatteleminen aihetta se taisi antaa, koska ei kukaan kiirehtinyt pois lähtöä. Talon isäntäkin oli puheen ajan kärsinyt savustamisaasta, mutta nyt hän jo kiireelle touhusi tulta tupakkaansa. Jo nousi joku ulos lähteäkseen, vaan silloin kohotti Niiranen päätään ja virkkoi:

— Nytpä tässä kuultiin oikein toimen puhetta ja mitähän jos nyt miesten koolle ollessa otetaan asiasta kiini ja päätetään perustaa koulu meidänkin kylälle.

Kaikki olivat äänettä.

— Eikö kukaan ota asiasta puheeksi? kysyi taas Niiranen. Vai eikö katsota koulua tarpeelliseksi, vaikka opettaja noin selvästi siitä puhui.

— Kyllähän koulu olisi hyvä olemassa, myönnutti joku isäntä.

— Mitä koulua sinä Niiranen tarkoitat? kysyi Kokkonen.

— Kansakoulua. Mitäs me muita kouluja.

— Onhan meillä tämä kiertävä koulu, huomautti Kokkonen.

— On on, mutta opettajahan itse sanoi, ettei siitä jää paljon hedelmiä, kun on niin kovin lyhyt aika.

— Poisko me tämä opettaja laitetaan? kysyi Kokkonen.

— Eikä laiteta. On niitä opetettavia tällekin.

— Ei meidän varoilla monia kouluja kustanneta, sanoi Kokkonen varmemmin. Jos tämä opettaja pitää nuo puheensa ja tapansa, niin ei tarvita sen enempää kouluja, eikä opettajia.

Laulainen muisti lupauksensa ja kysyi:

— Saisinko minä vielä sanoa vähän?

— Saapi opettaja sanoa, kuului usealta taholta.

— Asia on sillä lailla, alotti taas Laulainen, että olenhan minä opettanut ja opetan edeskin päin minkä ennätän ja ymmärrän, mutta aika on kovin lyhyt. Ennättää parhaiksi tutustua lapsiin ja vähän saada oppimaan lukutaitoa, niin silloin täytyy jättää ne ja mennä toiseen kylään. Ne vähät siemenet, joita on ennättänyt kylvää, tallataan ja nokitaan jo seuraavana päivänä pois. Säilyneekö kaikistellen huomiseksikaan. Muistan eräänkin sattuman, jolloin pitkään ajattelin tätä samaa asiaa. Oli viimeinen opetuspäivä siinä talossa, kevätkynnön aikana. Puhuin parhaallaan lapsille hyviä neuvoja, kun pelloilta kuului kyntäjän kiukkuinen kiroilu hevoselle. Muutamat lapset katselivat hämmästyneenä minuun, mutta toisista se ei ollut mitään ihmeteltävää ja monta oli, jotka painoivat päänsä alas ja naurahtelivat salaa. Ajattelin, että toteen meni taas puheeni. Tuon kyntäjän kiroilun ne varmaan muistavat vielä vuosien perästä, mutta tuskinpa yhtään minun sanaani. Toista olisi, jos saisi opettaa pitemmän ajan erityisessä koulurakennuksessa, jossa ei olisi kaikkea kuultavana ja jossa ennättäisi juurruttaa mieliin mikä on hyvää ja mikä pahaa. Tämän ja muun vuoksi toivoisin, että kaikilla lapsilla olisi vakinainen koulu.

Kokkonen otti ensiksi sanan vuoron ja alkoi:

— Vaikka tämä on opettajan puhetta ja oikeata puhetta, niin täytyy minun sitä vastustaa. Minä en ole käynyt koulua muuta kuin rippikoulun, mutta ei minulta ole lapset oppineet kiroilemaan, ei kyntäissäkään. Koulun käyneet ne vasta kiroilevatkin ja niitä ei näy hävettävänkään kiroilemisensa. Sen minä kuulin omilla korvillani, kun muutamille herroille annoin toissa syksynä luvan tulla metsästämään. Ne ne vasta kiroilivat. Eikä siihen tarvinnut olla mitään asiata, muuten vaan huvikseen, muun puheen höysteeksi. Ja varmaan ne olivat koulun käyneitä ja oppineita, koska puhuivat ruotsia, että oli kai kieli senkin seitsemällä sykkyrällä. Mutta suomeksi ne kiroilivat. Siinä se on se kouluviisaus. Ei siitä jumalanpelko lisäännä. Sitä rikkaan miehen elämätä ne elävät, josta opettaja äsken lapsille puhui.

Kokkonen oli kiivastunut ja kyllä hänenkin puheensa sai puolustajia. Niirasta se harmitti ja hän alkoi väittää:

— Eläkööt herrat omaa elämäänsä, jotka ovat käyneet suuret koulut, mitä me niistä otetaan verraksi. Meillä on vaan kysymys kansakoulusta, jossa ei suuria viisauksia opeteta. Ja ett'ei Kokkosen tarvitse pelätä villityksen opettajia ja kiroilijoita, niin otetaan tämä Laulainen opettajaksi, luultavasti hän siihen suostuu.

Kaikki katsahtivat lisääntyneellä kunnioituksella Laulaiseen ja tämä itse oli näin kaikkein kuullen annetusta tunnustuksesta niin liikutettu, että vaivoin sai pidätetyksi ilon kyynelten puhkeamisen. Puhumista ei uskaltanut ajatella aivan heti. Ei hän voinut katsoakaan

joukkoom päin, varsinkin kun tiesi, että Anna on siellä, ja varmaan katsoo häneen.

Kokkonen ei antautunut vielä, vaan tarttui kiinni asiaan.

— Onhan meillä tämä opettaja ilman uudestaan ottamatta, sanoi hän. Ja jos opetusaika on lyhyt, niin pitennetään. Otetaan jo tämän kesän ajaksi opettamaan ja maksetaan sellainen palkka, että kannattaa olla. Eivät ne tuhansia markkoja maksavat koulurakennukset mitään viisautta anna. Ei tässä niihin kustannuksiin ruveta niin kauvan kun on tupa joka talossa. Vai paheneeko teidän tupanne kouluhuoneena? Jos pahenee, niin ei minun tupani pahene. Siihen saapi tulla koulua pitämään milloin tahansa. Tule vaan opettaja meille, kun muualta loppuu koulunpito. Ruoka ja hoito ei maksa mitään. Ja jos nämä muut eivät suorittane markkaa tai kahta kuulta lastensa opetuksesta, niin hävetkööt toki puhuissaan toisesta koulusta. Minä pysyn puheessani ja sanokaapa onko paljon jos maksette markan lapsesta opettajalle kuussa?

— Ei ole paljon, vastattiin monesta suusta.

— Mielelläni minäkin maksan.

— Kyllä minäkin.

— Ei tuo paljo ole vaikka kaksikin.

Niiranen koetti sotkea miesten hyväksymishuutoja ja kysyi:

— Kenenkä lapset kesällä kouluun joutaa?

— Kyllä joutavat, väitti Kokkonen. Eikä niitä tarvitse aamusta iltaan asti opettaakaan. Antaa toiset ajat olla töilläään ja marjassa.

— Aivan niin, kuului taas myöntymisiä.

Laulainen ei osannut mitään ajatella tästä häläkästä. Nuo ylistykset ja lupaukset painoivat alas hänen ihaninta ajatustaan. Hänet työnnettiin koivujen keskellä seisovasta onnen majasta takaisin kuumaan tupaan, jossa kaikessa tapauksessa oli elettävä toisten armoilla ja heidän vastuksinansa. Oliko hänen kieltäydyttävä, vaiko oltava äänettä.

Niirasta suututti tämä asiankäännö ja hän seisalleen nousten ihmetteli:

— Ne on miehiä. Jos kuka ja kuinka hyvän asian esittelisi, niin ei ymmärretä.

Kokkonen ei odottanut loppua.

— Kyllähän sinä muka ymmärrät ja rakentaisit, jolla on parhaat pellot ja saat itse olla useampi vuosi veroäyriä määräälemässä. Kyllä sinä osaat oman koh-tasi katsoa, vaikka joka vuosi otat suuria rahoja orilla.

— Olenko minä teitä estänyt ottamasta suuria rahoja, sanoi Niiranen ja meni harmissaan ulos.

Laulainen seurasi perästä ja kartanolle tultua kysyi:

— Mitenkäs nyt tehdään?

— Eihän niille voi mitään, kun tuo Kokkonen on yllyttämässä, sanoi Niiranen. Menköön nyt näin, vaan kesällä otetaan uudestaan, eikä kutsuta Kokkosta siihen sotkemaan.

— Niin kyllä, sanoi Laulainen, mutta katsahti samassa ympärilleen, että kuuliko tätä muut.

Hän huomasi, ett'ei Niirasan aikomus ollut aivan rehellistä laatua.

— Ei puhuta enempää tässä, sanoi Niiranenkin. Mennään meille.

— Ei minun sovi lähteä näin kiireelle, luulisivat pahastuneen, kieltäytyi Laulainen.

— Niinpä kyllä. Hyvästi sitten vähäksi aikaa.

Laulainen palasi huoneeseen. Vieraat alkoivat lähteä kotiinsa. Käymään kutsuja tuli kaikilta lähi-talojen isänniltä ja emänniltä. Laulainen kiitteli ja vakuutti käyvänsä, jos ei ennen niin kesemmällä, kun tulee toisen kerran.

Talo oli kohta tyhjänä vieraista. Ainoastaan isännän veljen emäntä ja Kokkonen tulivat kammariin.

— Lähde nyt katsomaan, että miltä se minun rypypaikkani näyttää, tulisitko siellä sinä toimeen, sanoi Kokkonen.

— Minullakin oli aikomus pyytää opettajaa meillä käymään, vaikka en vielä ennättänyt sanoa, virkkoi Putkinotkon emäntä.

— Kumpasenko pyynnön minä osannen täyttää, arveli Laulainen.

— Tulkaa meille, pyyteli emäntä. Tämän isännän kotiin osaatte milloin hyvänsä arki-iltoina, mutta meille ei osaa yksinään. Meillä olisi illalla tulleita sanoma-lehtiä luettavaksi.

— Onpas tuollakin »Eevan tyttäreillä» omenansa millä houkuttelee puoleensa, hymähti Kokkonen leikissään.

— Kylläpä ne vetääkin puoleensa, kun en ole viikkokauteen nähnyt sanomalehtiä, tunnusti Laulainen.

Hän ei muutenkaan halunnut tänä iltana mennä Kokkosen kotiin, sillä Niiranen olisi sen kuultua aja-

tellut että kovinpa se mieltyikin tuohon koulunsa suosijaan, kun heti paikalla sinne riensi.

— Jospa minä menen tällä kerralla tämän emännän kotona käymään ja tulen jonakin toisena iltana teille.

— Saman tekevä, sanoi Kokkonen ja heitti hyvästit.

Laulaisella oli ollut ajatus käydä heti Alapihassa, tunnustellakseen Annan ajatusta esitelmästä ja kouluasian myttyyn menosta, mutta sanomalehdetkin vetivät kovasti puoleensa. Niissä oli luultavasti hänen viimeksi lähettämänsä uutiset.

— Oliko niissä lehdissä mitään erityisempää? kysyi hän emännältä.

Hänellä oli salainen toivo, että jos emäntä olisi lukenut yhdenkään noista uutisista.

— Ei minulta tullut luetuksi muuta kuin kuolon ilmoitukset ja avioliittoon kuuluutetut, sanoi emäntä. Poikani niitä luki koko illan ja se minulle jäi mieleen, että ylioppilaita tulee kesä- ja heinäkuun aikana pitämään luentoja näihin syrjäkyliin. Ei siinä mainittu kyläin nimiä, vaan onko opettaja kuullut, tuleeko ne tänne Leppämäen kylälle.

— En minä ole kuullut mitään koko asiasta, vastasi Laulainen. Sitäpä pitää katsoa tarkemmin, kun mennään sinne.

Matkaa kulkiessa otti emäntä puheeksi kouluasian ja virkkoi:

— Ei nämä isännät suostuneet tuohon opettajan ja Niirasen kouluhommaan.

— Eihän se ollut minun hommani, huomautti

Laulainen. Isäntä Niiranenhan sen vaan otti tuossa lopussa puheeksi.

— Vai »tuossa lopussa vaan otti puheeksi», nauhahteli emäntä. Kertoihan minulle Anna, että on teillä ollut siitä ennenkin puhetta.

Laulainen joutui hämille, kun huomasi, ettei asia ole pidettykään salaisuutena.

— Annako sanoi, mitä se sanoi?

— Jopa jouduitte kiinni, vaikka ette luullut minun tietävän, ilkkui emäntä.

— Niin kun luulette minun sitä hommanneen, vaikka enhän minä... koetti Laulainen puolustaa itseään.

— Kyllä minä ymmärsin, että kaikki kolme olette siinä osallisina. Näinhän minä miten innolla Annakin kuunteli esitelmää ja sitten sitä miesten väittelyä.

Emännän havainto oli Laulaiselle hyvin terve-tullut, vaan hän tekeytyi välinpitämättömäksi ja virkkoi:

— Onhan se toki keskustelua seurannut, vaan mitäpähän minun puheestani.

— Opettaja on aivan suotta niin tietymätöinnä olevinaan, sanoi emäntä. Kyllä minä ymmärrän koko jutun ja olisin suonut kansakoulunkin tulevan. Mutta ei siitä kannata surra, jos eivät suostuneetkaan. Onhan teillä sievä palkka tästäkin toimesta ja kun ostatte pienen talon taikka torpan, jossa pitää pari palvelijaa ja jos tekee itsekin kesällä työtä, niin ei ole mitään hätää.

Laulainen kuunteli kummastellen emännän jut-telua ja kysyi:

— Niinkö emäntä ajattelee, että minä oman etuni vuoksi puhuin tuon kansakoulun puolesta?

— En minä aivan niinkään, vaan että parempihan yhdessä paikassa olisi opettaa. Ja varmaan Annakin sitä ajatteli.

— On kyllä parempi yhdessä paikassa, mutta enhän minä ole uskaltanut sellaista toivoa, vielä vähemmin luulen Annan ajatelleen, että minun siihen pitäisi päästä. Mitä se siitä.

Emäntä naurahti salavihkaa ja virkkoi:

— Mitäkö siitä? Sittenpä hän olisi nähtynä.

— Mitähän olisitte sitten nähnyt?

— Sanonko suoraan ajatukseni?

— Sanokaa vaan.

— Niin uskon, että jos olisitte tähän kylään tulut opettajaksi, eikä entistä morsianta liene, niin täältä se olisi löytynyt. Nyt se on sanottu.

— Jopa minä nyt ihmettelen, sanoi Lau-lainen.

— Ei siinä mitään ihmettelemistä ole, ilkkui emäntä. Ja kuten jo sanoin, ei tämänkään tarvitse säikäyttää: ostatte oman talon, niin kaikki hyvin.

— Kyllä olette suuressa erehdyksessä, sanoi Lau-lainen hämillään. Talon oston tarvitaan rahaa ja velalla ostettuun taloon ei saa emäntää sellaisesta paikasta, jota luulen tarkoittavanne.

— Kyllä sellainen mies saa, joka osaa tuolla lailla puhua kuin nytkin tuolla Hukkalan tuvassa, rohkaisi emäntä.

— Liikoja luulette, teeskenteli Lau-lainen. Jos olisi suuri talo, niin sitten ehkä.

— Ei Anna huoli näistä sydänmaan tyhmistä

pojan-tolkeroista, vaikka olisi suurikin talo. Eikä ne uskalla mennä tarjoksikaan.

Laulainen muisti Samulin ja virkkoi:

— On täällä päin sellaisiakin poikia, jotka eivät ole tolkeroita.

— Ei ole Annan mieleistä yhtään, kyllä minä tiedän, väitti emäntä.

— Silloin se ei näin juoksun päällä olevasta opettajastakaan välitä.

— Niin minusta näytti, että välittää se. Minulla on tarkka silmä ja muita pieniä merkkiä, kehui emäntä.

— Saattaapa tarkkakin silmä pettää.

— Harvoin se pettää ja unet vielä harvemmin.

— Joko emäntä on nähnyt unenkin?

— Näin mennä yönä aivan merkki-unen.

— Kertokaapa, millainen se oli.

— En minä kerro, nauraisitte sille.

— Enkä nauraisi.

— En kerro, vaan saatan minä sanoa mitä se merkitsi.

— Hyvähän tuo on, kun senkään tietää. Sanojaa nyt.

— No se merkitsi sitä, että Anna saapi lukumiehen.

— Vai lukumiehen.

Laulainen oli pitävinään asiata leikkinä, vaikka oli halukas uskomaan uniakin, kun ne tähän suuntaan menivät. Hän koetti houkutella emäntää kertomaan unen sisältöäkin, mutta ei luvannut vielä ker-

toa. Siihen sijaan kertoi emäntä monta merkkiunta omasta elämästään, niin ett'ei Laulainen hupaisempaa matkaa osannut ajatellakaan. Perille päästyä sai lukea ikävöimiään sanomalehtiä. Hän palasi maanantai-aamuna hyvin tyytyväisenä koulupaikkaansa.

MITÄ MAHTOI ANNA AJATELLA.

Tämän viimeisen viikon aikana ei Laulainen joutanut iltapäiviä oleksimaan opetuspaikassaan, kun tuttavien luku oli lisääntynyt ja uuden yrityksen onnistuminen riippui niiden suosiollisina pysymisestä. Alapihassa oli kuitenkin ensiksi käytävä. Niiranen itse sattui olemaan verkonheitossa ja vieraan puhetoveriksi joutui Anna, sillä kivuloinen emäntä tuli harvoin liikkeelle omasta kammaristaan, joka oli suuren vierashuoneen kupeella. Sinne oli useimmiten ovi auki, että emäntä kuuli ketä on toisessa huoneessa ja sai kutsua puheelleen, jos oli mitä asiata.

— Onko opettajasta ollut pahaa, kun kouluasia meni niin huonosti illalla? kysyi Anna puheen aluksi.

— Mitäpä minä siitä, eihän se ollut minun asiani, vastasi Laulainen.

— Aiotteko suostua tuohon Kokkosen esitykseen?

— Pitänee siihen suostua ja siinä sivussa taivutella Kokkosta ja muita isäntiä siihen kansakoulu-puuhaan.

— Ette ole vielä käynyt Kokkosen kotona?

— En. Olin viime yötä Putkinotkossa. Siinä on puhelias emäntä.

— Onhan se, kun alkuun pääsee, sanoi Anna naurahtaen. Sattuiko puhetuulelle?

— Jotenkin. Koko menomatkan kertoi uniansa, jotka kuuluivat toteutuneen.

— Vai kertoi. Siinä se on vähän vättö, niin vanha ihminen.

— Eikö mitä, piti Laulainen emännän puolta. Saattaa niissä olla perää. Sunnuntaita vasten sanoi nähneensä Annallekin merkki-unen.

— Minulleko! ihmetteli Anna ja katsoi kysyvästi Laulaiseen, joka oli omista sanoistaan käynyt hämille. Minkälaista unta sanoi minulle nähneensä?

— Ei ruvennut untansa minulle kertomaan.

— On se kertonut, epäili Anna.

— Ei kertonut, aivan varmaan.

Laulainen huomasi että Annakin uskoo unia. Mutta aivan sopimatonta oli sanoa tuotakaan merkitystä. Hän kääntyi toiseen asiaan ja sanoi:

— Siellä Putkinotkossa minä luin viimeisestä lehdestä, että ylioppilaita lähtee kesä- ja heinäkuun aikana pitämään luennoita näihin ympäryspitäjiin. Kuuluu olevan tarkoituksena tehdä kansalle tutuksi kansanopisto-asia, niin että niitä ruvettaisiin yleisesti kannattamaan ja että niihin menisi oppilaita.

— Vai niin, virkkoi Anna jotakin sanoakseen, sillä hän nähtävästi ajatteli vielä tuota uni-asiata.

— Samalla ne kuuluvat antavan neuvoja lainakirjastojen perustamisesta ja niille varojen hankkimisesta, jatkoi Laulainen selitystään.

— Hyvähän se on, myönnytti taas Anna.

— On se hyvä. Ja arvaako Anna ketä minä ajattelin tältä kylältä ensimmäiseksi kansanopistoon?

— En arvaa, vastasi Anna, vaikka nähtävästi aavisti tarkoituksen.

— Annaa minä ajattelin.

— Miksikä minua?

— Siksi että kansanopisto kuuluu olevan hupainen oppipaikka ja että siellä vähässä ajassa hyvin paljon viisastuu.

Anna naurahti ja kysyi:

— Mitä varten minun tarvitseisi erityisesti viisastua?

— Hyvä se on viisastua, koetti Laulainen innostuttaa. Sieltä tultua osaa täällä kotikylällä panna alkuun yhtä ja toista.

— Mitäpä minä sittenkään osaisin, epäili Anna.

— Vaikka mitä. Eihän täällä ole lainakirjastoaakaan. Olen ajatellut, että jos tulen tänne, niin ruvetaan jo tänä kesänä puuhaan.

— Hyvähän se on, jos opettaja puuhaa, vaan ei meistä muista ole muuta apua, kuin että luetaan valmista.

— On toki muutakin. Anna rupeaa hoitamaan kirjastoa ja minä lahjoitan siihen heti aluksi kaksi kirjaa. Ne ovat hyviä kirjoja: »Neuvonantaja nuorisolle» ja »Tintta-Jaakko».

— Mistä niitä kirjoja riittää, jos joka kylään lahjoitatte, sanoi Anna.

— Enpä minä lahjoitakaan joka kylään, sanoi Laulainen ja alentaen ääntänsä melkein kuiskaavaksi lisäsi: — Tähän kylään antasin paljonkin, sillä täällä on yksi kukka, joka tekee kylänkin rakkaaksi.

Anna punastui ja katsahtaen äitinsä kammariin päin nousi istualtaan ja virkkoi:

— Minun pitääkin mennä. Kohta se isä tulee.

Laulainen jäi yksinään. Hän pelkäsi sanoneensa liika paljon ja ajatteli pötkiä pakoon. Ehkä olisi sekin tuhmasti tehty. Täytyi katsoa mikä tästä seuraa.

Niiranen palasi kohta verkon heitosta ja rupesi heti puhumaan kouluasioista. Laulainen sai kuunnella ja ajatella omia ajatuksiaan. Hän pelkäsi, ett'ei Anna ehkä tulekaan kahvia tuomaan, vaan lähettää palvelijan, ja se on paha merkki. Tältä ajatukselta ei muistanut aina kuunnella isännän puhettakaan.

Jo rasahti lukko ja Anna tuli kuin tulikin kahvi-tarjottimen kanssa. Ei ollut entistä totisempikaan. Laulaiselta pääsi helpoituksen huokaus. Nyt hän jo hyvin tarkkaavaisena kuunteli isännänkin puhetta.

Hän varusti poislähtönsä siksi ajaksi, kuin Anna tuli noutamaan kammarista tyhjiä kuppia.

— Sopiihan täälläkin olemaan yötä, esitteli Niiranen.

Tätä oli Laulainen toivonut.

— En jouda olemaan tällä kerralla. Olen päättänyt kirjoittaa uudestaan sen sunnuntaina pitämäni esitelmän ja lähettää sanomalehteen.

— Sepä on hyvä, kiitteli Niiranen. Mutta täälähän se alotettiin, niin sopii lopettaa myös.

— Ei ole sekään ennen kirjoitettu vihko täällä, esteli Laulainen toivossa että Anna kieltäisi.

Mutta Annan huomio oli kiintynyt enemmän tuohon toiseen asiaan ja hän sanoi:

— Vai tulee se esitelmä sanomalehteen. Äiti on siitä kysellyt, vaan eihän sitä osaa oikein kertoa.

— Miten kelvannee lehteen, eihän sitä vielä tiedä, sanoi Laulainen teeskennellen.

— Kelvannee tuo toki, uskoi Niiranen, ja Anna lisäsi:

— Sitten se pitää äidille lukea.

Laulainen lähti hyvin tyytyväisenä Hukkalaan ja otti heti esitelmänsä esille.

Tästä on tehtävä hyvä. Niin hän päätti ja kirjoitti ensimmäiseksi puhtaan paperiarkin ylälaitaan uljailla kirjaimilla: »Kansanlasten kasvatuksesta». Samassa hän johtui ajattelemaan, että pitkissä kirjoituksissa on usein kirjoittajan nimi heti päällekirjoituksen alla. Jospa hänkin panee alkuun että »kirjoitti —laine—». Mutta eihän alkuun aseteta näin vajanäistä nimeä. Mitähän jos muuttaisi nimensä sanomalehdessä ilmoittamalla Laineeksi. Sehän olisi paljon kauniimpi ja lyhempi kuin tuo Laulainen.

Hän innostui tähän ajatukseen niin, että kirjoitti heti erityiselle paperille näin kuuluvan ilmoituksen:

»Nimeni, joka tähän asti on ollut Wilhelm Laulainen, on tästä alkain Wilhelm Laine.»

Silloin se asia oli päätetty ja nyt hän ryhtyi Laineena kirjoittamaan esitelmänsä ja oli aivan ihmeissään, miten tämä uusi nimi työnteli syrjään entiset jäljet. Lauseet pitenivät ja uusia ihailtavan pyöreitä ja kauniita tuli lisäksi. Ilkesi niitä tarjota Annankin luettavaksi. Väliin täytyi ottaa vauhtia lukemalla alusta alkain, aina otsakirjoituksesta lähtien, jonka alla komeili uusi nimi. Hän oli niin haltioissaan näistä

uusista ajatuksista, ett'ei joutanut nukkumaankaan ennen kuin aamupuoleen yötä.

Kirjoituksen valmistuttua oli taas aikaa käydä kylässä ja nyt täytyi muistaa Kokkosen kutsut. Jotenkin haluttomasti hän sinne meni, mutta ukon kanssa tarinoihin päästyä kiintyi niihin niin, ett'ei aika tuntunut pitkältä ollenkaan. Ukko kertoi ylpeillen että tällä mäellä on hänen sukunsa ensiksi asunut ja jutteli sitten monta merkillistä muistoa entisajoilta. Niinpä, kertoi hän, kun hänen isoisänsä kulki täällä ensimmäisiä kasvia viljelemässä, tuotiin tänne hankiaisen aikana siemenet, kuivat leivät ja kalja-jauhot. Taloustasioita ei kuljetettuna, ne tehtiin aina tarvittaissa. Niinpä kaljatyynyriksi kolottiin suuresta kuusesta kuori, joka puristettiin päistä umpinaiseksi lujilla pihdillä ja asetettiin kahden puun nojaan syrjälleen seisomaan. Tähän tynnyriin, jota nimitettiin »tamman mahaksi», lisättiin jauhoja ja vettä. Kun sitten yksi veljeksistä muutti tänne asuntonsa, oli hänellä monta kovaa koetettavana. Niitä kertoi ukko useita ja yksikin oli tällainen. Kun uutisasukkaan lehmät olivat keväällä ensimmäistä päivää laitumella, rutasi karhu parhaan karjasta kuoliaaksi. Se jäi tosin karhulta syömättä, kun paimen joutui hätään, mutta lihoja ei omistaja sittenkään saanut. Yöllä tunkeutui ahma seinän alaitse aittaaan ja kantoi lihat teille tietymättömille.

Kokkosen kertomuksissa oli niin paljon mieltä kiinnostavia paikkoja, että Laulainen päätti kirjoittaa ne sanomalehteen. Hän oli kahden vaiheella uskaltaisiko aikeestaan mainita Kokkoselle.

— Onpa tällä kylällä merkilliset alkuvaiheensa, sanoi Laulainen ja lisäsi varovaisesti: ei näistä ole kukaan kirjoittanut lehtiin.

— Kukapa heistä olisi kirjoittanut, sillä ei niitä muista muut kuin minä, sanoi ukko.

— Niin, eihän niitä muut muista, mutta jos teidän kertomuksen mukaan joku kirjoittaisi, tunnusteli Laulainen. Olisiko tuosta mitään, jos minä koettaisin kirjoittaa.

— Kirjoita vaan, jos osaat, kehoitti ukko. Pane siihen vielä lopuksi että niin täällä ennen elettiin ja taisteltiin, mutta nyt jo ollaan niin yöpeitä ja ylellisiä, että pitää olla vehnäskahvi kolme, neljä kertaa päivässä, tahtosivatpa toiset komeita koulukartanoitakin rakentaa.

— Kyllä minä niistäkin mainitsen, lupasi Laulainen.

Hän oli hyvillään, kun sai ukon suostumuksen. Tuon kouluasian hän kyllä osaa sovittaa niin, ett'ei siitä pääse Niiranen eikä Kokkonenkaan pahastumaan.

Ennen viikon loppua oli tämäkin kirjoitettuna ja kun sattui kaupunkiin menevä, niin lähetti kirjoitukset ja nimenmuutosilmoituksen lehden toimitukselle.

Viikon lopulla oli Laulaisella vähän paha omatunto, kun lasten hauskuuttaminen oli jäänyt kylänkäynti-touhussa unohduksiin. Nyt hän koki korjata sitä ja laittoi lasten kanssa lopettajaispäiväksi lehtikoristuksia tupaan ja ovien päälle. Lopettajaispuheessaan hän ilmoitti lapsille tulevansa viikon tai kahden perästä takaisin ja sitten he loma-aikoina laulavat ja leikkivät ja käyvät marjassakin oikein suurella joukolla. Lapset jäivät hyvin iloisina odottamaan.

Hyvästillä käynti Alapihassa ei onnistunut. Hän ei saanut pienintäkään tilaisuutta tutkia Annan mielialaa häntä kohtaan. Täytyi erota aivan tavallisen vieraan tavalla. Ainoa mielen hyvike oli siinä, kun sai jättää Annalle nuo kirjaston aluksi aiotut kirjat, joiden laitoihin oli vetänyt hienoja viivoja niiden lauseiden kohdalle, jotka jollain tavalla puhuivat hänen puoleltaan. Sellaisia oli useita »Neuvonantajassa nuorisolle», kun vaan nyt Anna ne oikein ymmärtäisi.

TOIMITTAJAN LUONA JA KIRJE ANNALLE.

Maalla asuvain mieleisin virkistysmatka on käydä kaupungissa. Sinne Laulainenkin vapaaksi päästyänsä riensi, vaikka muut sieltä parhaallaan maalle muuttivat. Ei siellä monta päivää aikunut Laulainenkaan viipyä, sillä ei ollut paljon tuttavista, eikä asioistakaan. Tärkein asia oli käydä maisteri Vipusen luona, joka toimitti »Sanomia Savosta»-lehteä. Oli kysyttävä tokko nuo pitemmät kirjoitukset kelpaavatkaan lehteen, kun ainostaan uutinen Leppämäen koulun perustamisyrityksestä oli painettu..

Maisteri tuli tervehtimään reippaana, kuten tavallista ja kysyi:

— Joko siellä maalla on täysi kesä?

— Ei aivan täysi, vaikka hyvällä alulla, vastasi Laulainen.

— Vai niin. Mutta yhäkö niitä lapsia pitää opettaa? Eikö niiltä jo pääse muihin puubiin?

— Kyllähän niiltä lapsilta jo pääsisi, vaan mitäpä muuta minä osannen puuhata, paitsi tavallista työtä, vastasi Laulainen vaatimattomana.

— Johan nyt Laulainen kursailee joutavata, nauroi toimittaja. Esitelmiäkin olette pitänyt.

— Niin, siellä sydänmaalla, vaan kelvanneeko tuo enemmän ymmärtävään luettavaksi.

— Kyllä se kelpaa, lohdutteli toimittaja. Panen ehkä pääkirjoitukseksi, kun tilaa tulee. Se on jotenkin sujuvasti kirjoitettu. Meiltä maisterimiehiltä ei aina synny sellainenkaan.

— Ei toki pidä pilkata, sanoi Laulainen, vaikka mielellään uskoi toimittajan sanat todeksi.

— Ei siinä ole pilkkaa, vakuutti toimittaja. Tieteellisesti etevämpiä kyllä ovat, mutta kansantajuisuutta puuttuu, jota näin maaseutulehdeltä vaaditaan.

— Ettäkö aivan korjailematta kelpaa painettavaksi? kysyi Laulainen mielissään. En ole ennen näin pitkiä kirjoituksia kirjoittanut, enkä ole niistä niin varma.

— Aivan korjailematta, paitsi mitä vähän poistelin kielivirheitä lukiessani, hyvitteli toimittaja.

— Sepä hyvä. Mutta mitä toimittaja ajattelee siitä nimenmuutto-ilmoituksesta?

— Mitäpä minä siitä. Jokainen on nimensä herra ja tekee miten tahtoo. On vaan ollut lähettämättä kirjapainoon, kun ei ole sekään kirjoitus vielä sopinut. — Mutta nyt minun pitäisi puhua eräästä toisesta asiasta, vaan on mentävä ensin toimittelemaan muita asioita. Tulkaa päivällisen jälkeen uudestaan, niin sitten puhutaan niistä.

— Kun saisin tietää vähän asian suuntaa, uteli Laulainen.

— Asia on sellainen, että tarvittaisiin maaseutuja tunteva mies avustamaan arpajais- ynnä muita hommia, selitti toimittaja kiireessä.

— Kyllä minä niihin olen valmis, lupasi Laulainen.

— Sitähän minäkin. Hyvästi siksi, kunnes taas tavataan.

*

Iltasilla, toimittajan luota tultua, istui Laulainen kirjoittamaan kirjettä. Hän oli saanut toimittaja Vipuselta mieleisiä tehtäviä, joissa viipyisi pari kolme viikkoa. Nyt oli ilmoitettava Leppämäen kylälle, ettei hän voikaan tulla sinne niin aikaseen kuin oli luvannut. Kirje olisi ollut kirjoitettava joko Kokkoselle taikka Niiraselle, mutta vielä mieluummin kolmannelle. Nythän siihen sattui oikein sopiva tilaisuus. Tarpeellinen asia vaan alkuun ja sitten muita asioita niin tuttavallisesti kuin vaan vähänkin uskaltaa. Hän alotti:

»Neiti Anna N.

Pyydän, ett'ei Anna pahastuisi, jos näin vähänä tuttavana rohkenen tulla kirjoittamaan. Olen pakotettu kirjoittamaan jollekin ja kaikkein mieluummin kirjoitan Annalle. Asia koskee minun sinne tuloani. Lupasin näet tulla parin viikon perästä ja ennätin sen ilmoittaa lapsille, mutta täällä kaupungissa sain muita tehtäviä, joiden vuoksi tuloni myöhästyy viikon tai kaksi ensimmäisestä määrästä. Jos Anna on hyvä ja ilmoittaa tämän muillekin, ett'ei minua luultaisi puheeni pettäjäksi. Viipymiseni syynä on se kuin minut pyydettiin matkustelemaan täällä rikkaimmissa kylissä keräämässä arpojen tilauksia niihin suuriin arpajaisiin, jotka pide-

tään ylioppilasten kesäjuhlan yhteydessä, Virtasalmen pitäjässä, jossa olen ollut opettajana. Kun olen tältä ensimmäiseltä kierrokselta palannut, on minua pyydetty erään maisterin opastajaksi luentomatkalle äsken mainittuun pitäjääseen, jossa kaikki kylät ja taipaleet ovat minulle tuttuja. Tämä maisteri kuuluu pitävän luentoja kansanopistosta ja lainakirjastoista ja kehoittaa niitä kannattamaan ja hyväkseen käyttämään. Tämä on nyt sitä samaa, josta puhuttiin siellä, muistaahan Anna. En tunne vielä tuota matkatoveriksi tulevaa maisteria, mutta kesäasunnon jo tiedän ja käyn häntä puhuttelemassa tällä ensimmäisellä matkalla. En voinut kieltäytyä näiltä matkoilta, sillä pidän ne hyvin tärkeinä. Näistä arpajaisista saaduilla varoilla autetaan kirjastojakin. Koetan pitää huolta, ett'ei Leppämäenkään kylä jäisi osattomaksi. On minulla jo siihen kirjastoon muutamia kirjoja, jotka tuon tullessani ja ehkä saan vielä lisää.

Noista arpajaisista kehutaan tulevan suuremmat kuin mitä täällä on milloinkaan nähtynä ja sen vuoksi ajattelin tässä ilmoittaa erään toivoni, nimittäin sen, että jos Annakin tulisi niissä käymään. Saaneehan sieltä jonkun talon tyttären matkatoveriksi. Ei tämä matka tule paljon maksamaan ja kyllä minä pidän perille tultua huolen kaikesta. Anna ei arvaa, kuinka iloinen olisin, jos tämä pyyntöni toteutuisi. Siihen toivoon minä jään ja olen odottamassa.

Olisi vielä paljon kirjoitettavia asioita, mutta tämä kirje näkyy venyvän kovin pitkäksi. Ehk'ei Annasta ole suotavaakaan, että kovin pitkälti ja tutta-

vallisesti kirjoitan. Lopetan sen vuoksi ja pyydän että Anna parillakaan sanalla ilmoittaisi onko tämä kirje saapunut ja miten siellä jaksetaan. Sopivin olisi osoittaa kirje Virtasalmelle, että saisin sen toiselle kiertomatkalle lähtiessäni.

Terveisiä kaikille.

Vähä tuttavanne
Vilhelm Laulainen.»

KERÄYSMATKA JA KESÄASUKKAAT.

Muutamia päiviä myöhemmin tapaamme Laulaisen keräysmatkalla. Hän oli jättänyt taakseen suuren kylän ja kävellessään toiseen kylään katseli keräyslistaansa. Nimiä siinä oli sivun täydeltä, mutta tuloksen summa supistui muutamaiin markkoihin. Nämäkin vähät oli merkittynä voittojen toivossa, pitkien puheiden perästä. Olipa sattunut niinkin, että väsyksiin asti selitettyänsä arpajaisten hyvää tarkoitusta ja toivoessaan oikein suurta saalista, tulla tuiskahti tuo tyhjää tyhjempi tulos, että »kyllä on asia hyvä, vaan ei nyt tule arpoja ostetuksi».

Tällaiset tapaukset tahtoivat jo Laulaista suuttuttaa. Jos olisivat sanoneet heti suoraan, ett'ei tule mitään, mutta siihen sijaan arveltiin ja vaadittiin kaikessa tapauksessa viipymään niin kauvan, että ennätetään kahvi keittää. Kieltäytymisestä pahastuivat. Hän olisi ollut paljon tyytyväisempi, jos olisi saanut tämän ylellisyyden asemesta pienenkään lisäyksen listalleen.

Väliin löytyi taloja, joissa ei tarvinnut otsa hiessä saarnata, vaan jotka tiesivät sanomalehtien kautta mistä oli kysymys ja antoivat arvelematta, minkä antoivat. Näistä taloista oli tuloskin runsaampi.

Laulainen suuntasi matkansa sille kylälle, jonne opastettava maisteri oli asettunut kesäksi asumaan.

Toimittaja-maisteri oli lähettänyt kirjeen, ett'ei Laulaisen tarvitse alusta alkain tehdä selkoa itsestään ja asiastaan. Lähemmäksi tultua hän kuuli, että samassa talossa asuu toinenkin herra. Joku jo tiesi kertoa yksityisseikkojakin näistä herroista. Arveli, ett'ei ne ole oikein hyvässä sovussa keskenään, koska kulkevat aina eri matkojaan ja soutelevat eri veneellä. Talo oli näet suuren järven rannalla. Laulainen ajatteli että kuinka siellä hän suoriutuu, jos ne kovin yöpeitä ovat. Taloa lähestyessään hän sommitteli kokoon arvokkaita alkulauseita, sellaisia kuin oli joskus kuullut herrain käytävän. »Jos saan luvan kysyä, onko herra...». Niin se pitää olla, eikä että »tekö sitä olette».

Taloon tultua hän kysyi talonväeltä, ovatko herat kotona.

— Kotona ovat, vastasi emäntä. Ne saivat tänään aika pakan sanomalehtiä ja lukevat niitä kammarissa.

Ihmeekseen muisti Laulainen vielä oven takana yhden säännön ja koputti ovelle ennen huoneeseen astumista.

— Sisään! kuului sieltä vastaukseksi.

Laulainen seurasi kehoitusta ja sisäpuolelle päästyä kumarsi parhaan taitonsa mukaan. Mutta esiintymisohjelma meni hajalle, kun herra ehätti kysymään mikä asia.

— Minulla on sellainen asia, että tuon kirjettä... täytyi Laulaisen alottaa aivan valmistuksetta.

— Vai niin, virkkoi herra heittäen sanomalehden pöydälle. Onkohan se minulle taikka...

— Tämä on maisteri Eskolalle. Onko herra se.. sen niminen?

— Kyllä minä olen, vastasi tämä ja nousi ottamaan kirjettä. Onko tähän vastattava, taikka muuta...

— En tiedä. Se on maisteri Vipusen lähettämä. Hän aikoi siinä esitellä minua luentomatkalle oppaaksi. Nimeni on Laulainen, lasten opettaja.

— Vai niin, vai niin. Istukaa, olkaa hyvä.

Hän repäsi kirjeen kuoren auki ja asettui pöydän ääreen lukemaan. Laulainen istui uunin lähelle ja katseli ympärilleen. Hän huomasi, että toisessa kammari-issa istui soututuolissa se toinen herra, josta oli kuul- lut mainittavan ja luki sanomalehteä. Lukijan pää oli lehden suojassa, ainoastaan tuolin eteenpäin liikahtaissa vilahti pystytukan tasainen latva. Luettava lehti näkyi olevan ruotsinkielinen.

Maisteri Eskolan pöydällä oli sanomalehdet suo- menkielisiä. Laulainen oli tällä vähällä ajalla ymmär- tänyt, että tämä herra on jotenkin juro. Istumaan ke- hoittaissa oli katsahtanut suoraan silmiin, mutta sitä ennen jyrötti katsoa kupeelleen kuin vihamiestään puhu- tellessa. Kirjettä lukiessa näytti siltä kun otsa vähän kir- kastuisi ja loppuun päästyä hän jotenkin vilkkaasti virkkoi:

— Jahaa. Opettaja Laulainen siis tuntee tar- koin Virtasalmen pitäjän.

— Kyllä minä luulen tuntevani, vastasi Laulainen. Olen sitä viitenä vuotena kierrellyt.

— Se on hyvä. Voitte siis suunnilleen sanoa, missä kylissä ovat lainakirjasto- ja kansanopistoasiat enimmän tuntemattomia.

— Luulenpa nekin tuntevani.

— Se on hyvä. Voitte myös suunnilleen laskea, kuinka monta päivää meiltä menee tällä kierrolla, jos ajattelempa niin että suurimmissa kylissä kutsumme aina kuulijoita kokoon ja pienemmissä poikkeamme vaan ohimennen puhuttelemassa vaikuttavimpia henkilöitä.

Laulainen ryhtyi laatimaan suusanallista matkaohjelmaa. Kuvaili kuljettavia taipaleita, niiden pituutta ja kyllien suuruutta. Kokouspaikkojen valikoimista varten luetteli erityisiä taloja, millaisia niissä oli isännät ja muut joukot. Vanhojen muistojen innostamana hän kertoili niistä kaikellaisia kaskuja, jotka jo vetivät tämän jörömäisen herrankin suuta nauruun. Toisessa kammarissa oleva pystytukka herrakin laski sanomalehden alas ja Laulainen huomasi, että se kuunteli hyvin tarkkaavaisena ja kirjoitti aina väliin taskukirjaansa, jota piti polvellaan. Alussa tämä havainto hiveli Laulaisen itserakkautta puhujana, mutta sitten jylähti mieleen että se voisi kopioida hänen puhettaan hullunkurisuuden vuoksi, kun siihen tuli kiireessä sekaisin murretta ja kirjakieltä. Äänellään lintukin laulaa, ajatteli hän ja antoi mennä eteenpäin, vaikka vähän varovammin.

Kun matkasuunnitelma oli valmis ja lähtöpäivä määrätty, tuli toinenkin herra samaan huoneeseen. Laulainen ajatteli sen menevän ohitse, taikka palaavan kammariinsa ja nyökkäsi tervehdykseksi. Mutta herapa tuli oikein kättä lyöden tervehtimään ja esitteli itsensä ylioppilas Finbergiksi Uudeltamaalta. Tämä teko miellytti hyvin Laulaista ja hän alkoi kysellä, miksi herra on tullut näin pohjoiseen kesää viettämään.

— Minä tahdoin tutustuman Savon kauniisti kehuuttuun luondon ja perehtymän suomenkieltä, selitti herra Finberg käyttäen käsien ja kasvojen liikkeitä sanojensa apuna.

Laulaisenkin korva huomasi, että herralle on kielen oppiminen hyvin tarpeen, mutta hän ei kajonnut siihen puoleen, vaan kysyi:

— Kuinka nämä seudut miellyttää herra Finbergiä? Herra pudisteli päätänsä.

— Ei oikein. Minä olen muina kesänä ollut meren saaristolla ja siellä on luondo jotain suurenmoista. Mutta tämä ei ole saaristo, eikä sisämaa.

— Herra Finberg on aivan samaa mieltä kuin minäkin, vahvasti Laulainen. Ei minustakaan ole nämä suuret järvet ja niiden autiot rannat läheskään niin viehättäviä kuin sydänmaan pienet järvet, eli lammit.

Hän alkoi ylistellä Leppämäen kylän lampia, niiden lehtimetsäisiä rantoja, tyynenä kuvastavaa pintaa, iltaisin istuvine onkimiehineen. Kuvauksesta päättäen olisi siellä luullut olevan tuntemattomana säilyneen alppimaiseman, josta puuttui ainoastaan korkealle kohoavat lumihuiput. Kertojan mieleen sieltä kuvastui tuollainen »huippukin», jonka ympärillä kaikki näytti niin kauniilta.

— Enemmän minä pidän noista sydänmaan kylien ihmisistäkin, sanoi hän noin vaan yleisesti. Ne ovat yksinkertaisen ystävällisiä, mutta ovat sentään yhtä paljon tietäviä kuin nämäkin keskempänä pitäjää asuvat ihmiset.

— Mitä nämäkään tietää, lisäsi herra Finberg. Olin aikomus pitää luento pohjoismaiden suuresta ru-

noilija Runebergistä, mutta kun kyselen mitä he tietää Runebergistä, niin ei mitään tiedä. Kuinka näille voi pitää luento Runebergistä.

— Tuskin sielläkään koulunkäymättömät tietävät Runebergistä, tunnusti Laulainen vähän häpeissään. Mutta kyllä ne ymmärtävät luentoja. Minä puhuin siellä kasvatuksesta ja siihen tuli tupa täyteen joukkoa. Tarkasti ne kuuntelivat ja kun lopuksi keskusteltiin kouluasiasta, niin jokainen siinä sanoi jotain.

— Vai on siellä ihmiset niin harrastavat. Olisi hauska heitä tutustua. Mikä sen kylän oli nimi?

— Leppämäen kylä.

Herra kirjoitti nimen taskukirjaansa.

— Onhan sinne jotenkin pitkä matka, huomautti Laulainen.

— Ei haittaa, jos on pitkä, sanoi Finberg. Olen ajatellut tehdä jalkamatka johonkin syrjäisempään seutuun ja viipyä siellä vähä aika.

— Tuleeko herra ylioppilasten kesäjuhlaan ja arpajaisiin? kysyi Laulainen.

— En tule. Kuulun Uusimaalainen osakunta. Ja arpajaisia voi avusta ilman että olla siellä.

— Hyvin kyllä, myönnytti Laulainen. Minäkin olen keräämässä arpojen tilauksia. Josko herra haluaa merkitä minun listalle.

— Jaa'a, kyllä, myönnytti Finberg, otti listan käteensä ja tökkäsi lyijykynällä kahteen paikkaan, ojentaen listan takaisin, sekä viisi markkasen.

Laulainen kiitti niin miellyttävästi kuin vaan osasi ja katseli ihmetellen listaa, jossa nimen paikalla

oli X ja sitten numero. Sepä herra ei ylpeile nimelään, vaikka antoi setelirahan, joka oli ensimmäinen koko matkalla, lisäksi lahjoituspuolelle.

Hän huomasi kyllin kauvan viivytelleensä ja alkoi hankkiutua matkalle.

— Minäkin tulen vähän kävelemään, sanoi maisteri Eskola.

Laulainen heitti hyvästi herra Finbergille ja toivotti hauskaa kesää. Hän oli oikein iloinen, kun huomasi tällä tavalla hyvittää tätä hauskaa ja anteliasta herraa. Ulos tultua hän halusi saada vähän selitystä äskeiseen keskusteluun ja kysyi:

— Eikö se ole suotavaa, että toiseen osakuntaan kuuluvat ylioppilaat menevät vieraan osakunnan juhlaan?

— Ei sitä katsota pahaksi, päinvastoin, sanoi Eskola. Herra Finberg on vaan niin kiihkeä ruotsikko, ett'ei kärsi tulla suomenkieliseen juhlaan.

— Vai niin. Mutta miksi hän haluaa suomea oppia? huomautti Laulainen.

— Aineellisia etuja voittaakseen, sanoi Eskola.

Laulaista kummastutti tämän herran jylsevät asuntotoverin arvostelut. Ystävällinen keskustelu ja viisi-markkanen oli vielä kovin tuoreessa muistossa ja hän päätti puolustaa.

— Onko hänelle aineellista etua arpajaisten avustamisestakin ja luentojen pitämisestä?

— Ne näyttävät kyllä poikkeuksilta, mutta lähtevät itsekkäistä vaikuttimista, seisoi Eskola väitteessään. Pitää muka osoittaa, että he ovat jalomielisempiä kuin suomalaiset.

Laulainen huomasi heikkoutensa ja muuttaen suuntaa kysyi:

— Miten herrat ovat joutuneet asuntotovereiksi, vaikka näyttää olevan aivan eri mielipiteet?

— Ei saanut ruokaa tavallisella maksulla yksinään. Eivät sano kannattavan valmistaa yhdelle miehelle. Laulaista nauratti.

— Vai leipä se pakotti liittymään. Ehkäpä ne mielipiteetkin mukaantuvat.

— Ei mukaudu milloinkaan, oli jyrkkä vastaus. Herra Finberg on kaiken muun lisäksi niin itserakas ja luulee ymmärtävänsä kaikki asiat paremmin kuin muut, -ett'ei hänen kanssaan voi pitemmältä keskustella.

— Vai niin on, virkkoi Laulainen jotain sanoakseen, sillä hänellä ei ollut halua urkkia enempää tällaisia asioita.

He kävelivät nyt vähin puhein peltojen perille, josta maisteri kääntyi takaisin. Laulainen ei ollut enää oikeinkaan mielissään tuosta toisesta matkasta, kun oli tutustunut opastettavaansa maisteriin. Tuskin sille osaa olla kukaan mieliksi. Tuotakin kohteliasta Finbergiä arvosteli niin kovin ankarasti, vaikka hän varmaan olisi paljon hauskempi matkatoveri.

KYYDILLÄ AJAESSA.

Virtasalmen kirkonkylän majatalon vierashuoneessa istuivat maisteri Eskola ja Laulainen, odotellen kyytihevosta, jolla aikoivat jouduttaa alkumatkaa. Oli kaunis päivä, kesäkuun lopulla. Maisteri selaili päiväkirjaa ja kirjoitti siihen itsensä ja matkatoverinsa nimet. Laulainen istui hyvin levottomana ovipuolella huonetta. Kirjettä ei ollut tullutkaan vielä Annalta ja kohta täytyi lähteä. Olihan se tosin juhlallistakin lähteä näin herrain tavalla ja herrasmiehen seurassa kyydillä ajamaan, mutta siitä oli huvia vaan vähäksi aikaa.

Kyytipoika oli saanut hevosen valjaisiin ja tuli juoksujalassa vieraspuolelle.

— Nyt on herroille kyyti valmiina, ilmoitti hän touhulla.

— Hyvä on! vastasi maisteri ja nousi ottamaan sadetakkiansa.

Laulainen aikoi tarttua matkalaukun kantimiin, mutta poika joutui ennen.

— Kyllä minä kannan, ei herran tarvitse. Samassa se hyppeli rappusia alas ja oli mielissään, kun sai tehdä palvelusta, josta voi toivoa matkan perille päästyä juomarahaa.

Väkinäisesti lähti hevonen hölkkäämään maantielle vievää kujatietä ja tahtoi puoleksi väkisin kääntyä oikealle kädelle kääntyvää tietä. Poika sai vetää lujasti, ennenkun sai vasemmalle.

— Mikä sillä on, kun ei tännepäin lähtisi? kysyi maisteri.

— Tänne on pitempi matka ja mäkisempi tie, selitti poika.

— Ymmärtääkö hevonen niin paljon, ihmetteli maisteri.

— Kyllä tämä ymmärtää. Tämä on ihmeen viisas hevonen, kehui poika ja alkoi kertoa useita esimerkkiä hevosensa viisaudesta.

Laulainen ei ottanut osaa tähän pakinaan, vaikka olisi muistanut monta samansuuntaista tapausta niiltä ajoilta, jolloin itse poikasena hevosta ajoi. Hänestä nämä jutut olivat kovin vähäpätöisiä tällä kertaa. Tuolle maisterille ne kyllä sopivat, hän kun ei näkynyt niitä vähääkään tuntevan ja jonka kanssa jutellessa poika pysyi varmassa vakuutuksessa, että herrat ovat oikeita herroja.

Pian maisterikin väsyi hevosjuttuihin ja hyräiltyään vähän aikaa isänmaallista laulua, kysäsi pojalta:

— Osaatko sinä laulaa?

— En minä niitä herrain lauluja osaa, vastasi poika.

— Samat laulut ne ovat herroilla ja talonpojilla, selitti maisteri. Oletko sinä käynyt kansakoulua?

— Ei siellä Katajarannan kylällä ollut kansakoulua, josta tänne tulin.

— Opetetaanhan kiertävissäkin kouluissa laulamaan, tottahan niissä olet käynyt, uteli maisteri.

— Olin minä niissä pari kertaa, vaan virsiäpä siellä enimmästi kajauteltiin.

Laulaista vähän harmitti pojan ivallinen lausunto kiertävän koulun laulusta, mutta ei sekaantunut keskusteluun, kun huomasi, ett'ei poika häntä tunne.

— Tokko sinä opit siellä lukemaankaan? jatkoi maisteri.

— Osaan minä toki lukea tavallisia kirjoja, kehahti poika.

— Hyvä se on sekin. Lue sinä vaan ahkerasti. Onhan täällä kirkonkylässä lainakirjasto. Oletko lainannut sieltä kirjoja lukeaksesi?

— Oli minulla kerran yksi kirja, vaan eipä sitä tullut luetuksi, vastasi poika.

— Miksi et lukenut ja ensin otit? kysyi maisteri.

— Se opettaja ei antanut sitä kirjaa, jota pyysin, selitti poika.

— Mitäs kirjaa sinä pyysit?

— Sitä Vihta-Paavon kirjaa. Siinä kuuluu olevan somia runoja.

— Onhan ne hyviä runoja nekin, myönnutti maisteri, mutta parempia ovat Oksasen ja Suonion runot. Pyydä ensikerralla niitä.

— Onko niissä se tupakka-runo? kysyi poika.

— Ei niissä tupakka-runoa ole, mutta muita parempia. Keltä sinä olet kuullut sitä tupakka-runoa?

— Se Särkiniemen vanha isäntä sitä aina laulaa jurritti.

— Osasiko se Särkiniemen vanha isäntä paljonkin runoja?

— Ei se sen pitemmältä kuin että »monta on piippua pilattu karetsia kaivettaissa, mistä on pohja puhkaistuna, mistä laita lohkaistuna» — ja sitten niitä omia tekemiään lauluja, selitti poika iloisena.

— Oliko sillä omiakin laulujaan?

— Ainahan se niitä tekasi »talon tarpeeksi».

— Mitenkä niin, »talon tarpeeksi?»

— Se on semmonen soma jurilas se Särkiniemen ukko, alkoi poika yhä vilkastuen. Se tekee laulun ja laulaa jurittaa sitä, vaan kun rengit oppivat sen ja alkavat laulaa, niin ukko kieltää, että ei saa kuluttaa talon lauluja. Jos eivät tottele sitä, niin se hylkää koko laulun ja tekee toisen.

— Vai niin. Muistatko yhtään ukon laulua? kysäsi maisteri.

— Muistan montakin, kehotti poika.

— Laulapa nyt yksi, että kuullaan.

— Ne ovat vaan näin lyhyviä että

renki se kyntää körnöttää,
tupakkata vetää vörnöttää,
va'on päässä istua vetkottaa
syöntiä o'ottaa ketkottaa.

— Silläpä ukolla taitaa olla oikein klassilliset laulut, nauroi maisteri.

— Omiaan ne ovat, virkkoi poika, joka ei ymmärtänyt outoa sanaa.

— Niin, omiaan, mutta laulahan vielä.

Poika naurahti ja alkoi:

Piiat ne päivällä kikattaa,
yökau'et pimeessä sipattaa:
vuo'en päästä itkee vurnottaa,
leipää kerjätä kurnuttaa.

— Yhä paranee, kiitteli maisteri. Sitä ukkoa pitäisi saada puhutella. Onko se meidän matkan varrella?

— Ei ole aivan matkan varrella, sanoi Laulainen, joka tunsu ukon ja matkat.

— Mutta voitaisiinhan tehdä pieni mutkakin, esitteli maisteri. Haluaisin tutkia näitä omituisia ukkoja, jotka tavallaan edustavat vanhaa suomalaisuutta.

— Ei tämä ole mikään miellyttävä ukko, virkkoi Laulainen. Laulutkin ovat enimmäkseen hyvin siivottomia. Tavataan me toisia vanhoja miehiä, jotka ovat miellyttävämpiä.

— Olkoon sitten tämä, mutta huomauttakaa niistä toisista.

— Kyllä ne huomaa aivan huomauttamatta, naurahti Laulainen ja kertoi lyhyesti Leppämäen Kokkosesta.

Kyytipoika jäi keskustelusta syrjään ja hyppäsi nyt aina pienimmänsikin vastamäen tullessa kävelemään.

— Hevosta säälivä poika, huomautti maisteri.

— Nähtävästi hyvin kunnon poika, jos ei tarvitse lukea, naurahti Laulainen.

— Voipi olla niin, myönnutti maisteri. Mutta runoja ja lauluja se ihailee. Laulu onkin aine, johon kaikki mieltyy. Sillä me alotetaan ja lopetetaan nämä kokouksetkin.

Pojan noustua rattaille alotti maisteri taas keskustelun pojan kanssa.

— Mikä tämän seuraavan majatalon nimi olikaan?

— Kierremäki se on.

— Onko siinä muita taloja lähellä?

— Onhan siinä monta taloa.

— Onko niissä paljon nuorta kansaa?

— Näkyy niitä olevan aika lauma, kun sunnuntai-iltoina keräytyvät siihen maantielle palloa lyömään ja hyppimään.

— Eikö niillä ole sunnuntai-iltana sen parempaa huvia kuin pallonlyönti ja hyppiminen?

— Oli niillä silloin ollut kun saivat siitä majatalosta olutta.

— Eikö siitä enää saa olutta?

— Ei ole luvallista antaa, mutta vieläpä se »tihrus» kuuluu luotettaville miehille pistävän salaa putelin.

Poikaa nauratti tämä ilmoituksensa.

— Mikä se »tihrus» on?

— Se isäntä, Vänninen. Kutsuu ne sitä »pennin pyörittäjäksi».

— Mistä syystä sillä on sellaiset nimet?

— No, se kun on sellainen tihru-silmä ja aivan silmäinsä edessä pyörittelee jokaista rahaa, jonka saapi. Kerran olivat pettäneet väärällä rahalla, mutta ei sitä enää petä. Ja sillä on rahaa, kehahti poika lopuksi.

— Kehuuko se niillä?

— Ei se toki kehu. Poikain vaan olen kuullut juttelevan, että siitä saapi rikkaan tytön, kun ukko kuolee.

— Vai sieltä kautta, naurahti maisteri. Onko sillä tytär?

— On aika ihminen tyttö ja komea onkin. On siinä vielä pieni poika, vaan rikkaita niistä siltä tulee.

— Onko se tytär käynyt koulua?

— Vai kouluun se ukko panisi lapsensa, joka on niin tarkka kuin harjukas!

— Etpä tiedäkään sitä asiata, oikasi Laulainen, oltuansa koko keskustelun ajan äänettä. On se tytär Viiliina käynyt ainakin kaksi osastoa kirkonkylän kansakoulua.

Pojan hilpeä puhetapa aivan tyrehtyi, kun kuuli kaukalaiseksi luullulla kyydittävällään olevan tarkemmat tiedot.

— Jospa lienee käynyt, virkkoi poika matalalla äänellä ja katsoi sitten aina vähän väliin Laulaiseen, että mikä mies tämä mahtaa olla.

Pojan kävellessä seuraavaa vastamäkeä virkkoi Laulainen hiljaa:

— Jopa taisi tuntea minut, koska rupesi vähempipuheiseksi.

— Mitä se merkitseisi? arveli maisteri.

— Se merkitsee sitä, että tuollaisista huonolukijoista poikaviikareista ovat opettajat pahimmin pelättäviä pöppöjä.

— Niinköhän on, kummasteli maisteri. Mutta jos niin on, niin silloin täytyy olla syy opetustavassa. Opetusta ei ole tehtynä huvittavaksi.

Loppumatkan he väittelivät opetustavoista, jossa Laulainen koetti väittää, ettei parhaatkaan opetustavat

voi poistaa lukemisen pelkoa, jos se on lapsena päässyt taitamattoman kotiopetuksen kautta juurtumaan.

— Siispä on parannus alotettava siitä nuorisosta, joka nyt ensiksi astuu kotiopetusta hoitamaan, veti maisteri loppupäätöksen.

MAJATALON JOUKOT.

Kierremäen majataloon tultua oli kyytipoika hyvin vikkelänä matkakapineita kantamassa ja jäi sitten vieras-huoneen oven luokse kyytimaksua odottamaan. Maisteri oli ottanut laukustaan pienen kirjan, jonka antoi pojan käteen rahain päälle ja sanoi:

— Tämän kirjan saat omaksesi. Siinä on kau-niita, isänmaallisia runoja, joita sopii laulaakin.

Poika luki ensin rahat ja nähtyänsä, ettei niitä ollut yhtään yli kyytipalkan, silmäsi yrmeän näköisenä kirjaan ja rutisti sitten huolimattomasti taskuunsa.

— Elä niin pahasti uutta kirjaa pitele, huomautti maisteri.

— Kyllä se siellä... Hyvästi, mutisi poika ulos mennessään.

Laulainen katseli syrjästä ja häntä pyrki naurat-tamaan, kun muisti maisterin väitteen, että haluttomuus lukemiseen on opettajain syy.

Ei maisteristakaan tapahtunut pojan eroaminen tyydyttävästi, mutta hän ei tahtonut sitä huomata, alkoi vaan tehdä voimisteluliikkeitä. Lopuksi pyörähti kanta-päällään ja virkkoi:

— Nyt on matka alulla. Tämä majatalo on luultavasti sopivin kokoontumispaikka.

— Kylläpä, myönnytti Laulainen, jos ei pelätä sitä että tässä otetaan ehkä taksan mukaan kaikesta.

— Ei majatalojen taksat ole mitään, naurahdi maisteri. Tässä on vapaampi olla kuin yksityisten luona. Sitä paitsi on meidän tutustuminen tämän talon isäntään ja vaikutettava häneen niin, että lähettää tyttärensä kansanopistoon.

— Maisterin sopii koettaa, minä en sitä yritäkään, sanoi Laulainen.

Isäntä tulikin kohta vierashuoneeseen. Hän oli vanhuuden ikää alottava, tihrusilmäinen ja kyseli kömpelösti sujuvaa kohteliaisuutta tavoitellen, että mikä herroilla on aikomuksena, kun ei kyytihevosta kuulu tarvitsevankaan.

— Meillä on tästä lähtien aikomus kulkea jalkateitä, selitti maisteri.

— Vai jalkateitä, sanoi Vänninen. Minnekä herra jalkatietä myöten matkustaa?

— Tänne syrjäkyliin. On aikomus pitää siellä luennoita.

— Vai niin, vai luennoita. Mitä ne luennot ovat? Minä vanha mies en niistä ymmärrä.

— Miten sen parhaiten selittäisin. Luento on jostakin asiasta puhumista, jonka kautta tahdotaan saada kuulijoita asiaa ymmärtämään ja sen mukaan toimimaan. Joko nyt isäntä ymmärtää?

— Ky-kyllä minä vähä...

— Niin, sellaista se on. Ja nyt minä haluaisin tässä isännän kotona puhua ensiksi, jos sallitte kylälaisten kokoontua huoneessanne.

— Saapihan tähän kokoontua, vastasi Vänninen pyöritellen hattua käsissään aivan samalla tavalla kuin kyytipoika oli kertonut ukon rahoja pyörittelevän.

— Paljon kiitoksia lupauksesta, sanoi maisteri. Sitten minä tarvitseisin sukkelajalkasen pojan, taikka tytön, juoksuttamaan sanaa näihin ympärystaloihin. Tietäsikö isäntä neuvoa?

— Onhan minulla toisella kymmenellä oleva poika, kun käyn kutsumassa, sanoi Vänninen ja meni kutsumaan.

Maisteri kirjoitti sillä aikaa kutsumuslipun. Kohta tuli isäntäkin poikineen.

— Käytä tätä lippua näissä lähitaloissa ja anna lukea, selitti maisteri. Mutta jos eivät osaa lukea kirjoitusta, niin ilmoita että tänä iltana kello 8 pitää täällä eräs maisteri luennon, jossa samalla keskustellaan. Osaatko näin selittää?

Poika vakuutti osaavansa ja lähti.

Laulainen meni pyytämään kahvia, mutta maisteri kiirehti isäntää puhuttelemaan.

— Isäntä Vännisellä kuuluu olevan aika ihminen tytärkin, joka on käynyt koulua, alotti maisteri.

Vänninen katsahti epäillen puhujaan.

— Isännän pitää antaa käydä tyttärensä lisää oppimassa, sillä tänne lähipitäjääseen perustetaan kansanopisto, jatkoi maisteri. Se ei tule kalliiksikaan, kun oppiaika on vaan puoli vuotta.

— Vai niin, virkkoi Vänninen. Mihinkä virkoihin siitä koulusta pääsee?

— Ei tätä koulua käydä virkoja varten, vaan että nuoret oppivat rakastamaan kansaansa ja isän-

maatansa, kasvattamaan lapsiansa ja yleensä kaikkea, mikä kuuluu kansalais-sivistykseen.

— Hm, vai niin, vai laitetaan semmoinen koulu. Niitähän ne nykyaikana, vaan ei niihin näistä paikoin, myhähteli Vänninen ja meni lisää odottelematta ulos.

Laulainenkin oli kuullut keskustelun lopun ja ajatteli, että siinä on yksi laji vanhoja suomalaisia. Hän oli aikeessa mainita siitä, vaan pyydetty kahvi joutuikin samassa. Talon tytär tuli tuomaan. Maisteri ei sitä vielä tuntenut ja kysyi kahvia ottaissaan:

— Oletteko tämän talon neiti?

— Kyllä minä olen, kuului vastaus. Äänen paino ja tarjoamis-asento oli lainattu joltakin herrastalon taitavalta sisäköltä.

— Kuulin neidin käyneen kansakoulua.

— Kyllä minä kävin.

— Puhuin tässä juuri isällenne, että hän antaisi teidän mennä kansanopistoon.

— Vai puhui herra isälle niin.

Hän joutui jo antamaan Laulaiselle. Tämäkään ei tahtonut olla äänettä, vaan jatkoi edelliseen:

— Saattaa olla hyvin epätietoista isänne laskeminen. Muistelen hänen keskeyttäneen kansakoulunkin käynnin.

— Isähän siitä alkoi tinkiä, vastasi tytär äänellä, joka ilmaisi mielipahaa.

— Minä muistan sen, sanoi Laulainen. Syrjäsestäkin se oli hyvin ikävästi tehty isältänne.

Tytär katsahti kiitollisena Laulaiseen ja virkkoi:

— Niin ovat muutkin sanoneet.

Hän meni tarjottimiseen pois.

Kahvin juotua siirtyi maisteri perimmäiseen kamariin, jossa aikoi vähän kirjoittaa.

Laulaista halutti kuulla seudun asioista ja talon tyttären tullessa noutamaan tyhjiä kahvikuppia alkoi kysellä:

— Onko Viliina kuullut, mitenkä tuolla Pajumäen Juutilassa jaksavat?

— Ei sieltä ole kuulunut mitään, totta ne hyvästi jaksavat, vastasi Viliina seisattuen arkanä oven suuhun.

— Ei niillä pojilla ole vielä emäntää.

— Jo se vanhin toi mennä kesänä.

— Vai niin ja minä en saanut siitä mitään tietoa.

— Eivät pitäneetkään suuria häitä ja sen vuoksi niiltä ei ole tullut opettajaa kutsutuksi, selitti Viliina.

— Ei nuorimmasta pojasta ole vielä mitään kuulunut?

— Vastahan tuo kävi rippikoulun, naurahti Viliina.

— Niin, nuorihan se on vielä, muisteli Laulainen. Taitaa olla nuorempi Viliinaa. Joko Viliina on kahdenkymmenen?

— Yli toki. Vanhahan minä jo olen, teeskenteli Viliina ja pujahti pois.

Laulainen jäi yksinensä istumaan. Muistui mieleen odotettu kirje. Voi, miten hämäräksi se asia piti jäädä! Oli aivan vaikea sitä ajatella. Kohtahan sinne taas pääsee lähelle, mutta yhtähyvin. Nyt olisi ollut joutavata aikaa kirjoittaa kirje, mutta mitäpä sinne osaisi kirjoittaa, kun ei saanut vastausta entiseenkään. Hän koetti ajatella muuta, mutta ei voinut ja ihmetteli,

mistä tämä rauhaton mieliala tuli juuri nyt. Olihan hän pysynyt tyynenä lähempänäkin ollessa, niin miksi ei nyt näin etäällä. Vaikuttikohan Viliinan kanssa puheleminen tämän. Mutta eihän tuo ole mitään Annaan verraten. Kovin yksinkertainen ja arka, ei läheskään niin terävä ja päättäväinen. Ehkä vähän kauriimpi muutamain mielestä, tuollainen pehmeä ja uinaileva, kuten monet heikkosilmäisten lapset, mutta siinä kaikki. Hän alkoi katua koko tälle matkalle lähtönsä. Tuskinpa sille Annakaan antaa mitään arvoa, koska ei kirjoittanut. Jos edes saisi pitää esitelmää ja niistä kerrottaisiin sanomalehdessä. Mutta maisteri puhuu ja sillä on paljon juhlallisempi lauluäänikin. Tullessa oli sen kuullut.

Laulainen tunsu itsensä niin lamautuneeksi, että heittäytyi sängylle pitkälleen, johon kohta nukkui.

Jonkun ajan perästä hän heräsi oven liikkeestä. Talon poika tuli isänsä ohjaamana huoneeseen.

— Onko se herra valveella? kysyi Vänninen. Nyt tämä poika on käynyt sanoja levittämässä.

Laulainen kävi ilmoittamassa.

Maisteri otti laukustaan laulukirjan ja tuli sitten poikaa puhuttelemaan.

— Aikoivatko tulla?

— Niin sanoivat, että pitää tulla.

— Hyvä sitten. Nythän sinulle on palkka maksettava. Otatko rahan, taikka tällaisen laulukirjan? Tässä on kymmenittäin kauniita lauluja ja vielä kovat kannet.

Pojan suu vetäytyi hyvästä mielestä hymyyn ja virkkoi:

— Kirjan minä otan.

Poika ei huomannut isäänsä, joka koko ajan katsoi merkitsevän tyytymättömästi poikaansa ja kirjaan. Kohta hän nykäsi poikaa tulemaan pois. Oven kiinni mentyä ihasteli maisteri:

— Sepä poika otti mielellään laulukirjan.

— Niin otti poika, mutta . . .

Pitemmälle ei Laulainen ennättänyt, kun oven lukko alkoi ratista ja poika tuli takaisin alla päin, kirja kädessä.

— Mitä sitten? kysyi maisteri, kun poika ei näyttänyt osaavan sanoa.

— Meillä taitaa olla entinen tällainen kirja, jos antasitte rahan, puhui poika tuskin kuuluvasti.

— Vai niin. Pitää antaa. Paljonko sinä tahdot?

— Jos 50 penniä.

Vaihtokauppaa tehdessä oli maisterin otsa tyytymättömyyden rypyissä ja pojan poismentyä hän virkkoi:

— Siinä oli toinen samaa lajia.

— Ei tämä ole samaa lajia, puolusti Laulainen. Eikö maisteri huomannut, kenen tahdosta vaihto tapahtui?

— Kyllä minä nyt uskon, että tuo ukko on koko juutalainen. Poika varmaan valehteli hänen pakoituksestaan. — Mutta ei puhuta enempää siitä asiasta.

LUENTO JA VÄITTELYÄ.

Vähitellen alkoi joukkoa keräytyä majatalon tupaan. Määrätunnin tultua oli jo useita kymmeniä.

Maisteri asettui pöydän taakse ja ilmoitti laulettavaksi isänmaan virren, jota varten Laulainen jakeli ympäri tupaa laulukirjoja. Harvoista suista kuului sittenkin ääntä. Vanhemmat emännät eivät yrittäneetkään laulamaan. Heillä oli mukanaan virsikirjat ja ihmettelivät, että mikä toimitus tämä on, kun tuntemattomista kirjoista pitäisi »veisata». He luulivat tulleensa raamatunselitykseen.

— Hyvät kansalaiset!

Tämän lauseen kuultua suhahtivat monet toisilleen että »muutahan tämä on, mitä lienee» ja asettuivat uteliaina istumaan.

— Kansa, joka tuntee historiansa, eli toisin sanoen tietää ne monet mutkalliset ja vaikeat tiet, joita myöten se on sivistyneeksi kansaksi kohonnut, se kansa ymmärtää paremmin ohjata nykyisyyttään ja osaa oivaltaa mitä tulevaisuus vaatii.

Näin alotti maisteri Eskola ja siirtyi sitten tekemään selkoa Suomen kansan kirjallisuuden ja opetuksen kehityksestä aina Agrikolan ajoista alkain meidän päi-

viimme asti. Nuoremmat kuuntelivat tuiki tarkkavaisina, mutta monet vanhoista torkahtelivat. Emännät pysyivät virkeämpinä, kun ryhtyivät vierustovereineen tekemään selkoa omain asiainsa kehityksestä, kuten lehmien lypsyistä ja tytärten uusimmista kankaista. He keskustelivat kuitenkin niin hiljaisesti, ett'ei heillä ollut mitään pahaa omaatuntoa toisten häiritsemisestä, eivätkä ottaneet ensinkään huomionsa sitä, jos maisteri heihin katsahti merkitsevästi. Laulaistakin tämä naisväen puhelu vähän harmitti, mutta ei saattanut siitä kovin ankarastikaan ajatella. Eihän nämä emäntä raukat tunteneet tuskin yhdenkään nimeä, joista puhuttiin, vielä vähemmän heidän tekojansa. Sen he kyllä kuulivat, että Agrikola on tehnyt Aapisen ja suomentanut Uudentestamentin, mutta Gezeliukset, Beckerit ja melkein kaikki muut olivat aivan tunteuttomia olentoja.

Maisterikin alkoi huomata pitkän luentonsa kuulijoita väsyttävän ja rupesi kiirehtimään.

— Kuten huomaatte, jatkoi hän alentaen ääntänsä, ei Suomen kansan sivistys samoin kuin kirjallisuuskään ole vanha, eivätkä ne ole loistavia teitä kulkeneet. Mutta sitä suurempi velvollisuus on meillä jatkaa ja edistää näitä voimiemme ja varojemme mukaan. Täällä syrjäisissä seuduissa ei ole ihmisillä aikaa eikä varoja pitkiin koulunkäynteihin, mutta ei se ole välttämättömän tarpeellistakaan. Lukutaito meillä kumminkin on yleinen ja tähän se on pää-avain sivistykseen. Tarvitaan ainoastaan hyvää ja opettavaista kirjallisuutta. Sitä saadaan huokeimmin perustamalla

lainakirjastoja jokaiseen kylään. Kun mainitsin, ett'ei koulunkäynti ole välttämättömän tarpeellista, niin sillä tahdon sanoa, että nekin, jotka ovat jääneet kouluista osattomiksi, voivat tämän puutteen korjata kirjallisuuden kautta ja vielä paremmin kansanopistojen kautta. Tämä mainittu opisto valaisee ja kirkastaa sen mitä yksiksemme lukien olemme kirjallisuudesta saaneet. Se herättää meissä hereille jaloja tunteita, jotka muutoin olisivat jääneet joko nukuksiin, taikka puhjenneet esiin pahennusta tuottavissa muodoissa, niin sanottuina pahennuksen rikkaruohoina. Mutta kelvollinen kotikasvatus ja mainitsemani täydennyskeinot voivat loitsia kansastamme esiin monta jaloa miestä ja naista, jotka sitten ovat isänmaallensa kunniaksi ja hyödyksi. Ja kun tässä esitetyt keinot kansamme kasvattamiseksi eivät vaadi suuria aineellisia uhrauksia yksityisiltä, niin minä toivon, että jokainen teistäkin kuulijoista tekee nämä pienet uhraukset omasta halustaan ilomielellä.

Maisteri lopetti luentonsa, jota oli kestänyt ainakin tunnin ajan. Monet kohosivat heti kiirehtiäkseen nukkumaan, mutta istuivat vielä vaivoin, kun maisteri pyysi viipymään vähän aikaa.

— Jos keskustelisimme ensiksi lainakirjastoasiasta, hän sanoi. Toivon että jokainen tunnustaa tämän tarpeelliseksi.

— Hyvähän kirjasto olisi olemassa, myönnytti lähinnä istuva nuori isäntä.

— Mitäs nämä vanhemmat isännät sanovat?

Nämä eivät näyttäneet haluavan mitään vastata.

— Sanokaa jotakin, aivan kuten ajattelette.

Ja eräs vanha isäntä rykäsi ja virkkoi:

— En sano mitään, jos siitä tulee samanlainen kuin tuokin kirkonkylän kirjasto.

— Minkälainen se on?

— Sellainen, että kun mennä kesänä kirkossa käydessäni menin lainaamaan Lutheeruksen Kirkkopostillaa, niin ei kuulunut olevan minkäänlaista postillaa koko kirjastossa.

— Asia on sillä lailla, selitti maisteri, että kotihartauskirjat täytyy olla omat jokaisessa perheessä.

— Vai on se niin, sanoi isäntä. Sittenpä minä en muitakaan kirjoja tarvitse.

— Aivan oikein, sovitteli maisteri. Te vanha mies ette kyllä tarvitse muita kirjoja, mutta jokaisessa kylässä on nuorta kansaa, joka kaipaa kevyempääkin lukemista.

— Kyllähän ne kaipaa, jamasi isäntä. Toihan tuo meidänkin poika yhden lorukirjan, jota sitten ilta-kaudet lukivat ja nauraa hohottivat.

— Oliko siinä kirjassa isännän mielestä sopimattonta lukemista?

— Mistäpä minä tietänen, kun se on kerran kirjassa. Noidastahan tuossa kerrottiin, miten poikaviikarit sitä räökkäsivät ja lehmänkarvoja suuhun tukkivat.

— Minä tunnen tuon kertomuksen, sanoi maisteri. Eihän se tosin ole taiteellisesti parhaimpia, mutta on kumminkin tavallaan opettavainen.

— En minä tarvitse sellaista oppia.

— Myönnetään, ett'ei isäntä tarvitse, mutta eikö nämäkään toiset?

— Saapihan niitä kirjoja sieltä kirkonkylän kirjastosta, jos haluaa, sanoi toinenkin isäntä.

— Jos tämä on yleinen mielipide, niin annetaan asian raueta, sanoi maisteri vähän tyytymättömänä.

Kukaan ei vastannut.

— Näyttää olevan, vahvasti maisteri. Ehk'ei tässä kylässä ole ketään, joka kansanopistoakaan suosisi.

— Sitä ei täällä vielä tunneta, vastasi äskenen nuori isäntä ikäänkuin kylänsä puolustukseksi.

— Se on kyllä luonnollista, myönnytti maisteri. Mutta ei mikään tule selvästi tunnetuksi muutoin kuin näkemällä ja kuulemalla. Täytyy uskoa kuulopuhettakin sen verran, että menee katsomaan ja oppimaan. Jospa minä kuitenkin koetan vielä vähän selittää tätä asiata, jos maltatte kuunnella.

Hän nousi seisomaan ja kertoi oikein vilkkaasti opistossa käynnistään, mitä oli siellä nähnyt ja kuullut. Tätä kuuntelivat kaikki aivan torkuttelematta ja kertomuksen päätyttyä myöntelivät, että kyllä sinne pitäisi nuorten mennä.

Lopussa laulettava Savolaisen laulu ei jäänyt enään aivan muutamain varaan, vaan sitä tempoi jo kaikki nuorempi väki. Vieläpä he maltoivat jäädä kirjojakin katselemaan, joita maisteri ilmoitti myötäväksi. Laulainen oli siinä mukana ja hänen huomionsa kiintyi erään pienen pojan laulukirjan ostoon. Näytti kuin poika olisi tahtonut viedä kirjan salaa, maksamatta, mutta seuraamalla salaisesti pojan matkoja huomasi, että se kävi näyttämässä kirjaa ensin majatalon pojalle ja tuli vasta sitten maksamaan.

Nyt se kuitenkin sai kirjan, vaikka isäänsä salaa, ajatteli Laulainen mielihyvällä ja samalla surkutellen.

*

Viimeisten joukkojen mentyä oli jo myöhäinen ilta. Illallista syödessä virkkoi maisteri:

— Kyllä näyttää tämäkin kylä henkisesti köyhältä, vaikka on maantien varrella. Tuskin löytyy yhtä, joka näkisi etemmäksi omia kotinurkkiansa.

— Ei se paljas maantie mitään tuo, vastasi Laulainen. Tähänkin kylään pitäisi saada kansakoulu.

— Laajentaakohan se kansakoulu niinkään paljon henkistä näkökantaa, arveli maisteri. Niissä on uskononopetus pääaineena ja jos se tapahtuu ahtaassa hengessä, niin oppilaista tulee vanhempana tuollaisia kuin tuokin ukko, jolle pitäisi lainakirjastossa olla vaan saarnakirjoja.

— En ymmärrä, vastasi Laulainen allapäin.

Hän tuli ajatelleeksi omaa kouluansa, jossa todellakaan ei opetettuna paljon muuta kuin uskontoa ja sisälukua. Sille ei tämä maisteri antane mitään arvoa.

Maisteri ei aavistanut toverinsa ajatuksia, vaan jatkoi:

— Mutta hyvä on kuulla tuollaistakin puhetta kuin tuon ukon puhe. Hänellä on tuskin Uutta testamenttia, muista kirjoista puhumattakaan, mutta hän sittenkin luulee ymmärtävänsä sekä hengelliset että maalliset asiat paremmin kuin kukaan toinen. Eikä se aina ole aivan väärässäkään. Osasipa iskeä heikoimpaan kohtaan siinäkin poikansa lainakirjassa. Eipähän

puhunut mitään saman kirjan muista kertomuksista, jotka ovatkin hyviä.

— Ei tuo ukko ymmärrä hyvemmistä ja huomommista kertomuksista, väitti Laulainen. Hän tuomitsee poltettavaksi kaikki maalliset kirjat, etupäässä ne jotka lukijata naurattavat.

— Onpa se siinäkin tavallaan oikeassa, sanoi maisteri. Ylen määrin naurattavat, samoin kuin kiihoittavatkin kertomukset ovat enimmästi roskaa.

— Saattaa olla, en ymmärrä, myötteli Laulainen. Mutta mitenkä maisteri selittää sen asian, kun tuo sama ukko pitää erittäin hyvinä kirjoina ne, jotka kertovat kohta tapahtuvasta maailman lopusta, taikka Aatamin haudan päällä kasvaneesta hirrestä, jota ei saatuna temppelein seinälle sopimaan.

— Se on perintö ahdasmielisestä uskonnon opetuksesta, kun uskonnollisena pidetään ainoastaan sitä, joka on ihmeellistä, taikka kauhistuttavaa, vastasi maisteri.

— Tulisikohan tuo siitä, uskalsi Laulainen epäillä. Eipähän näitä tällaisia ukkoja ole jos enintään yksi kylässään, kaikissa ei ole yhtään.

— On niitä nähtävästi kaikissa kylissä, sekä nuorissa että vanhoissa, mutta toisilla on häveliäisyyttä, eivätkä laske näitä ajatuksiansa julkisuuteen.

— Mitenkä sitä uskontoa sitten olisi opetettava? kysyi Laulainen hyvin rauhallisella äänellä, vaikka ajatteli asettua vastustavalle kannalle.

— Siihen ei voi lyhyesti vastata, eikä sitä hetkessä korjata, sanoi maisteri. Vanhat menevät mieli-

piteineen. Ainoa, jota ansaitsee heidän suhteen yrittää, on se, ett'eivät asettuisi nuoremman sukupolven edistystä vastustamaan. Siinä täytyy ottaa lujalle, että vähänkin päästäisiin eteenpäin. Mitähän jos olisi kehoittaa tuota tämän talon tytärtä menemään kansanopistoon siten, että hankkisi sinne tarvittavat rahat joko lainaamalla taikka muuten. Tuo tytär ei näytä ensinkään tyhmältä.

Maisteri ei nähtävästi tahtonut alottaa väittelyä uskonnonopetuksesta, mutta Laulainen seisoi vielä varustuksissaan ja virkkoi:

— Saapihan se syksyyn mennessä nuo tarvittavat varat kotiansa varastamalla ja ehkäpä se ei haittaa näin hyvän asian edesauttamiseksi.

Maisteri katsahti kysyvästi, että tuliko tämä lause tyhmyydestä, vaiko tahallaan.

— Ei varastamalla, vaikka olisi kuinka hyvä asia, sanoi hän. Se on jesuiittain oppia.

— Niin sanotaan olevan, mutta opettajain opettamatta sitä vielä harjoitetaan täällä syrjäkyllissä, vastasi Laulainen ja kertoi sitten mistä se syntyy.

Lopuksi hän kertoi majatalon pojan laulukirjan oston.

PÖYHKEÄ ISÄNTÄ.

Aurinko oli ennättänyt kohota korkealle, kun majatalon yövieraat joutuivat matkaansa jatkamaan. Laulainen olisi kiirehtinyt lähtöä aikasemmin, sillä seuraava pysähdyspaikka oli hänelle tavallista tutumpi, jossa oli ennen käynyt kyläilemässä ilman asiaakin. Hän tiesi tarkalleen, että matkan voipi kävellä kahdessa ja puolessa tunnissa. Mutta heti matkalle lähdettyä hän huomasi, ett'ei se tällä kerralla tullut kuljetuksi kolmessakaan tunnissa, sillä maisteri Eskola seisattui jokaisen mäen päällä puhaltelemaan, että »kylläpä tämä hiottaa».

— Jos kulkenen liika kovaa kyytiä, arveli Laulainen.

— Ei se mitään. Totuttava tähän on kumminkin.

Loppumatkalla oli pieni järvi, jota myöten kulkemalla pääsi vähemmällä kävelyllä, mutta vene ja järven yli saattaja täytyi pyytää rannalla olevasta talosta.

— Mitenkä tehdään? kysyi Laulainen. Mennäinkö taloon kyytiä kyselemään, vai astutaanko suoraan.

— Ei tekisi pahaa pieni levähdys, vastasi maisteri.

He poikkесivat taloon, joka oli aivan järven rannalla. Pihamaa oli huolellisesti puhdistettu. Rapun

edessä seisoi kaksi juhannukseksi pystytettyä koivua, lehdet kuivaneina. Vanhan tuparakennuksen pienet ikkunat eivät olisi herättäneet mitään huomiota muussa tapauksessa, ellei yhteen kammariin olisi aivan hiljakkoin asetettu kaksi sylen korkuista ikkunaa, kolmella suurella ruudulla, kuten kaupungeissa on tapana. Toisten huoneiden ikkunat eivät olleet puolenkaan kokoisia. Maisteri sen huomasi heti ja virkkoi hymähtäen:

— Mutta mitähän tämä merkitsee?

— En ymmärrä, sanoi Laulainen, jolle se oli yhtä suuri arvoitus.

Hänelle oli tämä talo melkein tuntematon, hän oli aina kulkenut ohitse ja kuullut vaan, että siinä asui vanha isäntä, joka leskeksi jouduttuansa oli ottanut nuoren vaimon. Tämän emännän he ensiksi tapasivat, jolle Laulainen selitti asiansa. Emäntä ei ollut vielä-kään vanha ja mielihyvää ilmaisevat kasvot näyttivät kysyvän, että arvatkaapa miten hyvä minun on olla ja mitenkä paljon minusta pidetään.

— Tässä ei ole miehiä kotona, eikä venettäkään, mutta jos vieraat odottavat vähän aikaa, niin kutsutaan, selitti emäntä ja alkoi aukoa ovia kammariin.

Isäntä kuului olevan kalassa aivan lähellä, jonne pieni poika lähti sanaa juoksuttamaan.

Odotusaikana pyysi maisteri vähän kuivaa ruokaa, jota emäntä heti laittoi ja kehoitteli syömään kii-rehtimättä, että hän ennättää paistaa »lettuja».

— Hauska emäntä, ja osaa niin puhtaasti laittaa ruuan, kiitteli maisteri syödessä.

Luvatut letutkin joutuivat ihmeteltävän sukkelaan.

— Vieläkö se isäntä jaksaa kulkea kalastamassa?
kysyi Laulainen emännältä.

Tämä oli purskahtaa kovaan nauruun vastatessaan:

— Kyllä se toki jaksaa.

Laulainen jäi ihmettelemään, eikä osannut kysellä enempää.

He olivat juuri nousseet ruualta, kun vene tuli rantaan tavatonta vauhtia ja siinä oleva mies hyppäsi rannalle kuin paras urheilija.

— Nyt minä olen aivan ereyksessä, virkkoi Laulainen tämän nähtyänsä. Ei tämä ole se entinen isäntä.

Tarkemmin katsoen tunsi hän tämänkin ja muisti entisen kotipaikan. Se oli paikkakunnallaan yleisesti tunnettu Hurskaalan Renne, itsemielestään pitäjän mah-tavin poika ja kykenevä vaikka mihin. Se oli perintö-osuutensa myötyä touhunnut milloin urakoitsijana, mil-loin tavarain välittäjänä, kehuen niissä voittavansa tu-hansia, vaikka muut tiesivät aivan toista. Että hän nyt on täällä, todisti viimeisen arvelun oikeammaksi.

Nämä asiat ennättivät pikimältään vilahtaa Lau-taisen muistissa, kun isäntä joutui kammariin. Tässä kun ei ollut edessä tavallinen sydänmaan isännän ju-rokki, niin hän katsoi velvollisuuden vaativan esitellä isäntä ja maisteri toisilleen kaupunkilaisten tapaan, samalla mainiten, minne ovat menossa ja millä asioilla liikkuvat.

— Isäntä Hurskainen oli kalassa, alotti maisteri. Täällä on teidän emäntänne ruokkinut meitä niin erin-omaisesti, että tuskin osaamme kiittää kylliksi.

— Hyvä, kunhan herrat olisivat saaneet, sanoi

Hurskainen mielissään, heittäytyen toisten vielä seisossa keinutuoliin soutelemaan. — Niin, minä olin kalassa. Sattuinkin menemään tuonne etäisimpään lahteen. Näissä maalaisoloissa täytyy isännänkin olla välistä työtoimissa, vaikka ei minulla mitään pakkoa olisi. Minä olen aivan vapaa-herra kaiken yli, ja täälläpä minä kammarissa talviseen aikaan oleksinkin, kun sain syksyllä vähän laitetuksi sellaiseen kuntoon, että ohikulkevakin huomaa, missä isännän asunto on.

— Vai niin, virkkoi maisteri. Isäntä Hurskainen on siis ollut vasta vähemmän aikaa tämän talon omistajana.

— Viime syksynähän minä tähän tulin. Tämä minun emäntäni oli nuori leski ja varakas leski. Tässä kävi rikkaita sulhasia monesta eri pitäjästä, mutta kun minä viimein pistäysin, niin heti ne ymmärsivät, että nyt on aika erota, eikä ne sen perästä uskaltaneet katsoakaan tänne päin. Ja nyt minä voin sanoa, että olen isäntä, sillä nuo entisen isännän lapset ennättävät syödä osuutensa siihen mennessä kuin aikaisiksi joutuvat.

Emäntä toi jo kahvitkin ja sitä juodessa saivat vieraat kuulla lisää tämän arvonsa tuntevan isännän asioita. Maisteri katsoi velvollisuuden vaativan kuunnella niitä tarkkaavaisena, vaikka otsansa pyrkikin välistä rypistymään. Laulainen ei kuunnellut näönkään vuoksi, vaan alkoi kahvin juotua katsella matkalaukkua lähdön merkiksi. Maisterikin katkasi puheen ja pyydettyänsä saattamaan järven toiseen päähän, kävi emännelle maksamassa. Hurskainen itse tuli saattamaan,

asettaen maisterille laudan istuimeksi, itse istuen veneen perään.

— Onko isäntä Hurskainen käynyt mitään koulua? kysyi maisteri veneen lähdettyä liikkeelle.

— En mitään koulua, mutta kyllä minä suoritudun kaikissa asioissa yhtä hyvin kuin nekin koulun käyneet.

— Kyllä isännän olisi pitänyt käydä joko maanviljelyskoulu taikka kansanopisto, jatkoi maisteri itsepintaisesti, aikoen anastaa puhevuoron. Sanoitte viettävänne talvet kammarissa, niin sopisi se yksi talvi viettää kansanopistossa vielä nytkin, vaikkapa maanmies-ösastolla.

— Kyllä minä en tarvitse neuvoja maanviljelykseenkään, kehui Hurskainen.

— Mutta tieto jalostaa ihmistä, laukasi maisteri. Kansanopisto on tuollainen maalaiskansan sivistysahjo, jossa heistä puhdistetaan pois kuona ja valmistetaan kykeneviksi ottamaan vastaan jaloja aatteita.

— Ylpistyvänpä tuolla näkyvät, pani Hurskainen vastaan.

— Tunteeko isäntä Hurskainen kansanopistossa käyneitä?

— Minäkö en tuntisi. Minä tunnen kolmesta pitäjästä kaikki nuoremmat miehet ja tytöt, ja kaikki ovat ylpistyneet siellä käytyänsä... Ei... valehtelen, jos sanon kaikki. On yksi, Niku Pikeläinen, joka on aivan kuin ennenkin. Viime talvena satuttiin markkinoilla yhteen yöpaikkaan, niin nauroi aivan kuin me muutkin kansanopistolle, vaikka on siellä ollut. Ja

kun iltasilla sanoin, että pistäytäänpä vielä vanhaan tapaan tuolla »panoraamassa» ja ... missäpäähän, niin mielellään lähti ja oli ihan kuin ennenkin. Vaan jos toisille mitä esittelee, niin selkensä kääntävät.

Laulainen huomasi, että maisterin sisällä jo kuohteli, mutta näkyi painavan alas ja myrähteli vaan että »hm, vai niin; hm, vai niin» — ja kääntyi katselemaan järven rantoja.

Hurskainen lasketteli voittajan riemulla mieli-ajatuksiansa koko järvimatkan.

— Mitä nyt isännän kyytipalkka tekee? kysyi maisteri maalle noustua, kasvoilla sama juroileva ilme kuin Laulaisen ensikertaa puhutellessa.

— Minunko kyytipalkka? kysyi Hurskainen leveästi nauraen. Jos minä, isäntä-mies, ottaisin kyytipalkan, niin maisteri varmaan ihmettelisi summaa. Mutta minä en ota kerrassa penniäkään. Sanon vaan, että jos matka sattuu vastakin minun kotini kautta, niin terve tuloa.

— Kiitos sitten avustanne, muuta minä en voi, sanoi maisteri ja heitti hyvästit.

Vähän matkaa kuljettua hän virkkoi:

— Olipa siinä inhoittavan itserakas mies.

— Minä jo tiesin sen vanhastaan, sanoi Laulainen. Mutta sitä minä en ymmärrä, mitenkä noin kelpo ihmiseltä näyttävä emäntä on voinut ottaa tuollaisen miehen.

— Se on hyvin tavallista, sanoi maisteri. Se todistaa vaan sitä, että naiset eivät osaa antaa niin

paljon arvoa miehen älylle kuin sen ulkonaiselle karskeudelle.

— Ei toki kaikista naisista voine niin sanoa, sanoi Laulainen ajatellen yhtä, jonka luuli osaavan antaa arvon älyllekin ja tämän lisäksi Putkinotkon emäntää.

— Ei ansaitse eroitella, väitti maisteri jyrkästi. Nainen tahtoo olla joko miehensä oikkujen orja, taikka että mies on hänen oikkujensa orja. Ehkä yksi sadasta ymmärtää ja toivoo saavansa tasa-arvoisen elämän kumppanin.

— Kovin huonoiksi maisteri ajattelee naiset, sanoi Laulainen koettaen lyödä asiata leikiksi. Ei ne toki silloin ajattele itsensä taikka toisen orjuuttamista, vaan rakkaushan se on joka vetää.

Maisteri ei ollut leikkituulella.

— Mitä se rakkauskaan on muuta kuin orjuutta. Rakastunut on rakkaudeksi nimitetyn tunteensa orja ja koettaa saada siihen toistakin taipumaan.

— Mutta rakkauden orjana oleminen mahtanee tuntua suloiselta.

— Orja kuin orja, jyräsi maisteri. Saattaahan himojensakin orjana oleminen tuntua suloiselta, mutta aikanaan sen saapi maksaa.

Laulainen oli antaviansa myöten, vaikka jäi aivan eri kannalle ja ajatteli että tuotako se nyt on se vilosohvinen viisaus, jota niin suurena pidetään. Vertailla rakkautta himoihin... Tämä koski kaikkein kipeimmästi... Jos toveri olisi ollut vertaisempi, olisi hän sanonut suoraan, että sinä näyt olevan yhtä kova

kouranen rakkauden tutkijaksi, kuin karhu ihmislapsen hoitajaksi.

Maisteri oli yhä huonolla tuulella ja käveli äänetömänä. Eivät olleet kovin korkealla Laulaisenkaan ajatukset. Puuttuvaisuuksia vaan kaikkialla, missä suurempia, missä pienempiä. Nyt oli lähellä hyvän ystävän talo. Mitä nähnee sielläkään. Jos on ennättänyt ystävyys kylmetä, kuka sen arvaa. Ei ollut saanut tietoa pojan häistä.

Jo loppui metsä ja peltojen keskeltä näkyi isonpuoleinen talo, jossa oli ollut aikomus levähtää.

— Onko tässä talossa isäntä toista lajia, kuin mitä tähän asti on tavattuna? kysyi maisteri.

— On ennen ollut, vastasi Laulainen. Veljen ystävyydellä on minuakin kohdellut, vaikka on jo ikämies.

— Ystävyys yksinänsä ei paljoa merkitse, epäili maisteri. Olihan tuokin tavallaan ystävällinen, mutta muuten niin inhoittava, että jos tapaamme useampia samaa lajia, niin minulta häviää kaikki kunnioitus savolaista talonpoikaa kohtaan.

— Ei näitä tällaisia enää tavattanekaan, lohduttelei Laulainen. Puhutellaanhan useampia, niin ehkä nämä unohtuu mielestä.

Hän ajatteli, että kun nyt Juutinen arvaisi puhella niin maisterin mieliksi, ett'ei se todellakaan pääsisi kaikkia halveksimaan. Oli pahaksi onneksi tullut erityisesti kiitelleeksi edeltäpäin tätä taloa.

JUUTISEN KOTONA.

Kartanolla tuli Juutinen vieraita vastaan. Hän oli keskikokoinen, kulmikkaat kasvot vähän kuopalle painuneet, mutta vilkkaat silmät ilmaisivat iloisuutta. Hän vei heti huoneeseen, jossa ystävällisen näköinen lihava emäntä kävi tervehtimässä vieraita ja katosi kohta. Molemmille selitti Laulainen matkatoverinsa nimen ja arvon, sekä kotipaikan.

— En malta olla kysymättä, virkkoi Juutinen, kun olivat istuneet, onko maisteri nuori pappi, vaiko muu maisteri, kun kuuluu olevan muitakin maistereita.

Eskola hymähti omituiselle kysymykselle ja vastasi:

— Niitä minä olen muita maistereja.

— Herra Eskola on filosofian maisteri, selitti Laulainen.

— Vai niin, sanoi Juutinen ja katsoi entistä tarkkaavammin vieraaseen. Vieläkö ne herrat uskaltavat lukea sitä vilosohviata, vaikka Ukko Paavo kuului sen tuominneen tuliseen järveen?

Laulainen säikähti, kun pelkäsi Juutisen kosketaneen arkaan aineeseen. Mutta maisteri ei näyttänyt kysymyksestä ensinkään pahastuvan.

— On sitä vielä lueskeltuna, vastasi hän aivan tyynesti ja lisäsi: — Muistaako isäntä Juutinen Paavo Ruotsalaisen aikoja?

— En minä muista muuta kuin että isävainaja kävi niissä kokouksissa hyvin usein.

— Oletteko nyt myöhemmin seurannut sitä opin suuntaa?

— Ei minulta ole tullut seuratuksi, vastasi Juutinen sivellen kenkensä käreillä lattiaa. Minä jäin vaan tällaiseksi arkipäivän ihmiseksi.

— Tuskinpa siitä on katumistakaan, lohdutteli maisteri, joka huomasi, että Juutisella on kaunis muisto isästään. Sekin opin suunta on paljon huonontunut Ruotsalaisen kuoltua.

— Oliko se silloin parempi? kysyi Juutinen vilkkaasti.

— Oli, paljon parempi, vakuutti maisteri.

— Niin minäkin olen tunnustellut, enkä ole ollut millänikään, vaikka isäni vanhat tuttavat ovat suruttomaksi soimanneet.

Laulainen oli mielissään, kun keskustelu sujui vähääkään yhteen törmäilemättä. Hän luuli saavansa olla syrjässä kuuntelijana pitemmän aikaa, mutta Juutinen kääntyi häneen päin ja virkkoi:

— Olit sinä kelpo mies, kun tulit viimeinkin, vaikka olen jo näinä viime vuosina ajatellut, ett'et enää silmiäsi näytä näin syrjäkylässä asuville tuttavillesi.

— Se on ollut aivan väärä ajatus, sanoi Laulainen. Koko juttu on siinä, ett'ei tule aivan asiatta

tulluksi näin toiseen pitäjääseen, mutta jos olisi nimeksikään asiata.

— Niin nimeksikään, toisteli Juutinen kynsäisten korvallistaan. Olisihan sitä ollut nimeksi, kun vanhin poikani toi emännän, mutta mikähän mahtoikaan ryy-pätä mielestäni, kun vasta häiden aattopäivänä muistin, että Laulainenhan olisi pitänyt ensimmäisenä kutsua. Mutta mikä täältä juoksutti kutsumuksen niin kiireelle! Nyt teidän kumpaisenkin on viivyttävä meillä viikko-määriä.

— Ei, hyvä ystävä, meillä ole aikaa viipyä viikko-määrin, kun täytyy tämän viikon aikana kiertää puo-let pitäjistä.

— Mikä hiton hoppu teillä on, ihmetteli Juutinen. Minä olen tässä itsekseni ajatellut teidän tulleen tänne hyvän marjamaiden lähelle kesää viettämään, kuten sinä jo ennenkin olet käynyt.

— Kyllähän se olisi hupaista, mutta nyt on aivan toinen tarkoitus, selitti Laulainen. Tämä maisteri Eskola pitää luentoja näissä kylissä ja neuvoo perustamaan lainakirjastoja . . .

— Syksyllä niitä ennättää perustella, ehätti Juutinen väliin.

— Mutta sitten on vielä toinen tärkeämpi asia. On kehoitettava aikaisiksi varttuneita poikia ja tyttöjä menemään kansanopistoihin. Ne eivät vielä tunne näitä opistoita yleisesti ja sen vuoksi täytyy kulkea puhumassa ja selittämässä.

— Milloinka sinne opistoon on mentävä?

— Syksyllä.

— Vai syksyllä vasta. Eihän silläkään asialla ole sen kiireempätä, väitti Juutinen.

— On sillä, selitti Laulainen. Ei ne vanhemmat ihmiset, joista nuorten pääsy riippuu, ennätä vähässä ajassa ajatella eikä kuulostella tarkemmin, minkälainen se opisto on, ansaitseeko sinne lähettää, eli ei.

— Jopahan siihen hyvinkin pitkä ajatusaika tarvitaan, piti Juutinen puoliensa. Jos vaan voit vakuuttaa että siellä neuvotaan nuoria Jumalan pelkoon ja muuhun hyvään, niin aivan näillä puheilla on minun pojalla lupa mennä jo ensi syksynä, jos vaan itse haluaa ja muuten oppinsa puolesta kelvannee.

— Kyllä minä kuulopuheiden mukaan voin vakuuttaa, ett'ei siellä pahaan neuvota, sanoi Laulainen. Ja tämä maisteri Eskola tietää siitä puhua näkemisen ja kuulemisen kautta.

Nyt tuli maisterin vuoro puhua, jonka päätyttyä Juutinen vakuutti:

— Se on varma, että poika pääsee. Ja jos käytte tästä muillekin puhumassa, niin tulkaa sitten tänne lepäilemään.

— Kiitos ystävällisestä pyynnöstänne, mutta minä en voi missään tapauksessa tulla, selitti maisteri.

— Mutta sinä voit tulla, sanoi Juutinen kääntyen Laulaiseen.

— Minäkin ennätin lupautua sinne muutamalle kylälle lapsia opettamaan nyt kesän aikana.

— On sinusta haluista tuo mukulain opetus, nauroi Juutinen. Mutta jos sitä ikävöit, niin löytyy niitä täältäkin. Ja ehkäpä se halu asettuu silläkin,

kun opetat lisää luvunlaskua sille minun pojalle, josta oli vasta puhe.

— Kyllä on hyvä tuuma, tunnusti Laulainen. Mutta sinne menoon on vähän muutakin syytä, paitsi se lasten opetus.

— Vai on »muutakin» syytä. Minä ehkä ymmärrän, sanoi Juutinen ja iski silmää maisterille.

Laulainen hätkähti niin, että veri kohosi korvallisille. Juutinen huomasi sen ja innostui enemmän.

— Arvasinpahan minä. Jopa on sieltä pitäjästä löytynyt kytkyt, joka vetää luokseen.

— Nyt olette ereyksessä, selvisi Laulainen viimein puoliensa pitämään. Ei minua mitkään sellaiset siteet pitele. Se on aivan vakava asia. Siellä on näet kansakoulun perustamispuuha ja siitä ei tule mitään tänä vuotena, jos en ole aivan paikan päällä niitä kehoittelemassa.

— Uskotaankohan me tuota juttua, nauroi Juutinen. Mitä punastumisen syytä siinä olisi ollut?

— Enkä minä tuollaisesta asiasta punastuisi, jos se totta olisi, selitteli Laulainen. Siitähän se seuraa, kun on aivan tietymätön kaikesta ja sittenkin epäillään.

— Aikapahan näyttää, kuka meistä on oikeassa, sanoi Juutinen. Mutta jos se kansakoulujuttu on totta, niin sinä olet hullu, kun itsellesi kuoppaa kaivat.

— Mitenkä minä siinä itselleni kuoppaa kaivan? kysyi Laulainen ihmetellen.

— Kyllä viimein näet, kunhan puuhaat kansakouluja, puhui Juutinen pudistellen päätänsä.

— Mitä minä siitä näkisin? kyseli Laulainen. En ymmärrä niistä olevan itselleni mitään vahinkoa.

— Ei saata siellä olla, mutta olisithan vielä täällä meidän pitäjässä opettajana. Mennä talvena jo kieltäytyivät ottamasta tähänkin kylään kiertävätä koulua, kun näet on kansakoulu.

— Niinkö tekivät, ihmetteli Laulainen. Mutta saapiko opettaja olla ne viikot vapaana?

— Ei toki, nauroi Juutinen katkerasti. Ne ajetaan sitä useammiksi viikoiksi tuonne pitäjän perukoille, joissa ei ole vielä kansakouluja.

— Vai niin se täällä menee, ihmetteli Laulainen. Sen minä olen kyllä käsittänyt, että nämä jolloinkin lakkaavat, mutta että ne jo nyt saisivat lähteä pakemaan kuin muinaiset alkuasukkaat voimakkaampien tieltä, sitä en ole ennen ymmärtänyt.

— Nytpä ymmärrät ja saat olla varuillasi.

— Onpa minulla toivossa pelastuskeino, sanoi Laulainen iloisena.

— Mikä keino?

— Minä ehkä pääsen siihen kansakouluun väliaikaiseksi opettajaksi.

Juutinen ei siitä tiedosta yhtään ihastunut, vaan virkkoi moittien:

— Onko tuo oikea pelastuskeino, siirtyä toiselle puolelle entisten virkatoveriensä ahdistajaksi?

— Tulehan siihen joku toinen, jos en minä, puolusteli Laulainen aikomustaan.

— Tulkoon toinen, sanoi Juutinen alkaen kiihtyä.

En minä vaan sinuna sitä tekisi, vaan taisteleisin kynsin, hampain vastaan.

— Minkä sille asialle enää taitaa, jos tahtoisikin?

— Taitaa sille. Osaathan sinä kirjoittaa sano-miin. Kirjoita ja hauku minkä vähänkin ennätät.

— Mistäpä niitä kykenee haukkumaan, kun ei ole syitä?

— Kyllä syitä löytyy, väitti Juutinen. Tulehan tänne meille muutamiksi viikoiksi, niin minä neuvon syitä ja asioita.

— Sanokaapa jokukaan asia, josta sopisi kirjoittaa.

— No minä sanon, alotti Juutinen. Meillä on koulu tässä kylässä. Ilmoitettiin opettajan virka avo-naiseksi. Ei hae ketään. Ilmoitetaan uudestaan. Jo hakee yksi, vaan kun käypi katsomassa, niin peräytyy pois. Nyt ei ole enää aikaa ilmoitella, vaan täytyy lähteä kyselemään, jos tuohon jonkin saisi opettajaksi, vaikkapa ukko-mustalaisen. Jopa saadaankin oikein »lentävä» ryökkynä, jonka vaatteet ovat siipiä täynnä hatusta kantapäähän asti. Mutta kesken lukuvuotta tulee sille niin »kauhean ikävä», että täytyy lähteä pois. Taas etsimään uutta, vaan sille käypi samoin...

Kesken puheen tuli emäntä kahvikojeineen ja virkkoi naurahten:

— Onpas vaan ukko ruvennut vieraillekin kii-vastelemaan siitä koulustaan.

— Enhän minä tässä kiivastele, kerron vaan, puolusteli Juutinen. Eikä se ole minun kouluni. Vastaan olin koko hommaa, vaan en niin kovasti kuin olisi sietänyt olla.

— Onko tämä isäntä käynyt siellä usein kuuntelemassa? kysyi Laulainen emännältä.

— Vielä mitä, virkkoi emäntä vetäen pitkään kutakin sanaa. Eihän tämä kärsi niitä ryökkynöitä ollenkaan. Pakoon menee, jos tulevat meillä käymään.

Juutinen katsoi ihmetellen emäntäänsä, joka tuolaista jutteli vieraille.

— En minä tavallisia ihmisiä pakene, selitti hän, mutta en kärsi kuunnellakaan sellaisia, jotka suomenkieltä niin kummasti puhua kuikertavat ja aina vähä väliä ihmettelevät ilman että olisi mitään asiata.

Maisteri Eskolata rupesi kovasti naurattamaan.

— Vai on isännän tyytymättömyyteen sekin syynä, hän virkkoi. Mutta jospa kuulisitte miten puolikymmentä helsinkiläistä ryökkynää oikein innostuneina puhelevat, niin se olisi toista kuin mitä yksi maalaisryökkynä ennättää. Isäntä Juutisen pitäisi kerran tulla kuulemaan ja näkemään Helsingin elämää.

— Kyllä minä pysyn kaukana siitä ilosta, sanoi Juutinen päätänsä pudistellen.

— Ei se ole hulluinta nähdä, selitti maisteri ja alkoi kertoa mitä kaikkia merkillisyyksiä siellä olisi, joita maalainenkin mielellään katselee.

Emäntäkään ei malttanut lähteä huoneesta, vaan jäi kuuntelemaan. Viimein hän nousi, mutta kääntyi vielä ovelta ja sanoi isännälle:

— Kisko jo viimeinkin nuo ikkunat auki, ett'ei vieraille tule ikävä istua.

Kohta oli isäntä hohtimineen ikkunain kimpussa ja vieraat rupesivat avuksi. Nyt he vasta huomasivat

mikä aarre emännällä oli ikkunan takana. Siinä kasvoi pitkä rivi tuomia ja pihlajia, joista toiset vielä täydessä kukassaan.

— Mutta miksi ei ole sisä-ikkunoita otettu aikaisemmin pois, ja näin kauniit puutkin tässä kasvaa, ihmetteli maisteri.

— Eivät malta olla pitämättä auki ja silloin tulee itikoita, selitti Juutinen.

— Itikoista vähät, kun saapi laskea huoneeseen noin suloista kukkain tuoksua, tuumi maisteri.

— Minä käyn sitä tuolla ulkona hengittämässä, naurahti Juutinen. Mutta annetaan nyt tulla. Arvasipas muori mikä vieraita miellyttää.

— Oikein emäntä arvasi, myötteli maisteri. Kyllä täällä viihtyisi, jos ei olisi aika niin tarkalleen laskettu. Mutta tänäänkin täytyy jo ennen iltaa kiirehtiä sinne teidän kansakoululle.

— Ennen iltaako? kysyi Juutinen aivan ihmeissään. Kyllä se on minusta aivan ikävätä. Eikö sinne menoa voi edes iltaan jättää?

— Voisihan menon jättää iltaan, jos saisi koulun esimieheltä luvan kouluhuoneeseen kokoontumisesta ja joku levittelisi sanaa sen puolen taloihin, tuumitteli maisteri.

— Silloin saadaan olla huoletta iltaan asti, sanoi Juutinen. Jos tuossa autiossa akateemiassa ei saane minun luvalla kokoontua, niin sittenpä kumma. Ja sen toisen asian suorittaa renkipoika ennen iltaa.

— Suuret kiitokset isännälle. Minäpä en sitten

tarvitse muuta kuin kirjoitan pojalle lipun, jota näyttää joka talossa.

— Ei se tarvitse lippuja eikä lappuja, kielsi Juutinen. Se on hyvämuistinen ja selväkielinen poika.

Hän kävi heti kutsumassa pojan, jolle maisteri selitti asian ja johon Juutinen lisäsi, että sano sinä nyt asiiasi niin selvästi, että jokainen ymmärtää ja huonokuuloisetkin kuulevat.

— No minä koetan sanoa, lupasi poika urheana ja rykäsi jo valmiiksi ääntänsä selvittääkseen.

Juutinen huomasi, että maisteri aikoi ottaa rahakukkaronsa ja viittasi pojan menemään.

— Minä olisin antanut pojalle lantin, virkkoi maisteri, kun huomasi, kenen käskystä se meni.

— Ei oteta meillä lanttia esille, jos olisi suuremmatkin asiat, sanoi Juutinen. Itsellenekin mahtaa olla vaivat palkkoja, niin vieläpä silloin muille maksamaan.

— Täytyy niistä pyydetyistä palveluksista maksaa, selitti maisteri. Ja ottihan majatalon Vänninen kaksi markkaa siitäkin, kun omat kyläläisensä istuivat tunnin ajan hänen tuvassaan.

— Tuo kurja, harmitteli Juutinen. Parhaaseen paikkaan te olette yöksi menneetkin. Kaikkihan sitä kiertävät, jotka vaan tietävät. Siinäkö te söitte aamiaisen, vai oletteko vielä syömättä?

— Jo me syötiin tuolla Pajuniemen Hurskaisen luona, joutui Laulainen selittämään.

— Tuon houhelon luona, virkkoi Juutinen. Siinä on taas toista lajia mies. Ennätkö se teille oikein houheloida?

— Ei oikeinkaan ennättänyt, kun sattui olemaan kalassa. Mutta kyllä tämä maisteri ennätti kuulla kylkiseen järven yli tullessa.

— Oli se inhoittavan itserakas mies, toisti maisteri vanhan lauseensa.

— Siinä nyt kuullaan, ihastui Juutinen. Minä sanoin sille Miinalle aivan samaa, vaikka toisilla sanoilla, mutta ei se ottanut uskoakseen. Se emäntä on Miina ja oli meillä palvelijana ja tästähän se meni sille vanhalle isännälle. Silloin olin minäkin kehoittamassa menemään, ja kun Miina tahtoi alussa halveksia ukkoa vanhuutensa tautta, niin lohduttelin lopuksi että ota sitten ikäisesi ja mieleisesi, kun ukosta aika jättää. Sitten se meni ja hyväpä oli ollakin. Ukko teki kaikki aivan Miinan mielen mukaan ja tämä taas hoiti ukon mitä parhaiten aina hautaan asti. Siihen mennessä ei minullakaan ollut mitään katumista. Mutta kun se nyt ukon kuoltua valitsi tuon mieleisensä houhelon, niin enpä tahdo mahtua nahkaani. Saattaa olla mieleinen, mutta ennen kymmentä vuotta on kumpaisellakin työ ja leipä toisen takana, siitä minä olen varma. Kuulua aikovan pitää lastenkin osan niinkuin omansa, mutta siinä se erehtyy, jos vaan maassamme oikeutta löytyy ja minä elän.

— Niinpä kuului puheet nytkin, vahvasti maisteri.

— Vai niin ilkesi teillekin sanoa, ihmetteli Juutinen. Mutta kaikkein merkillisintä on minusta se, kun lasten äiti kuuluu olevan samaa mieltä.

— Tietääpä tuon, hymähti maisteri. Samaa mieltähän orjan täytyy olla herransa kanssa.

Laulainen kuunteli ja ihmetteli, että täytyykö sitenkin uskoa tuo orjuutusjärjestelmä. Ei toki yleisesti. Katsokoon vaan maisteri, ovatko tämänkin talon isäntä ja emäntä toistensa orjia.

Juutinen olisi pitänyt pitkiä puheita Hurskai-
sesta, mutta emäntä sattui taas tulemaan ja virkkoi:

— Jopahan on muistanut ruveta tuostakin tus-
kittelemaan. Vähän kaiketi se vieraita huvittaa, siltä
jos sinua harmittaa. Anna toki toisten puhua.

— En minä tätä puhetta alottanut, vaan kun
nämä itse ovat tullessaan siinä käyneet, puolusteli Juu-
tinen. Mutta olkoon sitten koko roska miten hyvänsä
ja kertokaa nyt te tietävimmät, mitä kaikkea siellä
arpajaisissa on, kun niitä niin edeltä päin ylistellään.

Maisteri alkoi selittää että siellä tulee oppineiden
miesten puheita ja esitelmiä, lausuntoa ja laulua, sekä
kaikkea muuta huvia. Hän huomautti erityisesti yli-
oppilasten laulua ja virkkoi:

— Olen läheinen kehumaan, kun kuulun itse
siihen, mutta uskallan kumminkin sanoa, että niin mah-
tavata köörilaulua kuullaan harvoin maaseuduilla.

Päällisiksi hän kertoi heidän laulumatkoistaan ul-
komailla, miten heitä on sielläkin ylistetty ja ihailtu.

LUENNON PITÄJÄ SAI MOITTEITA.

Illasilla lähti Juutisen talosta kaikki muut luento kuulemaan, paitsi emäntä, joka yksin jäi kotia hoitamaan. Hän piti viimeiseen asti kiinni siitä ajatuksesta, että vierasten on tultava heille yöksi.

— Kyllä te olette syöttänyt ja juottanut meitä niin kyllältä että hyvä jos jaksetaan mennäkään, suosittelee maisteri.

Emäntä sanoi sittenkin jäävänsä odottamaan.

Kansakoululle oli puolen tunnin kävelymatka. Meno muodostui juhlakulkueen tapaiseksi. Pojat kantoiivat matkalaukkua ja päällystakkeja ja naiset keräilivät tien varsilta kukkia, joita nuori miniä sovitteli ja satoi vihkoihin ja jopa rohkeni tulla kiinnittämään maisterin ja Laulaisen rintaan. Edellinen ihastui kovin tästä kunnianosoituksesta, mutta Laulaisen mieltä vaivasi kukkarinnassa käveleminen, hänen tehtävänsä kun oli olla tien neuvojana.

Koululle tultua näkyi, että poika oli suorittanut kunnollisesti tehtävänsä. Joukkoa istui odottamassa paljon enemmän kuin illalla majatalossa. Maisteria se näkyi miellyttävän ja hän nosteli hattua ja kumarteli joka suunnalle. Laulainen pysytteli nyt syrjäpuolella, ett'ei rinnassa oleva kukka olisi tullut kovin

yleisesti huomatuksi. Pois ottaminenkin olisi ollut loukkaus antajaa kohtaan.

Käunis kesä-ilta ja uusi ja valoisa kouluhuone tekivät alusta alkain mieltä virkistävän vaikutuksen. Laulu helähteli raikkaana ja kaikui avattujen ikkunain kautta kauvas ympäristöönkin. Maisterikin näytti nyt oikein juhlalliselta noustuansa kukkarintaisena huoneen perälle asetetun alustan päälle. Sanatkin ponnahtelivat aivan eri voimalla kuin matalan tuvan pöydän takaa.

Mutta mitä ihmettä . . . Tuotako samaa Suomen kansan esi-historiaa hän täälläkin aikoo selitellä? Niin totisesti . . . Laulaisen innostus laimeni kokonaan. Täällähän olisi ollut paikallaan oikein ponteva ja repäisevä luento. Mitä ne tuosta . . . Mutta kun Laulainen katseli ympärilleen, niin kaikki kuuntelivat paljon tarkkaavaisempina kuin illalla . . . Niin, uuttahan se onkin näille, vaikka ei hänelle. Ja tulipa lopussa uutta hänellekin. Maisteri kääntyi siinä naisten puoleen, vetosi heidän harrastukseensa ja sanoipa heitä vielä voitattomiksi mihin ne vaan ryhtyvät. Toipa esimerkkejäkin historiasta, kuinka naisten innostus on vaikuttanut suuriin voittoihin sodassa, orjien vapautukseen, ynnä muihin.

Laulainen ajatteli, että kukatkohan tämän vaikuttivat. Mutta vaikuttipa mikä tahansa, luennon loppu oli hyvä.

Keskustelut ja muut päätökset menivät vilkkaasti. Kylän nuoret ottivat innostuneina huolekseen kirjaston perustamisen ja kansanopistoon halukkaita ilmestyi useita.

Enimmän joukon poistuttua jäi vielä muutamia miehiä istumaan maisterin puheelle. Jäi vanha, vähäkuulonen ukko Möykkynenkin, mutta vasta viimeisenä lähenteli maisteria juron näköisenä ja hattuansa hierokellen.

— Olisiko isännällä minulle sanottavaa? kysyi maisteri.

— Olisihan minulla vähän, virkkoi ukko.

— Sanokaa vaan.

— Minä vanha mies en enää oikein ymmärrä tätä nykyistä maailmata, alkoi ukko kiivastuen joka sanalla. Päivällä juoksee meille Juutisen renkipoika ja huutaa kuin hyväkin lukkari että maisteri tulee iltasilla koululle lukemaan. Minä tulen ja asetun lähelle kuuntelemaan, kun en enää oikein hyvästi kuule, enkä näekään. Mutta mitä lukemista tämä oli, sitä minä en ymmärrä. Minä luin ennen raamatun läpi, Mooseksen kirjat ja kaikki ja tiedän mitä oikea lukeminen on. Vaan eihän tämä ollut kuin kaiken maailman kalentarjumia, samallaista kuin sekin tyttö täällä tolkutti, ei lakia eikä evankeliumia. Minä tunnen Mooseksen lain ja muistan, kun se mies puhui, niin vuoret vapisivat ja kun se löi sauvallaan kallioon, niin siitä suitsi vettä ja tulta ja kansa pääsi juomaan.

Kuulijoita tämä ukon kiivasteleminen huvitti, mutta Juutiselle se varmaan muistutti hänen omaa kansaansa kouluun ja hän nousi ukkoa keskeyttämään.

— Nyt sinä ukko taas horajat, sanoi hän. Et sinä niin vanha ole, että muistaisit Mooseksen aikoja,

eikä sitä kukaan muista että kansa olisi tulta ja vettä juonut.

— Elä sinä väärentele Mooseksen sanoja, kivahti ukko. Et ole sinäkään sen parempi...

— En toki pyri veroiseksikaan, pisti Juutinen väliin.

— ... et ole läheskään isäsi lainen mies, jatkoi ukko pysähtymättä: surutoin pökölö, et ymmärrä mitään niistä oikeista asioista.

— Eipä ukkokaan ymmärrä näistä »soikeista» asioista, pisti Juutinen.

— En ymmärrä enkä tahdo ymmärtääkään; pois lähden, kivahti ukko ja alkoi osaila ulos.

Maisteri jäi pahoittelemaan, kun ei tämän omittuisen ukon annettu enempää puhua, mutta Juutinen selitti, ett'ei siitä ole enää mihinkään puheeseen, se kun on höperöityessään takertunut tuohon Moosekseen. Nuorempana oli ukko ollut tunnettu siitä että pani vastaan kaikissa kylän ja kunnan asioissa, eikä siitä päässyt muuten erilleen kuin että joku suututti ukon, jolloin se heti lähti pois kuten nytkin.

— Isäntä Juutinen näyttää tuntevan tarkoin naapurinsa, naurahi maisteri.

— Kyllä tämä tuntee, alkoivat toiset isännät kehua.

— Minäpä teen ukko Möykkysen tavalla, koska rupeatte minusta puhumaan, sanoi Juutinen leikissään ja nousi kotiinsa lähteäkseen. Tottahan naapurit pitivät vieraista huolen, nämä kun eivät enää suostuneet meille palautumaan.

— Kyllä pidetään huoli, vakuuttivat läsnäolijat.

Laulainen kävi vähän matkaa Juutista saattamassa ja palasi sitten toisten luokse, jossa oli parhaallaan kiista siitä, kuka saapi vieraat kotiinsa yöksi. Lopulta täytyi panna määrääjäksi se, kenen koti oli enimmän huomispäivän matkan mukaan.

LAULAINEN SAI PUHUA.

Seuraavat päivät kuluivat jotenkin samaan tapaan. Kohtelu oli ollut kaikkialla ystävällinen ja rahakukkaron aukaiseminen tullut harvoin kysymykseen.

Muutamana päivänä arveli maisteri:

— Mistähän tämä näin yleinen vieraanvaraisuus johtuu. Onko se tavallista kaikille matkustajille, vai suositaanko meitä erityisesti näiden asiain harrastuksesta?

— Luultavasti asiain harrastuksesta, vastasi Laulainen, vaikka ajatteli hyvän kohtelun aivan omaksi ansioksensa.

— Mutta minusta näyttää, että monissa paikoin on harrastus jotenkin laimeata, jatkoi maisteri. Epäilen, että tuleekohan puoletkaan aikomuksista toteutetuiksi.

Laulaisella oli aivan samat ajatukset, mutta hän vastasi:

— Jospa ne aikaa myöten toteuttavatkin, vaikka näillä savolaisilla ei ole tapana innostua, eikä kiirehtiä.

Maisterin huomaamattomuus ei Laulaisen itserakkautta oikein tyydyttänyt ja hän päätti sopivassa tilaisuudessa näyttää, että hänelläkin on vaikutusvoimaa. Hän oli koko matkan odottanut, että maisteri kehoitaisi häntä puhumaan, mutta ei sitä ollut tapahtunut.

Olisiko ollut huomaamattomuutta, vai haluttiko pitää yksinänsä tämä kunnia. Ei Laulainenkaan ajatellut alentua pyytämään. Mutta kun sunnuntain kokouksessa näytti jäävän aikaa tähteeksi ja joukkoakin oli tavallista runsaammin, niin eipä hän enään jaksanut vastustaa kiusausta, vaan meni esittämään maisterille, että jos hänkin saisi lopussa vähän puhua.

— Hyvin kernaasti, vastasi tämä. Olen jo ennenkin sitä ajatellut, mutta arvelin, ett'ei opettaja Laulaisella ole halua siihen.

Maisterin kohtelias vastaus oli koko hyvitys Laulaiselle ja hän selitti vaatimattomana:

— Enhän minä paljon osaakaan, vaan jos vähän, lyhyesti.

— Miten vaan parhaaksi näkyy, lyhyesti taikka pitkään, rohkasi maisteri.

Nyt tuli kiire ajattelemisen, mistä asiasta puhuisi. Tässä ei ollut sopiva ottaa samoja aineita kuin koulua alkaissa ja lopettaissa, eikä myöskään sitä, jonka oli lehteen lähettänyt. Täytyi keksiä aivan uusi. Oppinut kuulijakin oli nyt joukossa... Mutta jospa hän ylistäisi entisajan kotiopetusta. Se varmaan kuulijoita miellyttää.

Laulainen astui puhujan paikalle ja aloitti:

— Hyvät tuttavani! Usein kuulee kansan keskuudessa liikkuneiden oppineiden ihmisten kummastelevan, että mistä sinne on niinkin paljon kauniiden tapojen ja ajatusten siemeniä lentänyt, vaikka vanhempi sukupolvi on aivan oppimainta muussa kuin minkä vähän ovat

saaneet kristinopin opetusta muutamina viikkoina ja mitä sitten itse ovat jälestäpäin joutohetkinänsä tavailleet. Tämän näin vähän opin katsovat oppineimmat aivan riittämättömäksi. Asia on minun ymmärtääkseni niin, että joskin se on riittämätöntä näiden mielestä, joille kaikki, niin opetus kuin ruokakin, pitää olla moneen kertaan muokattua ja monilla maustimilla maustettua ennen kuin sen uskotaan ravitsevan ja olevan valmista, niin on se ollut meille tarpeeksi valmista. Ja jolla on ollut puhdas sydän, johon eräässä isänmaallisessa laulussakin vedotaan, niin niistä tämäkin vähä on tehnyt sellaisia, joita täytyy oppineempien ihmetellä. Ja kenenkä ansioksi nämä puhtaat sydämet ovat luettavat. Ne ovat etupäässä äidit, jotka ovat näitä kasvattaneet . . . jaloimmat äidit. Mainitsen erityisellä tarkoituksella: jaloimmat äidit, sillä kokemuksesta tiedän, ett'eivät läheskään kaikki äidit ole jaloja. Sen huomaa heidän kaikinpuolin huonoista lapsistaan. Mutta milloinkä näillä alituiseen askareissa puuhaavilla äiteillä on ollut aikaa opettamaan? Siihen vastaa meille kansanruno näin:

Niit' ennen isäni lauloi
kirvesvartta vuollessansa,
niitä äitini opetti
väätessänsä värttinätä.

Siis äidin rugin hyristessä ja isän kirveen kalskaissa ne ovat opitut. Ei näinä opetustunteina vaadittu haudan hiljaisuutta, eikä kiven kovaan määrättyjä läksyjä, mutta luulen, ett'ei nykyajan oppilaat muistele hartaammin lukemiansa ja kuulemiansa, kuin nämät näitä rugin hyrinässä kuultuja opetuksia. Silloin ei

ollut uusien läksyjen oppiminen häiritsemässä ennen opitun sieluun syventymistä, eikä nuo ijankaikkisesti loppumattomat numerot muistia rasittamassa. Minä ihailen tämän ajan ihmisten yksinkertaisia ajatuksia ja kunnioitan niiden opettajia. Kuten sanoin, eivät läheskään kaikki olleet yhtä hyviä opettajia ja kasvattajia ja että monet hyvätkin opetukset menivät hukkaan, mutta sitä samaa tapahtuu niin kauvan kun maailma seisoo. Jos joku ymmärtää sanani niin, että olisin niiden puolella, jotka vihaavat nykyajan kouluja, niin hän erehtyy. Tarkoitukseni oli vaan kehoittaa vanhempia, erittäinkin äitejä yhä edelleen seuraamaan tuota vanhaa opetustapaa ja ett'eivät jättäisi lapsiansa yksistään koulujen varaan, ei hyväinkään koulujen. Toivoisin vaan lopuksi, että edellisen puhujan selittämät asiat tulisivat sydämmen asioiksi kaikille, niin että heillä tulevan sukupolven kasvattajina olisi entistä parempaa kertomista kirvesvartta vuoltessaan ja rukkia pyörittäisään. Meiltä onkin jo esi-isäin opetustavat ja laulut unohtuneet kovin vähiksi, mutta nouskoot ne entistä kukoistavampina jälleen. Ja näyttäkäämme nyt lopuksi että ääni on ainakin tallella ja laulakaamme »Arvon mekin ansaitsemme».

— No lauletaanpa, kuului joukosta ja kohta kaikui tuttu laulu oikein raikkaana.

Laulainen oli siinä käsityksessä, että hänen puheensa vaikutti paremmin kuin maisterin luento ja alkoi jo laulun aikana katua, ett'ei tullut pitemmältä puhuneeksi. Maisterikin lausui kokouksen loputtua tyytyväisyytensä puheeseen, vaan moitti vähän lyhyeksi ja

että joitakin kohtia olisi pitänyt perusteellisemmin kosketella. Tämä antoi Laulaiselle vauhtia. Matkoja kulkiessa ja iltaisilla unta odotellessa hän ajatteli täytteitä puheeseensa niin hartaana, että huuletkin pyrkivät liikahtelemaan ajatusten mukana. Vahinko vaan, ett'ei viimeisissä kylissä tullut tilaisuutta koetella pitennetyn puheen vaikutusta.

LAULAINEN KUTSUTTIIN HERRAIN PÖYTÄÄN.

Kiertomatkan päätyttyä jäi Laulainen jälemmäksi kyläilemään ja saapui vasta lauantai-aamuna kirkonkylälle. Se olikin nyt kauniimpi katsella kuin lähtiessä. Siellä oli toimitettu perinpohjainen puhdistus sekä taloissa että tanhuilla. Juhlakentälle vievän tien kahden puolen seisoivat valkeaksi höyläytyneitä tankoja, joiden latvoissa ristiin solmitut, sinivalkoiset nauhat lepattelivät. Tien suussa oli mahtava juhlaportti ja juhlakentän perällä, lähellä järven rantaa korkea laululava, molemmat köynnöksillä koristettuina. Samoin oli kaunistettu koulurakennustakin, jossa ylioppilaat tulivat antamaan laulajaisia, sekä erään kauppiaan rakennus, johon tilapäinen ravintola oli sijoitettuna.

Ohikulkiessaan Laulainen näitä vaan katsahti, sillä postihuoneella oli ensimmäiseksi käytävä. Ja siellä olikin kirje odottamassa ja oli seisonut melkein siitä päivästä asti, jolloin oli täältä lähtenyt. Tämäpä jo harmitti. Ilmankos hänen mieltänsä oli koko matkan vaivannut. Vihdoinkin. Hänen täytyi päästä yksinäiseen paikkaan lukemaan. Aivan oikein, Annalta oli. Laulaiselle ei ollut koskaan ennen tullut näin mieleistä kirjettä. Eihän siinä vielä ollut sen suloisempia lau-

seita kuin kiitokset pitkästä kirjeestä ja että tulisi arpa-jaisiin, jos joutaisi ja saisi mieleisensä toverin. Yksinään ei ehkä tule, se näyttäisi hupsulta.

Laulainen tutki moneen kertaan joka sanan. Niistä ei voinut päättää sitä eikä tätä. Varmin merkki on se, jos Anna tulee tänne asti hänen kutsumuksestaan. Se on jo voinut tullakin. Sepä olisi jotain. Parin tunnin päästä lähtee laiva paikkakuntalaisten toimeenpanemalle huviretkelle. Sitten se vasta olisi oikea huviretki.

Hän lähti kiireesti kävelemään joukon liikepaikoille ja teroitti silmänsä jokaiseen naisryhmään. Kävipä muun asian nimellä taloissakin katselemassa. Viimeksi meni tuonne väliaikaiseen ravintolaan, mutta ovella hän jo ymmärsi, ett'ei täällä ollut Leppämäen tyttären majapaikka, jossa iloiset ylioppilaat pitivät hauskaa. Sisään hän kumminkin meni, saadakseen katsella sanomalehtiä, joita oli nähnyt vain muutamia vanhoja numeroita pitäjätä kiertäissä. Ravintolassa söivät herrat aamiaistaan, toiset joivat kahvia, taikka laulelivat. Kaikilla näytti olevan iloinen mieli. Lau-laisen hakemishuolissa hapuileva mieli kohosi vähän korkeammalle. Jospa hänkin viivähtää täällä hetken aikaa, ehkä sieltä löytyisi joku tuttava. Hän alkoi pujotella pöytäin lomitse huoneen perälle, pyytääkseen jotain suuhunsa. Joku nykäsi takin liepeestä ja kat-somaan kääntyissä hän huomasi, että siinä istui toi-mittaja Vipunen yhden toverin seurassa.

— No terve! sanoi tämä tavallisella reippaudellaan. Kuinka se matka onnistui?

.... Hyvin tähän asti, vastasi Laulainen.

— Mutta miksei opettaja ole lähettänyt matkaltaan uutisia lehteen?

— Ei niitä kiireessä menossa tule kysellyksi eikä kirjoitetuksi.

— Mutta tottahan tulee kertomus matkasta, tiukaksi toimittaja. Onko sitä jo alotettu?

— En ole sitäkään alottanut, kun arvelin että maisteri Eskola sen kirjoittaa.

— Hänellä on lauluhommia ja muita, ei siltä tule kirjoitetuksi, sanoi toimittaja. — Istukaa tähän alas. Ehkäpä minä saan esitellä toverilleni: lehtemme maaseutukirjeenvaihtaja opettaja Laulainen . . . ei, ei kuin Laine, nimen muutosban oli jo lehdessä, ja filosofian-kandidaatti herra Leka.

Vaikk'ei esitettävä puhunutkaan alussa sen enempää kun tuon tavallisen »hauska tutustua», niin huomasi Laulainen, että herra on jo tänä aamuna ennätänyt tutustua toiseenkin lajiin hauskuutta.

— Ehkä minä saan kutsua kupin kahvia, virkkoi toimittaja nousten seisomaan.

Hän ei kuunnellut Laulaisen estelyjä, vaan meni tarjoilijan luokse ja sieltä palattuaan puheli:

— Täällä on erittäin hyvää kahvia ja koko tämä ravintolapuoli on niin erinomaisen hyvästi järjestettynä, että siitä ansaitsee mainita lehdessä.

— Elä puhu turhia, morisi kandidaatti. Kahvia, maitoa ja kalaa; siinä se on kaikki. Ei niin paljon, että ruokaryypyn saisi koko ravintola-pahasta.

Toimittaja nykäsi moitteenhaluista toveriansa

takin hihasta, sillä kahvintuoja neiti lähestyi pöytää. Huomautettu jaksoi vielä hillitä kieltänsä, tirkisteli vaan silmiin ja pois mentyä virkkoi:

— Täällä on helkkarin sieviä tyttöjä, kun niillä olisi mitä tarjota. Nytkö juodaan taas kahvia? Juodaan sitten. Mutta hiivattiinko se Jehu mahtoi piilottaa ne eväsputelit! Tässä olisi taas tilaisuus esittää lähempää tuttavuutta, mutta tällä kahvillako sen vahvistaisi.

Toimittaja ymmärsi toverinsa aikeet ja virkkoi:

— Kahvi sopii erittäin mainiosti siihen tarkoitukseen.

— No, maassa maan tavalla, jörisi kandidaatti ja tarttui kuppinsa. Heitetäänkö haukkumanimet pois?

Laulainen kävi vähän hämille, sillä oli harvoin juonut veljenmaljoja, eikä koskaan ennen näin lyhytaikaisen tuttavuuden perästä. Kohta hän selvisi ja kohoten kuppinsa seisomaan virkkoi:

— Kyllä minun puolestani.

Sitten he kapsauttivat kuppinsa laitoja yhteen ja ryyppäsivät. Mutta kun kandidaatti ei ollut muistanut kermalla jäädyttää kuppiansa, olikin sen sisältö liika kuumaa ja hän tuli maininneeksi itselleen nimen, jota eivät ainakaan kristityt vanhemmat pane lapsellensa. Toimittaja räjähti nauramaan, joka suututti suunsa polttajaa yhä enemmän ja hän kivahteli:

— Vielä sinä — siinä naurat ja ensin kehut tuon kuman kuran kelpaavan vaikka mihin.

— Olisit kaatanut kermaa sekaan, sanoi toimittaja yhä nauraen. Ethän sinä koskaan juone veljen-

maljaa kuumalla vesilasillakaan, kaatamatta siihen ensin konjakkia.

— Se on aivan eri asia, jos on konjakkia, kiljui Leka. Mutta näytä sinä — missä täällä on konjakkia?

Pöydän ympärille keräytyi toisiakin herroja kuulemaan mitä Kyöstillä on taas tapahtunut. Täältä kautta sai Laulainen kuulla uuden tuttavansa etunimen. Hänen omakin nimensä oli jäänyt ilmoittamatta, eikä sitä lähemmän tuttavuuden esittäjäkään enää muistanut kaitava. Kaikki nauroidvat ja puhuivat niin vilkkaasti ja iloisesti, että Laulainen alkoi tuntea olevansa aivan kuin samaa joukkoa. Jotkut huomaavaisimmat jo siinä puheen kestäissä tervehtivätkin, esittäen nimensä. Tällaista seuraa ei ollut halvalle opettajalle usein tarjona. Hän kuunteli nautinnolla näiden sujuvaa suomenkieltä ja miten mainion mutkattomasti se aina asian vaatiessa vaihtui toiseen, sivistyneempään kieleen. Ja tällä kielellä lausutut sanat näyttivätkin olevan parasta, sillä kun joku pöydän ääreen tulleista herroista kertoi joko kandidaatin taikka jonkun toisen toverin merkellisimmistä sattumista, niin huvittavin osa useimmin lausuttiin tuolla toisella kielellä, koska kaikki kuulijat räjähtivät silloin nauramaan. Laulainenkin nauroi sen verran mukana, ett'eivät herrat huomaisi hänen jääneen jutusta aivan osattomaksi. Hän ei ollenkaan toivonut, että hänen kielen taitamattomuutensa huomattaisiin. Olisipa päinvastoin maksanut vaikka mitä, jos jonkin taika-keinon avulla olisi tuon salatun viisauden tuota pikaa saanut itselleen ja voinut yhtyä puheeseen niinkuin toisetkin.

Ett'ei aivan mykkänä tulisi istumaan, virkkoi hän puheen tauottua:

— Eiköhän nyt ole aika hankkiutua rantaan huvimatkalle?

— Runsas tunti on vielä aikaa, sanoi toimittaja katsoen kelloansa.

— Mutta minulla ei ole vielä pilettiäkään. Voisivat loppua, jos tässä virantelee.

— Niitä saapi täältä ravintolasta, eikä ne lopu, sillä perille on varattuna ruokaa kahdellesadalle hengelle ja joukkoa kuljettamaan on tilattuna kaksi laivaa ja toiselle niistä tulee suuri vene perään.

— Hyvä sitten, sanoi Laulainen.

Hän jäi tyytyväisenä viettämään aikaansa siinä missä oli, sillä tuon ikävöidyn hakeminen oli luultavasti turhaa, ja jos on tullutkin, niin ennättää sen tavata rannassa. Eikä sillä saata olla mitään syytä pahoitteluun, kun saapi tietää, miten monesta paikasta on etsinyt ja missä seurassa muun osan aikaa viettänyt. Siinä oli vähän päänvaivaa, ostaisiko yhden taikka kaksi piletteä. Voisi näyttää kovin välinpitämättömältä, jos itselleen vaan ostaisi, ja hän päätti ostaa kaksi.

Juhlia katselemaan tullut kansajoukko yhä suureni. Lakkaamatta niitä käveli ravintolankin ohitse, katsellen maalaisen uteliaisuudella ikkunoihin. Laulainen näki paljon tuttuja kasvoja joukosta. Vastantullessa niitä olisi ollut välttämättä tervehdittävä, mutta eipä hän ikkunan kautta viitsinyt päätänsäkään nyö-

vollisuutensa olisi liittyy kandidaatin seuraan, ja se ei tuntunut oikein arvoa ylentävältä. Arvonimen asema saataneen olla ylempikin kuin maisterin arvo, siitä ei Laulainen ollut selvillä, mutta olkoonpa vaikka tohtorin arvoa korkeampi, niin kävelkään vaan yksinänsä. Ja Laulainen alkoi astella rantaan toisia teitä.

HUVIMATKALLE LÄHTÖ.

Virtasalmen kirkonkylän laivalaiturilla ei ollut koskaan ennen kävellyt niin monta valkolakkista, kuin nyt huvimatkalle lähtiessä. Muu kansa oli kyllä enemmistönä, mutta he antoivat kaikessa etusijan näille maantoivoille, jotka taas kohteliaina palvelivat kunniavieraita, varsinkin naisia, jotka joko sukulaisina taikka tuttavina olivat tulleet heidän juhlaansa osaa ottamaan. Nauhoilla merkityt marsalkat kulkivat ohjailemassa huomatuimpia vieraita suurempaan laivaan, joka oli kaikin puolin mukavampi ja johon juhlien ajaksi tilattu soittokuntakin asettui torvineen ja telineineen.

Laulainenkin tähysteli vielä viime hetkessä kunniavierastaan, mutta turhaan. Ei hän tästä enää erittäin pahoillaan ollutkaan. Tälle matkalle näkyi tulevan melkein kaikki hienoa, oppinutta väkeä, joiden joukossa häntä olisi ehkä hävettänyt seurata Annaa niin uskollisesti kuin oli kirjeessä aikonut.

Laivan lähdön edellä tuli kiire, kenelle antaisi tuon joutavan piletin. Jos olisi Juutinen tullut, taikka kuka muu siitä talosta, mutta ei näkynyt. Jo tapasi erään talollisen pojan, jonka kotona olivat viime matkallansa olleet yötä, mutta sekin oli ennättänyt ostaa. Viimein hän huomasi katselijain joukosta virkaveljensä, opettaja Mantusen, joka oli Laulaisen siirtyessä suu-

rempituloiseen pitäjääseen saanut hänen entisen paikansa hyvin vähillä oppitodistuksilla. Laulainen tiesi että Mantunen on tästä hyvin kiitollinen ja päätti ilauttaa lisää, tarjoamalla ilmaiseksi piletin huviretkelle. Hän pujotteli kiireesti virkaveljensä luokse ja tervehtiessään ilmoitti asian. Mutta siihen sijaan että Mantunen olisi ihastunut, hän näytti säikähtävän yhtä paljon kuin jos hyvin vaarallista ja kiellettyä tavaraa olisi hänelle tarjottuna.

— En mitenkään minä voi ottaa ja tulla, sanoi hän hätäisesti. Minä vaan tulin kiireelle käyttämään näitä lapsia täällä, kun ne niin kovasti halusivat kuulla torvilla soitettavan. Tottahan ne soittavat lähtiessään.

Laulainen katsahti virkaveljensä lapsiin, jotka isänsä takinliepeessä kükkuen kurkistelivat lähtevän laivan kannelle.

— Kohta ne soittavat, sanoi hän kiirehtien pienemmän laivan luokse, johon oli aikonut mennä.

Siellä hän tapasi äskeisen pojan, jolle ihmetteli:

— On tämä merkillistä, ett'ei minun piletini kelpaa kellekään.

— Täällä olisi yksi neiti, joka tulisi mukaan, mutta ei ole ennättänyt ostaa pilettejä, sanoi poika.

Laulainen punastui kuullessaan neitiä mainittavan. Olisiko hänen kaivattunsa sittenkin joutunut. Mutta kohta hän huomasi toivoneensa liikaa, sillä esiin tuli aivan toinen neiti, Kierremäen Vännisen tytär, Viliina. Kotonaan oli Laulainen puhutellut Viliinata nimeltään, mutta näin joukkopaikassa täytyi tehdä poikkeus ja hän kysyi tervehtiessään:

— Tekö tarvitsette piletin?

— Kyllä minä ostaisin, jos vaan saan, virkkoi Viliina.

Laulaisen ajatuksissa vilahti miten tehdä: ottaako maksu eli ei? Ukko Vänninen oli kiskonut korkeimmat hinnat kaikesta, joten ei ollut mitään kiitollisuuden velkaa. Mutta kun oli muillekin tarjonnut ilmaiseksi, niin hän päätti olla johdonmukainen ja virkkoi:

— Ei tämä ole myytäväksi. Ostin vaan Juutilan isäntää varten, kun hän lupaili tullakseen, mutta koska ei näy, niin saatte ilman mitään maksua.

— En minä ilman tahtoisi, sanoi Viliina arkana.

— Kyllä minä sen uskon, mutta muutenkaan ei, ennen heitetään järveen.

Viliina otti piletin.

Laulainen alkoi tuntea tulevansa hyvälle tuulelle, kun oli päässyt erilleen tuosta mieltä vaivaavasta piletistä. Ja nähdessään, kuinka kiitollinen Viliina oli, olisi hän melkein katunut, jos joku toinen ennätti ottaa. Olihan hän täten valmistanut sattumalta huvimatkan yhdelle, jota joka hetki pakoitettiin orjamaisesti palvelemaan rahaa ja tukeuttamaan sen saamiseksi kaikki harrastuksensa ja tiedonhalunsa. Tiesi miten suurella vaivalla nekin pennit ovat haalitut kokoon, jotka nyt säästyivät toisiin tarpeisiin.

Jo puhalsivat soittajat torviinsa ja laivat irtautuivat laiturista. Laulainen katseli surkutellen virkaveljeänsä, joka seisoi joukon takana ja oli nostanut molemmat lapsensa käsivarsilleen, että ne paremmin kuulisivat harvinaista, haluamaansa soittoa.

RUNOLLINEN PUHE JA RUNOLLINEN MATKA.

Nenäliinojen liehuessa lähtivät laivat kulkemaan tyyntä sisäjärveä toiselle järvelle vievää salmea kohti. Etäämmälle tultua lakkasi soitto ja hyvästelyliehutukset. Retkeläiset alkoivat katsella ympärillensä ilmesyviä uusia näköaloja. Pienemmän laivan mukaan kuuluvilla oli muutakin huolehdittavaa. He eivät pysyneet suuremman mukana ja kun kone teki työtä täydellä höyryllä, syyteli se kipinöitä venheessä olijain päälle. Venheeseen oli kohteliaisuudesta sijoittunut arvokkaintakin väkeä ja merkkinauhalla varustettu paikkakunnan ylioppilas liikkui siellä sovittelemassa istuimia ja kehoittelemassa varjelemaan vaatteitaan kipinöiltä. Hän oli kovassa puuhassa saada vireelle laulua, mutta huomasi tutkittaissa, ett'ei ollutkaan kaikkia ääniä. Tämän puutteen poistamiseksi hän puuhasi leikkiä, vaan ei sekään oikein sujunut.

Salmea kulkiessa ihailivat ulompaa tulleet parhaallaan kukoistavia lehtirantoja. Väljemmälle vedelle tultua kiipesi ylioppilas venheen kokkasuojuksen katolle ja iloisesti lakkiansa heiluttaen lausui:

— Arvoisat huvimatkailijat!

Tasan ei käy onnenlahjat,
niinpä Luojan sääntö on.

Noill' on soitto, suojus-laiva —
proomu meidän laiva on.

Viimeisiä säkeitä lausuissaan hän viittasi kädellään edellä menevään laivaan ja sitten omaan veneeseensä. Kuulijat hymähtivät suopeana sukkeluudelle ja ylioppilaan tuttava kuiskasi toiselle että se ehkä lausuu sepittämänsä runon, sillä hänellä kuului olevan taipumusta runoiluun. Runoilulle hän ei kuitenkaan ruvennut, vaan jatkoi kohta suorasanaisesti:

— Näin alotetaan usein syvämietteisiä puheita, mutta minulla ei ole aikomus väsyttää teitä pitkillä puheilla, vaan jos sallitte, niin minä paikkakuntalaisena kiinnitän huomiotanne näihin meille rakkaisiin rantoihimme, että millaisia ne nyt ovat ja millaisiksi ne voisivat tulla.

Hän pysähtyi ja odotti kunnes sai kuulla hyväksyviä ääniä. Sitten hän jatkoi:

-- Nämä ovat niitä »tuhanten rantain partahia», joita ihanuutta uhkuvin runoilijamme on kehoittanut heräämään ja joista toinen runoilija laulaa että »joka niemeen, notkoon, saarelmaan, kodin tahtoisin nostattaa». Ja katselkaa vaan ympärillenne, niin täällä ei puutuukaan noita niemiä, notkoja ja saarelmia. Kuinka houkutellen ne hymyvätkään jokaiselle ohikulkevalle ja meillekin, että tulla vaan mitä pikemmin viljavainioilla näitä kalaisia rantoja kaunistamaan. Osa kaunistuksesta on jo tehtynä, mutta kaikkihan huomaatte, että näiltä kaunistajoilta puuttuu jaloin aisti, kauneuden aisti. He eivät ole jättäneet edes rantakoivuja rantojen kaunistukseksi, vaan kaataneet kuoleman kylmäverisyydellä kaikki maahan. He eivät tunne vielä mitään kau-

neuden kaipuuta. Tuskin kertaakaan päivässä katsah-
tavat tälle ihanalle järvelle, ell'ei siellä kulje joku vene,
taikka laiva. Tuolla näette kyntömiehen seisattaneen
hevosensa ja katsovan tänne, mutta kaunein hänestä
on luultavasti lippu tuon laivan perässä.

— Mutta elkäämme antako näiden tosiasia-
in mieltämme masentaa, vaan kuvitelkaamme että noilla nie-
millä ja saarilla seisoo jo nyt valkeaksi maalatuita
koteja, ja laitureilla liehuttelee kauniit kansallispukuiset
naiset meille valkoisia liinojansa, ja että me samoin
tehden kajahutamme heille vastaukseksi innokkaan isän-
maallisen laulun. Toivokaamme tätä aikaa ja usko-
kaamme, että toivomme on toteutuva ja laulakaamme
vaikkapa yksiaanisesti että »Olet maamme armahin
Suomen maa, ihanuuksien ihmemaa».

Kaikki tarttuivat viitattuun lauluun ja lauloivat
siitä monta värssyä. Laulainenkin oli mukana, sillä
häntä miellytti ylioppilaan reippaus ja tuo tapa puhua
ilman mitään valmistuksia, yksistään siitä mitä sillä
hetkellä on huomattavissa. Siinä hänen ajatuksensa
nousivat kapinaan, kun ei ihailua ylettynyt nykyisille
rantojen viljelijöille, vaan ainoastaan hengettömälle
luonnolle ja runoilijain asuttamalle ihannekansalle. Ny-
kyinen polvi sai nimekseen kuoleman kaltaisen kau-
neuden raiskaajan ja ihanin katseltava on siitä muka
tuo mustunut laivanlippu, kuten kuolemastakin viitak-
keensa. Armottomuuden puita kohtaan myönsi Lau-
lainenkin liialliseksi, mutta ei siitä noin umpimähkään
saisi tuomita, sillä pitäisihän ylioppilaaksi lukeneen mie-
hen ymmärtää, että se on seuraus taistelusta hallaa

vastaan, jonka liittolaisina ovat puut olleet pimittämässä pieniä peltovainioita. Olisi hyvin suotava että joku ottaisi puheenaineeksi »täss' auroin miekoin miettehin isämme sotivat» ja antaisi samalta paikalta ylioppilaalle pienen letkauksen.

Nämä letkausajatuksset kumminkin pian hämmen-tyivät kuunnellessa muiden keskusteluja.

— Onko se Huuhkamäki korkea? kysyi joku ulompaa tullut neiti ylioppilaalta.

— Ei mainittavan korkea, mutta mäkeä ympäröivä luonto on erittäin kaunis, selitti tämä.

— Tuleeko täällä perillä huvia, taikka puheita?

— Ei täällä ole määrättyä ohjelmaa, paitsi päivällinen luonnon helmassa. Muu aika lauletaan ja katsellaan maisemia.

— Teidän pitää puhua, te puhutte niin runollisesti.

— En minä ole koskaan varsinaisesti puhunut, vastasi ylioppilas onnellisena. Minähän vaan viittasin luonnon kauneuteen, jonka ansiota se on, jos puheessa oli jotain kaunista.

— Eipä jokaisen silmä huomaa ja jos huomaakin, niin ei löydä sanoja sitä ilmaistakseen muille.

— Kyllä huomaa. Tämän järven päähän päästyä tulemme joelle, jonka rannat ovat niin viehättävän vaihtelevaisia nyt kesällä, että niitä nähdessä tulee jokainen runolliseksi.

Viimein lähestyivät laivat joen suuta. Edellinen pujahti jo sinne, ja sen ala-osa katosi joen käänteessä jälkeltä tulevain näkyvistä, niin että kannella seisovat näyttivät kulkevan viheriäistä niittyä pitkin. Tälle

liikkuvalla ryhmäkuvalle oli vastaisen joen rannan koi-
vikko viehättävänä taustana.

— Katsokaa! katsokaa! huudahtelivat jälempää
tulevat.

Jokea kulkiessa katseli kukin sitä mikä hänen
silmistään oli sominta. Keskiossa joen rantoja oli aivan
metsätöintä, tasaista niittyä.

— Tämä osa on vähän yksitoikkoista, mutta
tuonnempana tulee taas vaihtelevaisempaa, selitti yli-
oppilas ikäänkuin anteeksi pyytäen kaukalaisille.

Maataviljeleväin katselijain ryhmästä kuului sa-
maan aikaan tällaisia huudahtuksia:

— Onpa siinä sileä niitty! Sitä niittelee huvik-
seen! Ollapa kaikilla tuollaiset niityt!

Jo loppui joki ja matkan pääpiste, Huuhkamäki,
tuli näkyviin. Se oli pitkäkhön yläjärven niemekkeellä.
Soittajat tarttuivat torviinsa ja marssin sävelten rai-
kuessa laskivat laivat rantaan, niemen kupeelle.

Emännöitsijänä toimivat rouvat olivat ottamassa
vastaan ja opastivat vieraita mäen harjulle. Siellä oli
seudun nuorison vasituinen juhannuskokon polttopaikka
ja karkelokenttä, jonka laiteilla seisoi laudoista kyhätyt
ruokapöydät. Avustajiksi otetut paikkakunnan naiset
asettelivat niille viimeisiä kalakukkoja ja viilipyttyjä,
joita olivat aamupäivän kotoansa soutaneet ja kanta-
neet mäelle. Muita seutulaisia ei ollutkaan monta,
ainoastaan muutamia uteliaita ja ruokapalan toivossa
tulleita köyhiä, jotka katselivat kaukaa syrjästä.

Kohta kajahti mäen harjalta ylioppilasten mah-
tava laulu: »Mä tiedän maan, se pohjolassa on», joka

soveltui niin erinomaisesti yhteen paikan kanssa ja jossa ääni vaihtelee sanojen mukaan, milloin ylistellen reippaassa tahdissa nuorison rohkeutta ja miehuutta, milloin vienosti Savon maisemia ja honkien huminaa, päättyen kaihomieliseen kaipaushymniin.

Laulainen oli aivan haltioissaan tämän Savoaa ylistävän laulun loputtua ja katsahti voiton riemulla runoilija-ylioppilaaseen, ikäänkuin kysyen että kuulitko mitä Savon kansa jo nyt on, vieläkö uskallat sitä halveksia.

Kun laulajain levähtäissä ja ruokailuaikana torvensoittajat suorittivat ohjelmaa, niin Laulaista aivan harmitti niiden räiskytykset. Sitähän säikkyi kaikki metsän asukkaat, jopa vanhat petäjätkin vavahtaen kiljahtivat vastaan.

PUHUI KANSAN PUOLESTA.

Huvikentän keskellä oli pieni puhujalava, havuilla sievästi koristettuna. Päivällisen syönnin edellä ei siihen ollut kukaan astunut. Vaikka Laulainen ihailikin lauluja, niin ihmetteli hän sitä, ett'ei kukaan puhunut, vaikka on lava laitettuna. Ruokailuajana hän jo mainitsi siitä maisteri Eskolalle.

— Tänne kun ei ole kutsuttuna varsinaista kansaa, niin kellekää täällä oikeastaan puhuisi, selitti Eskola.

— Mutta voisihan pitää sellaisiakin puheita, joihin ei kaippaa kuulijoiksi varsinaista kansaa, huomautti Laulainen.

— Kyllä, mutta kun parhaat puhujat ovat valmistautuneet esiintymään huomisiltana, niin heitä ei nyt haluta, selitti maisteri. Joku kai pitää täälläkin puheen naisille päivällisen perästä.

— Ja muutako ei ole tiedossa? kysyi vielä Laulainen.

— Ei minun tietääkseni, vahvasti maisteri.

Laulainen koetti painaa aivoissaan syntynyttä ajatusta alas, mutta kun hän katsahti koristeltuun puhujalavaan ja ajatteli, että se parin tunnin päästä jääpi siihen käyttämättömänä seisomaan, niin hänelle kävi kuten ahnurille, joka ei voi heittää haluruokaansa

hukkaan, vaan täytyy edes kerran sitä maistaa. Niinpä hänkin, ennenkun oli ennättänyt asiata vakavasti ajatella, kysäsi:

— Sopsisikohan, että minä puhuisin ikäänkuin kansan puolesta säätyläisille?

— Onko puhe valmistettu? kysyi maisteri.

— Ei ole, vaan pian minä lyhyen puheen valmistaisin, vastasi Laulainen.

— Kyllä se sopii, myönnytti maisteri. Pitää vaan valita vakava aine ja puhua tyynesti. Ehk'ei pahenna, jos ajan voittamiseksi antaa puheen jäädä jotenkin loppuun.

Laulainen alkoi heti ajatella puhettaan ja kiintyi siihen niin, että ympärillä oleva elämä aivan kuin pimeni häneltä. Loppuosan ruokailuaikaa hän seisoksi veitsi ja tyhjä lautanen kädessään, eikä tointunut siihen mitään ottamaan. Naisille pidetty kaunis puhekin meni aivan sivu korvain. Laulu sai vielä hereille, mutta silloin hänellä jo olikin puhe suunniteltuna. Hän meni vielä varmuuden vuoksi maisteri Eskolan luokse ja kysyi:

— Puhuisinkohan minä eli ei?

— Joko on puhe kokonaan selvänä? kysyi tämä.

— Jo on.

— Mikä on ajateltu aineeksi?

— Olen ajatellut nykyistä aikaa vertailla lapsuuden ajasta täysi-ikäiseksi siirtymisen aikaan, jossa kuvaileisin kansaa lapsena ja oppineempaa väestöä vanhempina, jotka nyt tarjoavat lapsillensa aapisen asemasta enemmissältöisiä kirjoja ja sunnuntaikoulun sijalle opettavampia kouluja, selitti Laulainen.

— Tämähän on erittäin sopiva aine, kiitteli maisteri. Nyt on jo aikakin puhua. Minä käsken puhaltamaan fanfaarin.

Laulainen aivan säikähti:

— Ei ensinkään vanvaaria, sanoi hän ja kiirehti puhujalavalle ennenkuin maisteri ennätti käskeä soitamaan.

Laulainen tunsu rohkeutensa pettävän, jos niin juhlallisesti pitäisi alkaa. Naisille puhujan esimerkkiä seuraten hän kohotti hattua ja alkoi:

— Arvoisat naiset ja herrat! Olen saanut myöntyksen lausua muutamia sanoja tämän arvoisan joukon kuullen, vaikka hyvin ymmärrän että vähäoppisen pitäisi noudattaa samaa sääntöä kuin lasten: kuunnella mitä oppineemmat puhuvat ja olla äänettä, jos eivät puhukaan. Mutta jos tätä sääntöä seurataan poikkeuksetta, niin lapsen puhelahja jääpi vaillinaiseksi. Lapsi ei tule koskaan täydellisesti ymmärtämään aikaisten asioita, eikä aikaisetkaan lasten asioita. Suomen varsinainen maalaiskansa on näihin aikoihin asti ollut lapsen asemassa, tavailen aapistansa ja nämä melkein yhtä oppimattomat opettajat ovat sen kirjattikua ohjailleet. Mutta nyt minä olen kuullut, että teillä, arvoisat herrat ja naiset, on tosi homma toimittaa aapisen paikalle opettavampia kirjoja ja kirjattikun kuljettajiksi taitavampia opettajia. Minusta näyttää että teillä on tosi aikomus ottaa nämä lapsena olleet aikaisten kanssa yhteen joukkoon kuuluviksi, pakisemaan samoista asioista kuin itsekin. Tämä on teidän puolelta hyvin kauniisti ajateltu ja minä toi-

voisin, ett'ei syntyisi tuskaantumista puolelta eikä toiselta. Minua peloittaa että tuskaantumisen syytä löytyy enemmän kuin alussa arvaattekaan. Nämä syyt ovat syntyneet pitkän lapsuuden aikana ja niitä on molemmilla puolilla. Vanhempain kesken uskotaan mieluummin sitä, että ne viat, jotka lapsissa huomataan, ovat suuremmat kuin ne viat, jotka lapset huomaavat vanhemmissa. Mutta tämä näkökanta ei pidä paikkaansa aina.

— Vanhemmalla väestöllä on jokapäiväinen sanominen lapsille siitä, kun ne tahraavat yhä uudestaan ja uudestaan vaatteensa ja silmänsä, eivätkä muista niitä puhdistaa. Samanluontoinen sanominen on oppineemmilla varsinaisesta kansasta. Ne ovat likaisia, niissä on vastenmielinen haju, eivät pidä huoneitaan puhtaina, eivätkä kaunistele ympäristöänsä. Tämä kaikki on tavallaan totta, mutta ei se oikeuta heittämään lasta tunkiolle pesuveiden mukana. Sen kuitenkin olisi moni oppineempi säätyläinen nähin asti tehnyt, jos ei löytyisi asianhaaroja, jotka pakoittavat malttamaan mieltänsä. Kuka puhdistaisi sitten heidän vaatteensa, sillä likaisiksi ne heiltä itseltään jäisi, kuka hakkaisi halot ja lämmittäisi huoneet, sillä kylmä taitaisi omin avuin tulla. Kuka niittäisi heinät ja pyytäisi kalat, sillä ilman näiden töiden tekijöitä olisi tämäkin matka saatuna tehdä ilman viilipiimää ja kalakukkoja. Nämä ovat asioita, joille pitäisi antaa arvonsa, eikä kulkea ohitse nenä käppyrässä, vaan mieluummin ystävällisesti huomauttaa että eiköhän tuossa ja tuossa asiassa voisi noudattaa parempaa puhtautta, aivan samoin kuin ystävällinen vanhempi neuvo lastansa. Siihen teidän on

tultava, jos mielitte yksissä pakinoissa olla osallisena. Mahdotonta se ei olekaan, vaikka vähän vaikeata.

Pahempi vaikeus on että lapset, tarkoitan kansa, saisi paremman käsityksen säätyläisistä. Niillä on milt'ei huonommat ajatukset teistä kuin teillä heistä. Mainitsen tässä muutamia esimerkkiä. Kansalle on kaikista virheistään huolimatta autuudenasia kallis asia. Toivo sen saavuttamisesta kuoleman jälkeen on aivan yleinen, vaikkakin he tietävät, että moni siitä jääpi osattomaksi himojensa viettelysten tautta. Mutta miten he ajattelevat säätyläisistä? Aivan yksinkertaisesti siten, että kun parhaat papit ja joitakuuta muita eroitetaan pois, niin kaikki muut, alusta loppuun, menevät kadotukseen, tulen ruu'aksi. Kansalla näyttää olevan yleinen usko, että säätyläiset rientävät sinne tietensä, vapaasta tahdostaan, johon viittaa tuokin laajalti tunnettu ylimielinen lause, että »pois tieltä talonpoika, päästä herra helvettiin». Minä en oikein ymmärrä, mistä tämä näin kummallinen käsitys on syntynyt, mutta arvelen, että Raamattu siihen antaa paljon aihetta, joka näyttää ett'eivät hurskaat ole eläneet ylellisesti ja komeillen, jollaiseksi kansa käsittää säätyläisten elämän tavat yleisesti . . .

Laulainen oli tähän asti puhuisaan katsellut ylhäälle puiden latvoihin, mutta nyt hän katsahti kuulijoihin ja säikähti melkein sanattomaksi. Kaikki arvokkaimmat, varsinkin naiset, olivat kääntäneet selkensä ja puhelivat nähtävästi muista asioista. Jotka eivät olleet selin kääntyneet, niiden otsalta näkyi selvään tyytymättömyyden rypyt. Kaiken tämän lisäksi

huimamieliset nuoret nauraa virnottivat. Laulainen ymmärsi asemansa pahemmaksi kuin se ehkä olikaan ja olisi toivonut olevansa missä hyvänsä, vaan ei siinä. Lisäesimerkkinä oli aikonut mainita, miksi kansanmies poikaansa kouluttaissaan toivoo hänestä pappia, eikä muuta herraa, mutta ne täytyi jättää, sillä tähän suuntaan ei voinut jatkaa. Hänellä oli työ tuska löytää mitään sanoja ja tapailtuansa jotain sinnepäin että nämä valistusharrastukset menestyisivät, hän lopetti ja pujahtaen alas puikki pää kumarassa joukon taakse istumaan. Hän toivoi, ett'ei kukaan häntä enää huomaisi, eikä muistaisi, mutta kuulikin kohta muutaman naisen sanovan:

— Eihän tuo ollut ylioppilas eikä mikään, joka nyt kävi puhua vatustelemassa. Kukahan se oli?

Joku toinen kuului tuntevan, koska virkkoi:

— Se on vaan ilman aikojansa tämän pitäjän entinen kiertävä lastenopettaja, joka näkyy nimensäkin muuttaneen.

Laulainen siirtyi vielä syrjäisempään paikkaan istumaan ja nyt jo hävettämisen lisäksi harmitti. Miksi hän ei ennen ymmärtänyt, ketkä tällaisessa seurassa saavat puhua ilman ett'ei heille naureta ja käännetä selkää. Sitä se maisterikin varmaan aavisti, koska ei kysyissä suoraan sanonut, vaan tahtoi ensin tietää, onko puhe valmistettu ja mistä aikoo puhua. Mitä ne tällaisen puheilla! Mutta ensimmäinen ja viimeinen se toki olikin heille, niin varmaan kuin hänen nimensä on Laulainen, eikä heidän tuuliensa heiluteltava Laine.

Hän oli näitä harmiansa hautomassa, kun toimittaja Vipunen tuli luokse ja virkkoi:

— Minä olen katsellut, että mihinkä opettaja Laine katosi, vaan täällähän te olette.

Laulainen yrähti jotain vastaukseksi, sillä hän ei ymmärtänyt, mitä varten toimittaja häntä haki.

— Oliko tämä puhe kirjoitettu? kysyi toimittaja. Minä ottaisin sen lehteen.

— Lehteen! ihmetteli Laulainen. Vielä siitä mihin on.

— Olihan se hyvä puhe, sanoi toimittaja. Kuulosti vaan siltä, että lopetitte vähän kesken.

— Niin lopetin ja harmittaa nyt, kun alotinkin.

— Mitäs niistä, nauroi toimittaja. Asia on sillä lailla, että nuoranpäistä puhuminen ei tee koskaan hyvää vaikutusta hirttäytyneen huoneessa, mutta muita on kumminkin enempi, jotka lukisivat mielellään tällaisenkin puheen.

— Ei sitä ole kirjoitettu ja vaikka olisikin, niin en toivoisi painettavan, selitti Laulainen.

— Miten haluatte, myönnnytti toimittaja. Saanenhan kumminkin lyhyesti mainita siitä?

— No jos se on niin tarpeellista, myönteli Laulainen. Vähän aikaa ajateltuansa hän lisäsi:

— Pyytäisin minä vielä vähän vaivata herra toimittajaa, että jos kaupunkiin mentyänne antaisitte painaa lehteen lyhyen ilmoituksen, jossa mainitaan, että nimenmuutokseni olen peruuttanut.

— Mikä sen nyt teki? ihmetteli toimittaja.

— Tekipähän mikä hyvänsä, mutta niin se on päätetty.

— No minä teen kuten sanottu, lupasi toimittaja.

Laulainen jäi taas yksinensä. Toimittajan sanoista oli vähän lohdutusta, mutta samalla ne varmensivat todeksi sen, että puheeseen oli loukkauduttu. Sekään ei olisi vielä mitään, vaan kun nauroivat ja käänsivät selkensä.

Hän meni ennen muita laivojen luokse ja kysyi itsellensä istumapaikan suuremman laivan keittiössä. Siellä ei ollut kenenkään osoiteltavana, että tuo se oli se tyhmyyden tekijä.

YSTÄVÄLLISIÄ NEUVOJA.

Jonkun ajan kuluttua alkoivat huvimatkailejat tulla laivoille, sillä takaisin palattua oli vielä ylioppilasten laulajaiset, sekä paljon muita hommia.

Laivain lähestyessä jokea, työntäytyi kandidaatti Leka keittiöön ja huomattuansa Laulaisen virkkoi:

— Ka, täällähän sinäkin olet.

Laulainen ei vastannut mitään, siirtyi vaan yhä enemmän nurkkaan. Kandidaatti istui rinnalle ja alkoi jutella:

— Minä rakastan olla lähellä ruokapaikkoja. Se on niin lapsellista istua ihailemassa maisemia. Ja miten hävyttömän huonosti ne soittivat. Aivan kuin paimenpojat leppätorvillan... Mutta kuule! Sinähän pidit puheen.

— Mitäpä tuosta, virkkoi Laulainen vastahakoisesti.

— No niin, mitäpä tuosta, toisti kandidaatti. Mutta kuulehan. Minä annan sinulle yhden ystävällisen neuvon: elä koskaan esiinny sivistyneiden edessä opettajana. Ole siellä opettaja jossa olet, mutta sinähän olet yhtäpaljon sanomalehtimies ja kaikki sanomalehtimiehet ovat yleismaailman ihmisiä. Opettajia on nykyaikana joka oksalla ja ne ovat kaikki sellaisia...

Sen, millaisia ne ovat, hän sanoi kuiskaten korvaan, mutta Laulaista ei sukkeluus naurattanut.

— Niin ne ovat, vahvasti kandidaatti kuuluvasti. Minä luin eilen tullessani sinun kertomuksesi siitä kylästä, vaikka en tänä aamuna tullut maininneeksi, kun olin vähän hutikassa. Se oli sujuvasti kirjoitettu. Ja kuule! Nyt minä osotan sinulle uuden toimialan. Rupea sinä kirjoittamaan »pitäjän kertomusta». Sinulla on hyvä tilaisuus hankkia siihen tarvittavia tietoja. Ja siitä seuraa mainetta ja rahaa.

Tätä viimeistä esitystä kuunnellessa Laulaisen pää jo vähän kohosi, mutta hitaasti hän vielä vastasi:

— Ei minusta sellaiseen ole.

— Kyllä siihen pian opit, rohkasi kandidaatti. Minä voin lähettää malliksi toisesta pitäjästä laaditun kertomuksen.

Laulainen alkoi jo uskoa sen verran asian mahdollisuutta, että virkkoi:

— Saisihan tuota katsella, vaan ei se näin vähäoppiselta onnistu.

— Kaikki onnistuu, kun vaan päättää että sen täytyy onnistua, vakuutti kandidaatti. Opista ei ole niin suurta hyötyä kuin yleisesti uskotaan. Kaikki riippuu miehen tarmosta. Onhan kaikilla opettajilla tietoja, mutta harvalla tarmoa. Näytä sinä että tarmoa on, eläkä rupea inhoittavaksi moraalin saarnaajaksi, joka vaikeropi maailman pahuutta ja työn vaikeutta.

Laulainen kuunteli avossa suin tätä hänelle uutta viisautta, eikä osannut vastata niin eikä näin.

— Niin se asia on, sanoi kandidaatti. Ja nyt, kesken puheen, otathan sinä pienen naukun. Minä sain vähän varatuksi paluumatkaa varten.

— Ei minua haluta, virkkoi Laulainen.

Kandidaatti ei kuunnellut estelyjä, etsi vaan pu-
telinsa ja kaatoi kahteen kahvikuppiin.

— Nyt uusitaan oikealla tavalla se tänänaamuinen
veljenmaljan juonti.

— Kiitos vaan, mutta jos minä saisin vähentää.

— Ei ollenkaan pikkumaisuuksia, kielsi kandi-
daatti. Mies kuin mies.

Laulaisen täytyi tarttua kuppiin ja tehdä nuo
aamulliset temput, vaikkakin paljon vastenmielisemmin.

— Sinun nimesi on siis Vilhelm, virkkoi kandi-
daatti maiskuttaen huuliansa. Mutta kumpi sinä oikeas-
taan olet, Laine vaiko Laulainen?

— Kyllä minä ilmoitin nimekseni Laine, mutta
olen jo päättänyt peruuttaa, vastasi Laulainen.

— Mitä varten peruuttaa?

— Niin tulin ajatelleeksi.

— Minä en suosi mitään peruutuksia, enkä epä-
varmuutta, tenäsi kandidaatti. Otettu askel olkoon
aina paikallaan. Ja sen vahvistukseksi maistetaan...
Ei mitään estelyjä. Ole sinä vaan Laine ja anna
Laulaisen mennä kaikkine entisyyksinensä. Raitis saapi
siltä olla, kun on aika olla raitis, mutta ei tuollainen
raitis, kuten opettajat ylimalkaan, jotka nyrpistelevät
ja saarnaavat pienimmästäkin ryyppystä. Minä en ollen-
kaan kärsi sellaisia. Ne ovat kaikki suuria vätyksiä,
ja vielä paremmin suuria... Sinua en lue siihen jouk-

koon, lohdutteli kandidaatti nähdessään, ett'ei sukkeluus vieläkään naurattanut Laulaista. Minä luen sinut sanomalehtimiesten joukkoon ja sellaisena join veljenmaljankin, enkä opettajana.

Laulaisesta alkoi uusi ystävänsä käydä kovin vastenmieliseksi, vaan ei ollut paikkaa mihin paetakaan. Laivan kannelle meneminen kaikkein nähtäväksi oli vieläkin vastenmielisempää. Ennen hän painoi nahkaansa nämä opettajia alentavat arvostelut ja kuunteli loppumatkan välinpitämättömänä tuota toista ainetta, pitäjän kertomuksen kirjoittamista. Mutta kun laiva saapui rantaan, silloin hän katosi koko illaksi.

KIRKKO JA VIRKAVELI.

Kirkon kellojen soidessa sunnuntaiamuna lähti Laulainen liikkeelle entisestä majapaikastaan. Hänen alkuperäinen ajatuksensa oli kävellä aamupäivä katselemassa tuttuja paikkoja, mutta nyt vetikin kirkko enemmän puoleensa. Täällä, rauhallisessa paikassa, saattoi parhaiten unohtua maalliset asiat, sillä siellä oli vaan niitä ihmisiä, joiden näkeminen ei herättänyt harmillisia muistoja.

Kirkon sisään astuessa kajahtikin kaikki tutulta, ovien narinasta alkaen. Kaikki tuttuja kasvoja, vaikkakin hiukan vanhentuneita. Monet istuivat entisillä, tunnetuilla paikoillaan ja asettelivat entiseen tapansa silmälaseja silmilleen samalla aikaa kun kirkonpalvelija sovitteli virsien numeroita taululle.

Laulainen oli istunut sellaiselle paikalle penkkien risteykseen, josta näki suurimman osan kansasta. Laulun alkaessa hän vasta huomasi virkaveljensä Mantusen syrjemmästä. Hän lauloi tällä vaatimattomalla paikallaan niin hartaana, että rokonarpien runtelemat kasvot näyttivät aivan kauniilta, melkein pä kirkastetuilta. Laulaisella ei ollut edes kirjaakaan ja hän tunsu tunnossaan soimauksen siitä kuin oli halveksien surkutellut virkaveljeänsä sen jäädessä lapsinensa laiturille seiso-

maan. Tämä taisi sittenkin olla viisaampi häntä, hovin ja maineen hapuilijaa. Laulaisen teki mieli mennä virkaveljensä rinnalle istumaan, mutta kun tunkeileminen olisi herättänyt huomiota, jäi hän paikalleen.

Kohta nousi vanha rovasti saarnatuoliin. Hän oli tuhansia kertoja puhunut tästä samasta paikasta, mutta kuulijat eivät siihen kyllästyneet. Aina oli heillä jotain uutta kuultavaa. Oli joukossa sellaisiakin, jotka eivät koskaan olleet kuulleet hänen saarnaansa, vaikka kävivät ahkerasti kirkossa. Nytkin ne nukkuivat kaikessa rauhassa, vaikka rovasti selitti Natanaelin ja hänen Mestarinsa ensimmäistä kohtausta niin liikuttavasti, että valveilla olevain, asiata ymmärtävain silmät kiilsivät kyyneleistä. Tässä olikin rovestilla hyvä aine antaa kuva kahdesta vilpittömästä, mutta kuitenkin niin eri suuruisesta persoonasta. Kumpikin he etsivät hyvää ja tahtoivat tehdä kaikki hyväksi. Mutta kun Mestari loistaa suurena ja kaikki valaisevana kuten aurinko, tuikahtaa toinen pienenä kuin kipinä, eikä hänestä tiedetä juuri muuta kuin tuo ainoa lause: tuleeko Natsaretista jotain hyvää? Tälle pienelle oli suuri Mestari kuitenkin sanonut: katso oikea israeliitta, jossa ei vilppiä ole. Rovastin saarna kohdistuikin pienuuteen tyytymiseen ja jos tämä olisi ollut jossain maallisessa juhlassa pidetty puhe, niin ei kukaan olisi voinut erehtyä lopettajaislaulua valitessaan, vaan olisi se itsestään ollut: »Oi Herra kuule meitä myös... suuruutta emme rukoile, me pienuutemme tyydymme».

Laulainen jäi istumaan paikallensa kunnes suurin osa joukosta poistui kirkosta ja pistäytyi sitten sakas-

tiin tervehtimään vanhaa rovastia. Siellä hän tapasi Mantusenkin jakelemassa pitäjän isännille tilaamiaansa Suomen lähetyssanomiam. Jakamisen päätyttyä hän kysyi:

— Onko aikaa käydä minun asunnollani?

— Ei minulla ole minnekään kiirettä, vastasi Laulainen.

Mantusen asunto oli lähellä kirkkoa. Ei se ollut hänen omansa, ainoastaan vuokrattu pieni huone, jossa vaimo asui lapsien kanssa ja Mantunen silloin kun ei ollut pitäjällä opettamassa. Vaikk'ei Laulainenkaan paljon ymmärtänyt mukavuudesta ja elämän nautinnoista, niin kyllä hänen täytyi huomata, ett'ei ne enään sen pienemmiksi voine supistua kuin ne tässä asunnossa oli supistettu. Mutta asukkaat eivät näyttäneet näitä ajattelevan. Kun lapset neuvottiin istumaan lattialle, niin vieraalle ja talon väelle jäi tuoli kullekin. Olipa pieni pöytäkin, johon voi nojata kättänsä ja joka aterian aikana kantoi perheen pääravinto-aineet: leipäkannikan ja perunavadin. Löytyi pieni kahvipannukin, jolla taloudellisesti onnellisimpien päivien aamuina lämmitettiin suunavausta. Kaikkia päiviä he eivät voineet tällä nautinnolla alottaa, sillä heidän täytyi säästää tätä yllisyysjuomaa niille vieraille, joille olivat kiitollisuuden velassa. Ja kellepä he eivät olisikaan olleet kiitollisuuden velassa, sillä koko pitäjä maksoi palkan, kaksi litraa jyviä savulta, toisen rukiita, toisen ohria. Olipa vielä muitakin, joille oli kiitollisuuden velkaa, kuten tällä kertaa Laulainen, joka oli heille viran luovuttanut.

Mantusen vaimo jo hoitelikin kahvipannua kammarin uunissa, jossa oli heidän keittopaikkansa. Hän

näytti kaikessa köyhydessään toimeliaalta ja kuunteli tarkkaavaisena miesten puheita. Mantunen oli heittänyt pöydälle tähteeksi jääneet Lähetysanommat ja niitä käännellessään haasteli:

— Toivoin saavani jaetuksi kaikki lehdet, kun on noiden juhlien tautta tavallista enemmän joukkoa, mutta eivät ne muista ottaa, aina niitä jääpi tänne seisomaan.

— Kylläpä ne tavallisesti muistavat tilaamansa sanomalehden, sanoi Laulainen.

— Niin tuon luulisi, vaan on niitä muistamattomiakin.

— Minäpä tietäisin neuvoa keinon, sanoi Laulainen. Rupea sinä asiamieheksi jollekin arvokkaammalle aikakauslehdelle.

Mantunen katsahti kummastellen ja kysyi:

— Mitenkä arvokkaammalle?

— Niin arvokkaammalle, toisti Laulainen. Jollekin kuvalehdelle, eikä noille Lähetysanomille, jotka puhuvat vaan yhdestä ainoasta asiasta, pakanain kääntämisestä.

Mantunen ei vastannut vähään aikaan, katseli vaan allapäin pöytään. Laulainen huomasi sanoneensa vähän ajattelemattomasti ja aikoi ruveta selittelemään, kun Mantunen aivan nöyränä kysyi:

— Eikö sinusta pakanain kääntäminen olekaan kyllin arvokasta?

— Kyllähän asia asiakseen on arvokasta, soviteli Laulainen sanojansa. Niillä lehdillä on vaan se puute, että puhuvat yhdestä asiasta. Jos mikä sanomalehti puhuu yhdestä asiasta, niin lukijat väsyvät, eivätkä välitä koko lehdestä.

— Eiköhän siihen väsymiseen ole syvemmät syyt, arveli Mantunen.

— Saattaa olla, en ymmärrä, myönnytti Laulainen.

Hän pelkäsi pitemmässä väittelyssä uudestaan pahoittavansa virkaveljen mielen ja kääntyi puhumaan päivän asioista.

— Oletko käynyt katselemassa juhlakentällä juhla- valmistuksia?

— Katselin minä veneestä jaloin, kun palasin illalla verkon heitosta, vaan ei tullut maalle noustuksi.

— Vai niin vähällä katselulla on vielä, ihmetteli Laulainen. Tottahan tänä iltana tulette koko joukolla.

— Miten tätä keittäjää haluttanee, vastasi Mantunen katsahtaen vaimoonsa. Minun täytyy mennä verkkoja haraamaan. Laskin illalla neljä verkkoa Lehtosaaren rannalta selälle päin, vaan tänä aamuna en löytänytkään.

— Mikäs verkot vei, virkkoi Laulainen niin välinpitämättömänä kuin asia ei olisi ollut juuri minkään arvoinen.

— En ymmärrä oikein, sanoi Mantunen. En usko kenenkään vieneen, vaikka kyllähän muutamat kuuluvat pitävän puhetta minun, maattoman, kalanpyynnistä.

Laulaisen välinpitämättömyys vaihtui harmiksi ja hän kysyi:

— Jottako ilkeävät oikein puhetta pitää siitä, että sinä saat joukollesi muutamia sinttiä?

— On siitä muutamat puhuneet, vahvisti Mantunen harmittelematta. En usko verkkoja ottaneen.

Luulen että ne ovat tarttuneet laivan potkuriin. Joku kalamies kertoi herrain ajelleen iltamyöhällä hupia siellä Lehtosaaren rannoilla.

— Silloin ovat verkkosi teillä tietymättömillä, sanoi Laulainen. Laivan potkuri on voinut vetää ne perässään keskelle selkää, josta niitä et löydäkään.

— Sepä olisi vahinko, sanoi Mantunen huolestuneena. Niissä oli kaksi aivan uutta verkkoa, viime talvena pitäjällä kutomia.

— Sinun varmaan pitää ahertaa kalastusta elinkeinoksesi, arveli Laulainen.

— Arvaathan tuon, hyvä ystävä, joka tiedät nämä tulot.

— Kyllä tiedän, mutta olen ajatellut, että jos sinulle maksavat paremmin, kun näkevät että on joukko elätettävänä.

— Eivät näy kaikki ymmärtävän toisen tarpeita. Vielä on kymmenittäin taloja, jotka eivät ole maksaneet kertaakaan.

— Miten sinä raukka tulet joukkoinesi toimeen varsinkin huonojen vuosien aikana? ihmetteli Laulainen.

— Minä toivon Herran pitävän meistäkin huolen, vastasi Mantunen.

— Siinähan se on köyhän lohdutus, mutta eipä se toivo näy aina toteutuvan elämän aikana.

Mantusen vaimokin puuttui jo puheeseen ja sanoi iloisesti:

— Onpa meillä nyt toivo paremmasta.

— No minkälainen? kysyi Laulainen.

Mantunen katsahti vaimoonsa ja virkkoi:

— Niin, onhan meillä. Sitä ei ole vielä sanottuna kellekään, vaan joko me tälle Vilhelmille sanottaisiin?

— Sano vaan, kehoitti Mantusen vaimo hymyillen. Lupasihan rovasti niin varmaan, ett'ei siinä ole epäilemistä.

Nyt luuli jo Laulainen tietävänsä. Rovasti on luvannut heille asunnoksi osattoman mökin.

— No minä sanon nyt, vaan ei puhuta vielä muille, alotti Mantunen. Asia on sellainen, että täällä kuoli toisella viikolla haudankaivaja. Sille paikalle on ollut paljon pyrkijöitä, vaan rovasti on luvannut puolustaa minua.

Laulainen aivan hämmästyi eikä osannut sanoa mitään. Hän ei mitenkään aavistanut perheen salaista toivoa tuoksi. Olisi kuitenkin ollut loukkaus puhua asiasta kovin halveksivasti ja hän kysyikin:

— Aivanko halulla rupeat haudankaivajaksi, niin ett'ei mielesi kaipaa opettamaan?

Mantusen pää painui alas, kun hän vastasi:

— Kaipaa paljonkin, vaan kun ajattelee, että tässä virassa ollessa joukon toimeentulo vuosi vuodelta huononee, niin täytyy jättää kaipuu mielestään.

— Miten se huononeisi? kysyi Laulainen koettaen pitää opettaja-ammatin puolta. Ei sinun palkkaasi kykene kukaan pienentelemään.

— Ei siitä ole pelkoa, mutta kun menot suurenevät, selitti Mantunen. Kansakouluja alkaa olla joka toisessa kylässä ja koulumaksujen kalleutta valitellen

ottavat jo monessa talossa kiertävältä opettajalta ruokarahaa, joten ei jää joukolle mitään.

— Ovatpas löytäneet tulolähteen, virkkoi Laulainen katkerasti naurahtaen. Minun ollessa eivät vielä tuota ymmärtäneet.

— Ei nytkään kaikissa taloissa oteta, piti Mantunen hyvään pitäjäläistensä puolta. Eroti minun kuitenkin pitänee ja kun tämä vaimoni on kehoittanut tuohon haudankaivajaksi, niin kyllä minä rupean. Siinä tulee keskimäärin kolme vanhaa kappaa päivälle ympäri vuoden ja kuolu-vuosina yli. Tässä saapi toki olla joukkonsa luona ja muutamain vuosien kuluttua joutuu poika auttamaan.

Ei ole suuret toiveet, ajatteli Laulainen ja hänen kurkussansa kynnäroitsi jotain sellaista tunnetta kuin itkun edellä. Ajatella virkaveljen poikinensa penkomassa kuolleiden luita kolmen kynnärän syvyydessä, ei kuvastunut juuri sen ihanammalta, kuin jos olisivat jo siellä sitä varten että pappi heittäisi multaa päälle ja lausuisi: maasta olette tulleet.

Mantusen vaimo näkyi ymmärtävän, ett'ei Laulainen ihailut heidän toivottua virkaansa ja kävi kahvia juodessa kertomaan, millaista puutetta ja ikävää hän on saanut nähdä aina talvella lasten kanssa yksin ollessa. Vaan jos isä on haudankaivajana, niin hänkin lasten kanssa ansaitsee kymmeniä markkoja koristelemalla rikasten hautakumpuja. Laulaisen täytyi myöntää, että hautojen kaunistaminen oli hyödyn lisäksi hupaisaakin. Hän pakoitti itsensä puhumaan myötätuntoisesti hautojen kaivamisestakin, mainiten että se on

tavallansa tärkein virka ja sanoi leikillä, että virkaveli kaivaisi hänelle syvän haudan, jos sattuisi kuolemaan samassa pitäjässä ja virkaveli jäisi jälemmäksi. Palkka sai jäädä muiden maksettavaksi, lapset vaan saivat kukin pienen hopean, että ne istuttaisivat haudalle tuuhean katajan.

*

Matalalla kulkivat Laulaisen ajatukset virkaveljen luota palatessa. Muu yleisö riensi iloisena toisiin laulajaisiin, jotka olivat ennen arpajaisten alkamista. Hänen oli jätettävä tämä ennen ihailtu ilo eilisenkin tapahtuman vuoksi ja nyt virkaveljen luona käytyä ei tappio tuntunutkaan kovin katkeralta. Täällä maailmassa näkyy pitävän tyytyä vähempäänkin kuin hänellä on.

Laulainen suuntasi askeleensa majapaikalleen päivällistä saamaan ja ajatuksissa oli vaan toivo päästä mitä pikemmin tuonne Leppämäen rauhalliselle kylälle... Mutta mikäs häntä sinne veti... Hän aivan säikähti, kun tuli ajatelleeksi päätarkoitustansa ja siinä samassa muistui mieleen Mantusen köyhä koti, vaimo ja lapset. Tällaista se kuviteltu onni tulisikin olemaan. Sehän olisi surkeutta, eikä mitään muuta. Mutta ei toki tuollaiseksi pidä laskea. Laulainen haki vielä tuulta siipiensa alle. Onko pakko antaa mennä toimeentulonsa noin kurjaksi, ajatteli hän. Tuo Mantunen on nahjus, olkoon muuten vaikka kuinka kunnan mies. Lähetysanommat ja verkot ovat ainoana sivuhankkeena. Löytäähän terve mies tuottavampaakin tointa, jos ei muuta niin maanviljelystä. Jospa hän yrittäisi sitä

juoppo-kandidaatin kehoittamaa pitäjänkertomusta. Ei tietäisi jos sattuisi onnistamaan.

Huvinmatkalta tultua oli Laulainen saanut lukea lehdestä esitelmänsä ja Kokkoselta kuullun kertomuksen, mutta ruokapaikkaan mentyä täytyi taas lukea ja yhä mainiommilta ne maistuivat. Jospa ei olisi ollut edellisen päivän esitelmä mieltä karvastelemissa. Mikä hänet hurjasikaan! Hävetä nyt koko arpajaisten aika, jättää laulajaiset ja ravintola käymättä, joissa olisi nähnyt ja kuullut niin paljon. Säilyneekö juhlakentälläkään osoitteluilta?

ARPAJAISKENTÄLLÄ.

Virtasalmen juhlien tärkeimmät hetket lähestyivät. Toimikunnan jäsenet katsahtivat usein huolestuneina taivaalle, jossa koko päivän kuljeskeli mustia pilvenjänkäleitä. — Jos ne puhkeavat satamaan, niin silloin menee kaikki hullusti, sanoivat ne toisillensa. Tämä joukon paljous ei mahdu mihinkään huoneustoon. Rohkeimmat vakuuttivat, ett'ei tule sade, kun he uskovat ett'ei se tule, jota vastoin toiset huokailivat että sade juuri sen vuoksi tulee, kuin he kaikki toivoisivat poutaa. Nämä heikkouskoiset olivat hyvin tyytyväisiä, kun sisäänpääsypilettiä myömään ruvettaissa toiset saivat kerskailla, että näettekö miten luja usko auttaa: pilvet menevät pyyhkien pois.

Nyt pääsi kaikkien mieli iloiseksi. Nuoret näyttivät onnellisimmilta valituissa vaatteissaan, joita oli tähän hetkeen asti huolellisesti suojeltuna rutistumasta ja pölyttymästä, vaan jotka nyt saivat kestää tomut ja tungokset.

Karkea kyntömieskin katseli hymyillen kirjavapukuista kansan paljoutta, mutta ajatuksissaan tuumaili sitä, että jos onnen antajalla on jotain järjestystä, niin hän tänä iltana kävelee kotiinsa kääntöauran omistajana. Semmoinen kapine oli näet voittojen joukossa

ja aivan sen toivossa täytyi ostaa yksi arpa, ehkä kaksikin.

Onnen koettamisella ei juhla kuitenkaan alkanut, vaan soitolla. Sitä kuulemaan keräytyi pienet pojat etumaisiksi ja heidän taaksensa muu maalaiskansa. Oppineempi väestö ei ollut kuulevinansakaan koko soittoa, käveli vaan ryhmissä ympäri kenttää.

Laulainen liittyi maalaistuttavainsa joukkoon ja sai niistä muutamia asettumaan rannalla kasvavien puiden juurelle, jossa oli rauhallinen paikka jotenkin lähellä laululavaa. Vanhin tuttavista oli Juutinen, jolle Laulainen ensimmäiseksi selitti mitä milloinkin tulee.

— Nyt nousevat ylioppilaat laulamaan ja sitä meidän pitää oikein tarkasti kuunnella.

Kohta seisoikin lavalla uljas valkolakkisten joukko, katsellen huolettomina ympärillensä, aivan kuin ei heillä olisi ollutkaan sen tärkeämpätä toimitettavaa. Yksi ainoa oli vähän puuhassa.

— Mitä se tuo selin kääntynyt mies kurkistelee? kysyi Juutinen.

— Se antaa ääniä toisille, selitti Laulainen.

Nyt kohotti kurkisteliä kätensä, jolloin kaikki kohahtivat suuremmiksi ja samassa jyrähti: »Kaikukohon laulu maamme, niinkuin ukko jyrisee».

Kävelijätkin tulivat laulun aikana lähemmäksi ja kun se loppui, alkoivat takimaiset paukutella käsiänsä, johon yhtyi yhä enemmän ja enemmän toisia. Poika viikarit paukuttivat yli oikean ajankin.

— Mitä se tuo on? ihmetteli Juutinen.

— Se on herrain tapa ilmoittaa, että laulu meni hyvin, selitti Laulainen.

— Kaikkia niillä on, naurahti Juutinen. Mitenkä ne sitten tekevät, jos ei mene hyvin?

— Silloin eivät paukuta, taikka lyövät pari kertaa tavan vuoksi.

Laulainen olisi muistanut toisenkin tyytymättömyyden ilmaisutavan, selin kääntymisen, mutta sitä hän ei tahtonut mainita kellekään.

Kohta alkoi toinen vienompi laulu, mutta käsien paukutukset olivat yhtä rajuja. Pojat katselivat jo kämmeniänsä, että kestäköhän ne koko illan.

— Taitaa tähän tottua, nauratteli Juutinen. Pitänee jo ennen iltaa minunkin lopsautella karkeita kämmeniäni.

— Paukutetaan seuraavan laulun perästä oikein miehissä.

Laulun loputtua pitivät muut puheensa, mutta ei Juutinen.

— En minä ymmärtänyt tuosta laulusta yhtään sanaa, sanoi hän.

— Mitäpä niistä laulun sanoista, kunhan on sävel kaunis.

— Sanoja minä kaipaisin, kun ihmiset laulavat, sanoi Juutinen. Lintujen laulua kuunnellessa on toisin.

— Kyllä täällä kuullaan kohta sanojakin, hyviteli Laulainen.

Sanoilla hän tarkoitti puheita, joiden pitäjiä maisteri Eskola oli kehunut edeltäpäin.

Laulun perästä alkoikin avaus- ja juhlapuhe. Nyt

oli Laulaisen silmät ja korvat auki näkemään ja kuulemaan, mitenkä oikein puhutaan. Hänellä ei ollut tarkoitus ottaa oppia vastaiseksi, ainoastaan päästä selville siitä, mitenkä olisi pitänyt puhua. — Niin, niin, aivan oikein: isänmaan onni ja tulevaisuus riippuu siitä ja siitä. Kauniita sanoja, vaikka ei mitään ihmeellisiä. Mutta siinähan se on pääasia, että on oppinut ja uskaltaa noin rohkeasti katsella kaikille suunnille ja viit-
tailla käsillään, eikä puhu mitään — itsestänsä. — Niin, siinä se on koko juttu. Paremminkin ne oppineet ymmärtävät kaikki asiat, yksin sekin juoppo kandidaatti.

Arpojen ostotouhun aikana hupenivat Laulaisen toverit niin, että hän jäi Juutisen kanssa kahden. Sattumalta he tapasivat Kierremäen majatalon Viliinan, joka pysähtyi tervehtimään ja virkkoi:

— Minun täytyy vielä kiittää opettajaa siitä huvimatkalipusta. Luulin sitä laivalipuksi, mutta sillä syötettiin ja juotettiin ilman eri maksua. Olisin jo tulomatkalla kiittänyt, vaan en tavannut mistään.

— Ei tuo yksi ruoka-ateria ansaitse monesti kiittää, vastasi Laulainen. Niitä on tullut harvoin tarjotuksi kellekään, vaikka olen itse elänyt vuosittain suurilla kiitoksilla. Tälle isäntä Juutiselle siitä saisi kiittää, se kun oli häntä varten varattu.

— Ei minulle, nauroi Juutinen. Se on minusta mieleen, että lippu on joutunut Viliinalle. Nyt saan kertoa, että näitä meidän pitäjän tyttäriä se vielä käytelee huvimatkoilla, vaikka pelkäsin, että jos on sieltä toisesta pitäjästä löytänyt.

Viliina punastui korvanlehtiä myöten ja kääntyen pois päin virkkoi:

— Nyt tuon isännän.

Laulainen kiirehti estämään näin hätäistä eroamista ja sanoi:

— Ei toki pidä niin pahastua, että hyvästittä erotaan. Saattaa sattua, ett'ei tänä iltana enään tavata.

Viliina kääntyi hyvästiä heittäämään ja puolusteli:

— Enhän minä pahastunut, mutta hävettää, kun isäntä sillä lailla sanoi.

— Ei niistä vanhain miesten leikkipuheista pidä olla millänsäkään, lohdutteli Laulainen. Minuun saisi Viliina pahastua, kun olin kovin huoleton huvimatkatoveri.

— Minäkö nyt siitä, ihmetteli Viliina. Olihan opettajalla parempaakin huolehtimista sillä matkalla.

Kahden jäätyä näytti Juutinen saaneen hauskan ajatuksen ja vetäen Laulaista syrjempään joukosta alkoi iloisesti:

— Sinä et katuisi, jos nyt tuolla lailla alkuun päästyä vähän pitemmältäkin seuraisit tuota Viliinata.

Laulainen ei hämmästynyt ollenkaan, vaan ajatellen laskea leikkiä ystävänsä mieliksi virkkoi:

— Johan minä katsoin sillä silmällä silloin teille tullessa.

— Joko! ihastui Juutinen. Kyllä sitä ansaitseekin katsoa. Se on järkevä ja siveäkäyttöksinen tytär, ei ollenkaan isäänsä.

— Taitaa olla, myönteli Laulainen. Ja jospa hänessä pieniä puutteita olisikin, niin peittyyhän ne niillä isän pyörittämällä pennillä.

Juutinen katsahti tämän kuultua terävästi ja virkkoi:

— Ivallahan sinä veitikka taidat puhuakin koko asiasta, mutta siinä et ajattele oikein. Ei ne isän pyörittelemät pennit tyttären arvoa alenna. Mutta jos sinä luulet niistä arvosi alenevan, niin anna pennien jäädä, jos saisitkin tyttären. •

— Siinäpä se vielä on, virkkoi Laulainen koettaen olla vakavana. Eihän tuota ole muutkaan saaneet.

— Ivalla sinä senkin sanot, varoitti Juutinen. Sinä luulet, ett'ei Viliina isänsä huonon maineen tautta kelpaa kellekään, mutta siinä sinä taas erehdyt. Sitä saat paremminkin ajatella, että kuka Viliinalle kelpaa, sillä kyllä hän tietää, mikä hän on ja mitä hänellä on.

— Sittenpä se näin kodittomalle kosijalle kääntäisi . . .

— Selkänsäkö? kysyi Juutinen.

— Aivan niin.

— Eikö mitä. Onhan sinulla virka ja vielä suu-remmassa pitäjässä kuin tämä. Olethan sinä kuullut että nykyajan tyttäret ovat hulluja menemään pienelkin virkamiehelle.

— Hulluja kyllä ovat, vahvasti Laulainen, alkaen tulla vakaviin ajatuksiin. Häntä halutti jo vaihtaa puheenainetta ja lisäsi:

— Mutta joka näkee tuonkin Mantusen perheen köyhyyden, niin eipä siihen iloon hyvin riennä. Nyt se polonen rupeaa köyhyyden pakoituksesta haudankaivajaksi.

— Niinkö, ihmetteli Juutinen.

— Niin, se on aivan totta, vaikka salassa ne vielä pitävät. Mutta etteköhän te pitäjän isännät löytäisi sille jotain sopivampaa sivutuloa, että tuo raukka saisi pitää virkansa. Hänen todistuksillaan ei ole toivoa paremmista opettajan paikoista. Puuhaisitte hänelle joko rokottajan taikka lainajyvästönhoitajan ammatin, tai mitä hyvänsä, jota voisi väliaikoina toimittaa. Mantunen on minun ymmärtääkseni rehellinen mies, ahkera ja hiljainen opettaja.

— Hyvä ja rehellinen mieshän Mantunen on, kyllä sitä pitäisi auttaa, myönteli Juutinen melkein hetyneenä. Mutta miksi et koskaan puhunut omasta puolestasi näistä viroista?

— Oma puhe ei auta, eikä siihen ole aina luottamistakaan, vastasi Laulainen.

— Kyllä sinuun olisi luotettu, sanoi Juutinen. Mantusta ehkä epäilevät hitaiseksi ja taitamattomaksi kirjanpitoon, ja saisiko jyvästön hoitajana takausmiehiäkään. Mutta jotain sille olisi hommattava. Jos jäisit tänne, niin käytäisiin yhtenä puhumassa Mantusen puolesta näille pitäjän merkkimiehille. Minä puhuisin sitten sinunkin puolestasi, ei kunnan miehille, vaan tälle, joka äsken tässä kävi ja sitten siellä kotona olevalle.

— Ei tällä viimeisellä asialla ole kiirettä, nau-rahti Laulainen ajatellen samalla aivan toista tyttöä. Mutta tuo Mantusen asia koskee niin ikävästi mieleen, että jos siitä lasten opettamisesta Leppämäellä ei tule mitään, niin minä tulen aivan tuon asian tautta uudestaan.

— Jospa nyt poikaviikarit arvaisivat olla niin

pahankurisia, että jättäisit heidät kesäksi rauhaan, toivotti Juutinen.

He lähtivät katselemaan ja kuuntelemaan loppu-toimituksia. Laulainen esitteli, että jos menisivät yhtenä puhuttelemaan maisteri Eskolata.

— Ei mennä, kun on toisten tuntemattomain herrain seurassa, epäsi Juutinen. Se on toista jos olisi yksinensä taikka tulisi kotiin.

Juutinen lähtikin kohta pois, ennättääkseen ennen aamua kotiinsa. Laulainen jäi vielä juhlakentälle ja piti silmällä, milloin laulajat aikoivat lähteä pois ja meni silloin heittämään maisteri Eskolalle hyvästi ja kysyi samalla oliko tällä enää mitään sanomista.

— Ei minulla enää mitään erityistä sanottavaa ole, vastasi maisteri. Kehoitan vaan siellä kotipitäjässä antamaan samoja neuvoja kuin täälläkin kulkiessa annettiin. Milloinka opettaja menee sinne?

— En ole vielä päättänyt. Ehkä huomenna, vastasi Laulainen.

— Tänäkin iltana lähtee laiva yötä myöten sinne, huomautti maisteri. Minä jään tänne vähäksi aikaa kalastelemaan, sillä tänään ilmoitti herra Finberg kirjeessä, ett'ei hän tule enään sinne entiseen paikkaan ruokatoveriksi.

— Vai niin, vai tänne te jäätte, virkkoi Laulainen.

Maisterilla oli kiire toisten laulajain mukaan ja hän heitti vielä kerran hyvästi.

VOITTOJA.

Kaikki, jotka olivat saaneet numeroarpoja, alkoivat rientää voittojen jakopaikalle. Laulaisen arvat olivat olleet tyhjiä, niin omalla kuin Annankin onnella ostetut. Siitä huolimatta täytyi hänen mennä jakopaikalle tietämään, mistä kautta ennakko-arpojen ostajille voitot lähetetään, jos niitä on sattunut tulemaan. Siellä oli myös hyvä tilaisuus pyytää tuttaviah lahjoittamaan Leppämäen lainakirjaston aluksi kirjoja, joita oli sadottain arpajais-voittoina. Alussa tuli jakohuoneessa tavaton ahdinko, niin että Laulainen jäi ulkopuolelle ja hyökkäsi jokaiselta kirjan voittaneelta tuttavalta kyselemään, että onko ennestään samanlaista kirjaa, jos on, niin voisiko lahjoittaa Leppämäen kirjastoon. Harvoin sattui olemaan entisiä, useampi lahjoitti siitä syystä, ett'ei kirja ollut mieleinen. Ei niistä kaikki kirjat olleet Laulaisellekaan mieleisiä, mutta kiihtellen ne oli otettavat vastaan, kun kerran sai.

Kun tilaa tuli huoneeseen, siirtyi hän sinne, jossa parhaallaan laskettiin alas seinän kauneinta koristusta, kirjoistuspöydän alusmattoa. Tanakka, pulleaposkinen maalaispoika katsoi jännityksellä seinältä irrottamista, sillä matto oli hänelle tuleva. Jakaja-neidit keräytyi-

vät tämän heidän loistovoittonsa ympärille ja yksi meni pojan luokse ja virkkoi mielistellen:

— Ettehän te tee tällä mitään. Myökää, saatte 10 markkaa.

— En minä, jurahti poika.

— Saatte 15 markkaa.

— En minä näin heti myö mistään hinnasta, sanoi poika päättävästi ja ojensi kätensä ottamaan.

Poika sai maton ja heitti sen huolimattomasti selkäänsä. Neidit kääntyivät nyrpeinä jakamaan voittoja muille.

Kohta tuli oikein mukkea herra, jolla oli kou-rallinen numero-arpoja. Tämä herra oli ollut juhla-kentällä neitien ihailtavimpia arpojen ostajia ja nyt riensi yksi neiti häntä hymyssä suin palvelemaan. Mutta miten onneton hän olikaan, kun ensimmäisenä täytyi nostaa pöydän alta suuri tuohikontti. Voi miten mieleistä olisi ollut tälle monen kymmenen markan edestä ostaneelle ojentaa se matto, jonka poika sai, mutta kun kontti... Herra ei ajatellut aivan samoin.

— Tämäpä hauska voitto! huudahti hän ja nak-kasi kontin selkäänsä.

Se hyvitti paljon neidinkin mieltä ja hän virkkoi:

— Siihen saatte tavarata. Täällä on kalakukko.

— Minähän olenkin onnen poika, riemastui herra ja otti konttinsa, jonka pohjalle asetteli kalakukon hyvin huolellisesti.

Sitten tuli pöytälamppu ja kaikkea muuta kalliim-paakin kuin kontti ja kalakukko, vaan joita herra kat-seli aivan välinpitämättömästi. Vasta sitten antoi niille

tilaa kontissa, kun neiti asetti kalakukon päälle paperin ja vakuutti, ett'ei se muiden tavarain painosta rutistu.

Laulainen katseli syrjästä ja ihmetteli, että mitä tämä kontin ja kalakukon ihailu merkitsee. Hän itse ei, suoraan tunnustaen, ottaisi niitä kannettavaksensa toiseen pitäjään. Mutta tämä herra nähtävästi kantaa ja ehkä kehuukin tuttavillensa voittojaan. Onko se sitten sen vuoksi, kun ne ovat voittoja? Mutta ovathan muutkin tavarat voittoja.

Laulainen ei päässyt tämän ongelman perille, sillä joku tuttava sai taas kirjoja, joita täytyi lähteä kerjäämään.

PALUUMATKALLA.

Aurinko oli jo jonkun aikaa ollut laskeutunut, kun jakopaikan ovi suljettiin. Laulainen käveli verkalleen kirjapakka kainalossa ja kuunteli, kuinka kärryt jyrisivät ja aivot kolkkivat ihmisten rientäessä kotiinsa. Lähtevä laivakin vihelsi ensimmäisen kerran. Kaikilla oli kiire kotiin kertomaan, mitä olivat nähneet ja voitaneet arpajaisissa.

Laulaista alkoi vaivata ikävä yksinäisyysdeu tunne. Hän oli kyllä aikonut viipyä täällä muutamia päiviä, mutta mitäpä varten oikeastansa viivytteleisi. Laiva lähtee. Niin sanoi maisteri Eskolakin ja ehkäpä tämä oli hyväntahtoinen viittaus, että mene vaan sinne omille olomillesi, siellä on sinun paikkasi puhua, eikä täällä säätyläisten seurassa. Hän teki nopean päätöksen ja alkoi astua ravakasti matkalaukkuansa noutamaan.

Aivan viimeisellä minutilla saapuivat arvokkaimmat vieraat laivarantaan. Ne olivat varakasta väkeä, arpajaisiin toivotuimpia vieraita, vaan joiden oli jouduttava kaupunkiin virkatoimiinsa, taikka muuten mukavampiin yöpaikkoihin. Tuttavia ja muita uteliaita oli heitä saattamassa rantaan, jossa sitten nenäliinat liehuivat, kunnes laiva katosi niemen taakse.

Laulainen seiso i laivan kokassa ja katseli tuttuja rantoja. — Tuossa on tuo kaunis, kalarantainen Lehtosaari, hän ajatteli. Soutelee siellä nytkin yksi kalastaja vähän ulompana saaren rannasta. Hän tähysteli kalastajan liikkeitä, arvataksensa niistä, mitä se siinä tekee. Vene kulki hitaasti. Näytti nytkähtävän joka vetäisyn perästä taaksepäin. Sillä oli jotakin painavata vetämistä. Nyt hän muisti Mantusen. Varmaan se raukka harailee yhä vielä hävinneitä verkkojansa. Ei se ole kukaan muu. Siinä on ollut hänen arpajaishuvinsa. Riittää kärsivällisyyttäkin hakea neljää verkkoa näin pitkään, ihmetteli Laulainen. Enintään kahdenkymmenen markan vahinko. Heittäisi jo tuonne. Mutta kun ajatteli tarkemmin, mikä työ niissä on ollut kutoessa ja laittaessa, ja mitä ne merkitsivät Mantusen taloudessa, niin ei asia ollutkaan vähäpätöinen. Laulaisen sääli köyhää virkaveljeä kohtaan uudistui ja hän heilutti sille nenäliinaansa ystävyuden merkiksi. Mantunen nähtävästi huomasi nenäliinan liehutuksen, mutta hän ei uskonut sitä hänelle kuuluvaksi. Kukapa tuolla laivassa tietäisi hänen olemassa olostansa?

LAULAINEN LUULI JULJANAN TULLEEN HULLUKSI.

Annalle lähetetyssä kirjeessä mainittu viipymisaika ei ollut vielä ohitse, kun jo Laulainen lähti Leppämäen kylälle. Asian nimenä oli nuo lainakirjastoon saadut kirjat, jos ei lasten opetusta heti alkaisikaan. Kirjoilla oli olevinaan kiirein, vaikka suurin kiireen syy asui syvemmällä ja ilmeni yksinäisyyden hetkinä hyräilyssä: »tuonne taakse metsämaan sydämmeni halua». Matkalle lähdettyä hän olisi toivonut itsellensä linnun siipiä, että olisi voinut lentää metsämaan kivisten ja kaitain polkujen ylitse muutamissa minuuteissa.

Mutta samoin kuin lintu hiljentää lentoaan valitun pesäpaikkansa lähestyessä, istahtaapa usein viereiseen puuhunkin kuullakseen onko kaikki ennallaan ja rauhallista; samoin Laulainenkin asteli miettiväisempänä kylän lähestyessä ja poikkesi taas janon nimellä Julianan mökkiin. Hänestä ei Juljana ollut mikään ihailtava ihminen, mutta tuollaisena kyläkuntansa asiain ylivälvojana sai siltä kuulla turhan tarinan seasta joko varoittavan taikka ilauttavan sanan. Hänpä se oli ensimmäisenä huomauttanut Annastakin.

Vieraan tupaan astuessa kilistivät Juljanan pienet silmät ihastuksesta. Mutta kun hän oli nyt arki-

vaatteissaan, toimitti vasen käsi tervehtimisaikana vaateharjan virkaa.

— Eipä ollut opettaja ylpeä, kun tuli toisenkin kerran meillä käymään, alkoi Juljana kiitellä. Nyt on aikaa istua, nyt ei ole ilta myöhä niinkuin keväällä. Ja nyt minulla on paljon kertomista, vaikka kyllähän siellä kylälläkin kuulette.

Laulaista jo salaa nauratti tämä esipuhe, vaan ett'ei näyttäisi kuulemista varten tulleen, hän pyysi juomista. Juljana lähti heti, vaan viipyi ihmeellisen pitkän aikaa edelliseen verraten. Jo tuli, mutta — parhaissa pyhävaatteissaan. Laulainen jo ihmetteli tätä kunnianosoitusta ja vielä enemmän kun Juljana alkoi puhua.

— Ette usko mitä ne ovat puuhanneet sillä aikana siellä kylällä, kun sinne rakennetaan kansakoulu siihen Alapihan ja Yläpihan rajalle. Ja kun siinä katolla on sellainen kuin kirkon torni, vaikka vähä pienempi ja siinä tornin nenässä suuri huivi, vai lakanakohan lienee.

Laulaista ei enää naurattanut. Hän oli aivan varmassa vakuutuksessa, että Juljana on tullut mielikaiseksi. Hän ajatteli pötkiä pakoon, mutta kun näki Juljanankin ihmettelevän hänen hämmästystään, niin jäi kuulemaan lisää.

— Se on ihan totta, vakuutti Juljana. Minä katsoin aivan omilla silmilläni, kun Anna näytti sitä koulun kuvaa minulle. Siihen tulee näet Anna opettajaksi, kun käypi ensin sen seramiinin koulun.

Nämä olivat jo enemmän täysijärkisen sanoja, niin että Laulainen kysyi:

— Kuka tulee opettajaksi?

— Anna, Alapihan Anna, tolkkusi Juljana. Sille on jo viime viikolla käytynä kysymässä paikka sinne seramiinin kouluun ja nyt se lukee ruotsia aivan niinkuin herrasryökkynät, eikä se enään jouda maito-huoneessa olemaan, käypi vaan kiireelle piikoja neuvomassa.

Laulainen oli vieläkin aivan ällistyneenä ja kysyi ihmetellen:

— Kuka siellä on sellaiset puuhat saanut aikaan?

— Se herrahan se on puuhannut kaikki, se Helsingin herra, se arkintähti. Se käveli viime viikon alussa talosta taloon Alapihan isännän kanssa ja sitten ne isännät tulivat sinne Alapihaan ja siellähän ne päättivät sen koulun ja siellähän se Anna näytti sitä arkin-tähen tekemää koulun kuvaa ja kyllä se näyttää sitä opettajallekin, kunhan menette sinne.

Laulainen alkoi jo vähän käsittää asiata ja kysyi:

— Mikä se on se herra? Onko se nimeltään Finberg?

— Niin se on, Vimpari se on, muisti Juljana. Se on semmoinen pystytukkanen ja puhuu hyvin somasti semmoisella herrain kielellä. Se piti viime sunnuntai-iltana luennon, samalla lailla kun opettaja tässä keväällä. Vaan se oli paljon somempi ja se nauratti, kun se mongerti runolinjasta ja ruunan peristä, niin ett'en minä ymmärtänyt ihan mitään, katsoin vaan ja nauroin kun se herra mallasi käsillään, mitenkä Lotta Säärtti seisoi sodassa.

Laulainen jo ymmärsi. Finberg on pitänyt tuon

haluamansa luennon Runebergistä. Mutta puhe Annasta oli vielä hämärätä ja hän kysyi:

— Mitä Juljana sanoi, että Anna lukee ruotsia kuin kaupungin ryökkynät?

— Niin se lukee, todisti Juljana. Siellä seramiinin koulussa kuuluu pitävän osata ruotsia. Ja nyt se herra sitä opettaa. Oli kirjoittanut pitkän paperin täyteen niitä sanoja ja minä kuulin omilla korvillani, kun Anna luki, että jakkara tallar ja hammasrattaat ja siinä nyt oli jos mitä.

— Vai niin, hymähti Laulainen päätänsä pyöryttäen. Siinäkö Alapihassa se herra asuu?

— Siinähan se asuu ja sehän se oli Annan puolesta kirjoittanut sinne ja katsellut Annan todistuksen ja sanonut, että kyllä se pääsee sinne seramiinin kouluun. Ja pääseehän se ihan varmasti, kun Putkinotkon emäntä oli jo keväällä nähnyt unen, että Annasta tulee opettajatar ja että se menee lukemaan.

— Jopa sitten on varma, hymähti Laulainen.

Häntä olisi naurattanut, mutta harmitti kuitenkin enemmän. Tuo sama uni oli keväällä merkinnyt aivan toista, vaan nyt se on sovellettu tähän asiaan. Tämä selitys mahtaakin olla mieleisempi molemmille.

Hän ajatteli, että olisi ehkä viisainta kääntyä tästä takaisin, mutta silloin tulisi liika paljon luottaneeksi Julianan puheisiin. Hän päätti heti käydä ottamassa tarkemman selvän asioista. Juliana ei olisi näin pian päästänyt, vaan kun ei saanut viipymään niin lähti mukaan. Sanoi olevan asiata isäntätaloonsa, jossa on miehensä työssä. Laulainen ei ollut mielissään matka-

toveristansa, mutta eihän sitä sopinut kieltääkään. Nyt se kulki aivan rinnalla ja pärpätti lakkaamatta tuosta herrasta ja Annasta, mutta ei sanallakaan viitannut sinnepäin, että se olisi Laulaiselle sopiva.

Kylän lähelle tultua Laulainen poikkesi toiselle tielle.

— Eikö opettaja tulekaan Alapihaan? kysyi Juljana jääden tielle katsomaan.

— Kyllä tulen, vaan käyn ensin täällä Yläpihassa, vastasi Laulainen mennessään.

— Minäpä kerron että tulette, huusi Juljana jälkeen.

Kertokoon vaan, ajatteli Laulainen. Yhä enemmän alkoi vaivata se paha aavistus, että jos Julianalta saadut tiedot ovat tosia, niin hän ei kenties olekaan odotettu vieras missään suhteessa, tuskin opettajanakaan.

JOHTOKUNNAN JÄSEN.

Yläpihan isäntä oli lastualla haraviin varsia veistelemässä, rakas piippunsa hampaissa. He alkoivat puhella hyvistä ilmoista ja heinänkasvusta. Laulainen odotti turhaan Hukkasen alottavan puheen kouluasioista, joita kuulemaan oli pääasiassa poikennut.

— Tokko tänne on verestynyt mitään sitten viime näkemän? kysyi hän itse aluksi.

— On tänne vähän verestynyt, vastasi Hukkanen ja nosti päänsä pystympään. Nyt se kansakoulu päätettiin rakentaa ja minutkin valittiin siihen johtokunnan jäseneksi.

— Täällähän on suuria asioita saatuna aikaan, ihmetteli Laulainen tietymättömänä. Mitenkä se niin sukkelaan kävi ja keväällä melkein kaikki vastustivat?

— Tänne sattui tulemaan sellainen herra, joka osasi tehdä koulun kuvan ja tiesi antaa niin hyviä neuvoja, ett'ei se koulun rakentaminen maksa meille mitään, selitti Hukkanen kuten ainakin asian tunteva johtokunnan jäsen.

— Onpa se osava ja paljon tietävä herra, kiitteli Laulainen, vaikka mielessä myllerteli aivan harmillisia ajatuksia.

— On se osava, vahvasti Hukkanen. Kuuluu osaavan tehdä vaikka kirkon kuvia.

— Tehdäänkö tästä koulustakin kirkon näköinen?

— Ei toki aivan kirkon näköistä, vaan on siinä tuon pienen sormenpään kokoinen torni.

— Vai niin, hymähti Laulainen. Mihinkä paikkaan se koulu rakennetaan?

— Tuonne peltojen perille. Minä lahjoitin sille kokonaisen hehdon maata ja Niiranen lahjoitti toisen hehdon.

— Ei Kokkonen lahjoittanut?

— Kokkonen koetti karjua kovasti vastaan, vaan ei se nyt auttanut.

— Mitenkä heti se koulu rakennetaan?

— Ei siihen ole kiirettä, sillä tämä Alapihan Anna aijotaan ottaa opettajattareksi, vaan se kuuluu viipyvän siellä seminaarissa neljä vuotta.

Nyt oli Laulainen selvillä asioista, vaan päätti käydä useamman luona, nähdäkseen tokko niistä yksikään muistaa keväällisiä puheita. Hän heitti hyvästit Hukkaselle ja lupasi palatessaan viipyä enemmän aikaa.

NIIRANEN OLI YSTÄVÄLLINEN.

Alapihaan meno ei maistunut enään niin suloiselta kuin keväällä, mutta täytyi nähdä omilla silmillä. Hän antoi kirjapakan heilua, huolettomasti kädessään, että huomaisivat ja ymmärtäisivät hänen kulkevan kirjaston perustamispuhissa. Ja ainakin hänen tulonsa oli huomattuna, sillä Niiranen tuli rappusille vastaanottamaan ja vei suoraan kammariin.

— Meillä asuu täällä nurkkakammarissa se herra Finberg, jota opettaja oli neuvonut tulemaan tänne meidän kylälle, kertoi Niiranen huoneeseen astuessa. Nyt näkyy menneen lammille soutelemaan.

— Niin, näinhän minä sen herran pari kolme viikkoa takaperin, sanoi Laulainen suopeana ystävällisestä vastaanotosta.

— Se oli oikein hyvä asia että neuvoitte, kiitteli Niiranen mielissään. Tämän herran avulla minä sain sen kouluasian menemään aivan niinkuin ajattelin. Käytiin vaan selittämässä, että otetaan rakennuslaina ja näytettiin koulun piirustus, niin melkein kaikki muut paitsi Kokkonen antoivat nimensä suostumuksen alle ja silloin siinä ei ollut kokoontultua mitään kiistelemistä. Nyt ei ole enää muuta pelkoa kuin että Anna onnistuisi seminaarin tutkinnoissa,

— Kyllä Anna onnistuu, sanoi Laulainen ajatuksissaan.

— Niinhän sitä on herra Finbergikin vakuuttanut ja se on jo opettanut Annalle ruotsinkieltä.

— Kyllä se sitten.

— Siinä toivossahan tässä ollaan. Mutta nyt pitää opettajan ruveta kirjoittamaan lehteen siitä tiesiasta, josta keväällä puhuttiin.

— Isäntä muistaa vielä sen.

— Jo toki muistan, vaan jos opettajalta on unohnut, niin minä selitän uudestaan ne matkat.

— Kyllä minä muistan, ei tarvitse, epäsi Laulainen. Hänellä ei ollut tällä kertaa kärsivällisyyttä kuunnella uudestaan tuota pitkää selitystä. Toista oli keväällä, jolloin toinen ihanampi ajatus teki Niirasen pitkätkin selitykset mieluisiksi. Silloin toki tuli Anna istumaan toiselle puolelle pöytää isän poissa ollessa, mutta nyt oli epätietoista näyttäytyikö ollenkaan.

Niiranen alkoi kaipaila, että miksei tuotuna vieralle kahvia ja meni kiirehtimään. Takaisin tultuansa hän selitti, että kuuluivat odottaneen sitä herraa tulevaksi yhtäaikaan kahville. Laulainen ajatteli, että tietääpä tuon, sehän täällä näkyy olevan kaikki kaikessa.

Herran odottamisesta oli nähtävästi luovuttu, sillä Anna tuli kohta tuomaan kahvia. Hyvän päivän vastaus ja tarjoaminen oli niin kiireellistä, kuin jos toisessa huoneessa olisi ollut pata kuohumassa. Iloisesta katseesta ei näkynyt jälkeäkään. Laulainen näki että hän tekisi mieliksi, jos tempaisi tarjottimelta kupit yhtä kiireesti kuin seppä tempaa pihdistä pudonneen

kuuman raudan pajan lattialta. Mutta hänessä heräsi vastustamishalu, ja liikkui tavallista hitaammin ja alkoi puhella niinkuin ei mitään ymmärtäisi.

— Nyt minä toin lisää kirjoja siihen perustettavaan kirjastoon. Niitä on toistakymmentä kappaletta.

Annaa ei näyttänyt asia yhtään innostuttavan. Aivan välinpitämättömästi hän vastasi:

— Vai niin monta.

— Jo niistä nyt kykenee kyläläisillekin lainaamaan, lisäsi Laulainen. Tottahan neiti Anna ottaa kirjaston hoitaakseen?

— En minä mitenkään jouda. Ottakoon isä jos tahtoo.

Anna meni kiireesti pois ja Laulainen oli pannut merkille, ett'ei tämä katsonut kertaakaan silmiin niinkuin keväämmällä. Tämä kaikki oli luultavasti kiitos kirjeestä, ajatteli Laulainen, taikka katumuksen osoitus siitä kun oli muutamia viikkoja takaperin erehtynyt puhelemaan mitä ystävällisimmin näin halpa-arvoisen henkilön kanssa.

Hän päätti jatkaa kiusantekoa ja alkoi toista kertaa kahvia antaessa kysellä, että milloinkahan se iltama pidettäisiin lainakirjaston hyväksi. Anna ei kuulunut joutavan sitäkään ajattelemaan.

Nyt oli Laulainen nähnyt ja kuullut tarpeekseen ja ilmoitti lähtevänsä matkaa jatkamaan.

— Pitää toki olla talossa yötä, kun on kerran tänne asti tullut, esteli Niiranen. Onhan meillä se herra, vaan sopii tässä siltä olemaan.

— Kiitän paljon, vaan en nyt malta viipyä, sanoi Laulainen.

Ennen lähtöä palasi herra soutelemasta ja yrkäilytensä vähän että tunteeko eli ei, tuli tervehtimään.

— Miten ne matka, kuin myöskin juhalla onnistuivatden? kysyi Finberg kääntyen vastausta odottamatta kammariinsa.

Herran tulo oli pidetty silmällä. Anna vei sille kohta kahvia ja Laulainen huomasi harmilla, että herran kammarista palatessa näkyi Annan kasvoilla samallinen iloisuus kuin keväällä.

Nyt hän ei enään kuunnellut isännän estelyjä, vaan heitti hyvästi ja meni katsелеmaan muita joukkoja. Emäntäkin kummasteli näin kiireistä käyntiä, mutta Anna ei puhunut mitään sinne päin, pisti vaan kättä kylmästi, ja antaen samassa keväälliset kirjat, »Neuvonantajän» ja »Tintta-Jaakon», virkkoi:

— Tässä ovat nämä. Kiitoksia lainan edestä.

Laulaiselta pääsi kirjoja ottaissa kummastuksen hymähdys, joka sanoiksi sovitettuna merkitsi, että olisinpa minä jo ymmärtänyt asian ilman tätäkin tekoa. Hän vei kirjat toisten luokse ja kehoitti isäntää pitämään huolen niistä.

— Kylläpähän, kylläpähän, myötteli Niiranen ja muistutti sitten erotessa, että siitä tie-asiasta pitäisi kirjoittaa lehteen.

— Pitänee ajatella, vastasi Laulainen ja alkoi kävellä Kokkosen taloon päin.

Hän katsahti ympärillensä, mutta maisemilta oli keväällinen viehätyks kadonnut, vaikka olivat kauniimpia kuin silloin. — Kyllä se on totta, että äänetön on hulusta viisain, ajatteli hän. Olisinpa osannut pitää suuni

kiini ja ollut ylistelemättä tätä kylää tuon mokoman »arkkitähen» kuullen, niin ei se olisi täällä rehentelemässä. Nyt se on jokaisen mielestä niin ihmeellinen olento ja hyvä, että kylläpäs Annakin... Hm. Jospa aavistaisi, kuinka makeasti se jälestäpäin nauraa näillä »moukilla», kunhan pääsee sellaisten seuraan, joiden kanssa puhuessa ei kieli kammertele. Kokkonen on luultavasti ainoa, joka ei ihaile tätä ja hän ehkä muistaa, mitä keväällä puhuttiin kouluasioista. Siinä ukossa on paljon samaa kuin Juutisessa. Kohta sen näki.

KOKKOSEN LUONA.

Laulainen ei ennättänyt vielä istua Kokkosen kammariin tultua, kun jo ukko alotti:

— Tulitpa hyvään aikaan. Täällä on tehtynä niin paljon vääryyttä salaisesti ja julkisesti, että sinun pitää siitä heti kohta kirjoittaa sanomalehteen.

— Mitä vääryyttä täällä on tehtynä? kysyi Laulainen.

— No, etkö sinä ole kuullut että tänne on päätettyä rakentaa se koulukartano?

— Kuulin minä siitä tuolla Alapihassa.

— Kysyt sitten vielä: mitä vääryyttä. Suoraa petostahan se on selittää, ett'ei rakennus maksa meille mitään, kun otetaan rakennuslaina.

— Kuka sitä on niin selittänyt?

— Se herran roikale. Etkö sinä ole sitä kuullut? kivahti ukko. Tuhannen kattilastako tuo lienee tänne viskattukaan.

Laulainen katsoi vähän peläten, että jos ukko on kuullut herran tulon hänen ansioksensa, niin se pian aikaa heläyttää korvalle. Laulainen ei uskaltanut hiiskua minnekään päin herran »viskaamisesta», alkoi vaan selittää, että se näkyy olevan niin huono suomen puhuja, ett'eivät ole ehkä ymmärtäneet.

— Niinhän se oli, vahvisti Kokkonen. Mutta kyllä Niiranen ymmärsi, vaan se on aivan tahallaan selittänyt tuhemmille että laina on sama kuin lahja, vaikka laina on sama kuin velka, ja velasta pitää maksaa sekä korko että viimein päävelka, joten rakennus tuleeikin kalliimmaksi. Siitä sinun pitää kirjoittaa paikalla ja sanoa että se on suoraa petosta.

Laulaista epäilytti tämä kirjoituksen aine.

— Se on syytös törkeästä petoksesta ja jos sitä ei saa toteen, niin me molemmat joudutaan linnaan.

— Ei jouduta linnaan, väitti Kokkonen. Minä en sitä pelkää, mutta jos sinä pelkääät niin kirjoita nyt aluksi vähän varovammin, että täällä on kyläläisiä houkuteltu ja narrattu. Loppuun vaan panet uhkauksen, että jos eivät lopeta heti koko puuhaa, niin asia ei jää tähän.

Laulainen ajatteli vähän aikaa ja sanoi:

— Ei minua haluta kirjoittaa tälläkään tavalla.

— Miksei haluta, kivahti Kokkonen. Pelkäätkö vihoja, vai toivotko pääseväsi siihen kouluun opettajaksi? Pitkään saat odottaa. Ei ne sinua enään kaipaa, ei nyt eikä sittenkään, jos koulukin rakennettaisiin. Vai puhuiko Niiranen mitään näistä asioista, kun tullessasi kävit siinä?

Laulaisesta ei ollut asian todeksi tunnustaminen oikein mieleistä, vaikkakin se alkoi entistä enemmän harmittaa.

— Ei puhunut mitään, sanoi hän viimein hitaasti.

— Siitä nyt näet, ilkkui Kokkonen. Muistatko mitenkä laajana oli Niirasen suu keväällä huutaissa,

että otetaan tämä Laulainen opettajaksi. Se oli vaan sitä varten, että ajaisit hänelle kiinni haluttua saalista, mutta kun se on saatu käsiin, niin saat, niinkuin koira, potkun kylkeesi.

Laulainen oli aikonut olla ilmaisematta sisällisiä mielialojaan ukolle, mutta nyt se sattui koskettelemaan juuri jännitetyimpiä kieliä, jotka väkisenkin äännähtivät.

— Niin, potkuja täällä näkyy saavan vähäoppinen joka puolelta, hän sanoi. Ei täällä tarvitse suutaan avata, eikä yrittää mitään, jolla ei ole arvonimenä joku vingervonger ja joka ei osaa mongertaa. Niitä kyllä kuunnellaan ja kumarretaan missä hyvänsä. Tämäkään kylä ei saanut kouluansa perustetuksi ilman tuota... miksi minä sitä sanoisin.

— Sano roikaleeksi, kehoitti ukko. Siksi minä olen sanonut. Sen roikaleen ansiota tämä on. Piirustuksetkin oli muka tehnyt ja arkkitehtiksi oli sanonut saavan »karahtyörätä». Mahtaneeko olla kunniallinen mieskään, kirjaton roikale. Lähettää ruununkyydillä kotipuoleensa,

Laulaisen täytyi jo pysäyttää ukkoa.

— Kunniallinen mies tämä on, minä tiedän sen varmasti.

— Olkoon sitten kunniallinen, kivahti ukko. Mutta olisi ollut sotkematta meidän asioita. Niirasel-tahan siihen on kuteet ja loimet. Sehän sitä talutti talosta taloon ja kuuluu nyt elättävän kuin parasta pappia. Eikö tuo toivone vävykseenkin. Menisi kai- keti se tyttö kelle hyvänsä, joka vähänkin haiskahtaa herrälle. Johan se oli lähellä, ett'ei se sinun edellä

oleva koulumestari kötkylä sitä siepannut. Halpa se oli Niirasen mielestä, koska nousi toraan. Et sinä ennättänyt vielä sotkeutua. Sinulla saattaa olla vähän enemmän järkeä... Mutta niin minä olen siihen Niiraseen suutuksissani, että sanoisin kutti parhaiksi, jos saisi siitä roikaleestaan sellaisen kesävävyn, kuin joskus ennenkin kuuluvat saaneen.

Laulainen olisi varmaan kiivastunut kovasti, jos muutamia tuntia ennen sattui kuulemaan näin Annan kunniaa loukkaavia sanoja. Nyt ne eivät koskeneet niin kipeästi, mutta kumminkin siksi, ett'ei voinut jättää puolustamatta.

— En minä usko niin pahaa Annasta, hän sanoi mitä sekavampain ajatusten risteillessä. Sillähän on aikomus tulla opettajattareksi ja on jo hakenut seminaariin, ja sitten tulee tähän kouluun.

— Menköön ja tulkoon vaikka miksi »jattareksi», mutta syön vanhat viertovirsuni, jos se tänne tulee ja minä vielä elän, jyrisi ukko.

Laulainen tunsikin omankin arvonsa alenevan, jos antaa ukon näin solvata Annaa ja kysyi lujemmalla äänellä:

— Minkä nojalla isäntä voipi Annaa arvostella näin huonoksi?

— Minä vähät hänen hyvydestään ja huonoudestaan, kivahti Kokkonen. Tänne se ei tule, saat uskoa. On sillä siksi näköä ja kokoa, että kyllä sille koulunkäyneenä parempikin herra tarjoutuu ja silloin se ei katso tänne Leppämäelle päinkään. Sanopa onko väärin arvattu.

Laulainen meni aivan noloksi ja yhähteli että saattaisipa niinkin käydä.

— Niin se käypi, vahvasti Kokkonen. Rupea vaan viivyttellemättä kirjoittamaan. En minä sinua kiirehdi, vaan että kirjoitus joutuu lehteen.

— Taitaa olla turha vaiva siitä kirjoittaa, esteli Laulainen. Viisainta, jos ollaan yrittämättä.

— Sinä olet yhäkin sen Niirasen puolella, epäili ukko.

— En ole erityisesti kenenkään puolella, mutta asia on suoraan sanoin niin, että kaikki sanomalehdet suosivat kansakouluja, eivätkä painata niitä vastustavia kirjoituksia.

— Etköhän vaan petä minua sillä lailla?

— En petä, vakuutti Laulainen. Minä tunnen sen asian. Mieluummin ne ottavat sellaisia kirjoituksia, joissa moititaan kiertäviä kouluja.

— Nytpä kummissa ollaan, jahkaili ukko. Sitten tässä ei auta muu kuin täytyy ruveta käräjänkäyntiin.

— Ei ruveta käräjöimään, houkutteli Laulainen. Jos se on korkeimman tahto, että ne koulut ovat tulevat, niin annetaan tulla.

— Ei Jumala suosi petosta, eikä petoskuiskutuksia, jyrisi ukko.

— Ei suosi, eikä tarvitse meidänkään suosia, myötteli Laulainen. Mutta tietäähän isäntä että suurimmat asiat ovat saaneet alkunsa petoskuiskutuksista, kuten Kristuksen kärsiminen.

— Niin sai se asia, mutta sanopa, missä näitä kuiskutusten suosijoita kiitellään?

— Ei kiitellä, ei kiitellä, lepytteli Laulainen,

vaan eipä käsketä kärejömäänkään, eikä miekkaan tarttumaan, senkin te vanha mies tiedätte paremmin kuin minä.

— Oikeassa sinä olet siinä, jos tässä olisi yksistään oma etu kysymyksessä, mutta muiden puolestahan minä etupäässä riitelen, jos riitelen.

He väittelivät tästä asiasta vielä pitkän aikaa ja Kokkosen kiivaus vähitellen tyyntyi. Laulainen ei halunnut riitaan yllyttäjän mainetta päällensä, sillä hänessä oli herännyt uusi tuuma, jonka toteuttamiseksi tarvitsi muidenkin kuin Kokkosen suosion. Hän oli päättänyt ryhtyä kilpailuun, ja myöhemmällä, rauhallisten puheiden lomassa otti jo asian varovasti esille.

— Mitäs isäntä sanoisi siihen, alotti hän, jos minä siltä varalta, että jos nämä koulun puuhaajat voittavat, kävisin tuon seminaarin ja hakisin sitten tänne opettajaksi?

— Niin mitenkä? kysyi Kokkonen.

Laulainen selitti ajatuksen uudestaan ja selvemmin.

— Vai niin, hymähti ukko. Luuletko siihen sitten pääseväsi?

— Miks'en pääsisi, jos vaan se isännän sana toteutuu, ett'ei Anna tule näin sydänmaalle. Helposti se muuttuu miesopettajan paikaksi.

— Kävipä miten hyvänsä, niin tyhjän siitä nuolaset, päätteli ukko. Kuulin, että Niirasan sisarenpoika menee samaan kouluun.

— Sekö Samuli niminen poika? kysyi Laulainen ihmetellen.

— Se Samuli, vahvisti ukko. Mahtaa olla yhteinen tuuma, ja kyllä Niiranan pitää huolen että venonvieraat syrjään työnnetään,

Laulaisen ajatuksissa yhtyivät vanhat epäilykset ja nykyiset vastoinkäymiset, ja se sai tuskaiselle tuululle. Hän ei pysynyt enää istuillaan, vaan nousi seisalleen ja alkoi kiivastella:

— Ei minua sitten enää aivan omin valtoinsa työnnetä syrjään. Täytyy silloin katsoa sitäkin, kellä on entistä kokemusta opettajana ja parhaat todistukset.

Nyt oli Kokkosen vuoro olla rauhallisena ja hän alkoi isällisesti surkutellen puhella:

— Minä olen pitänyt sinua vakavana miehenä, mutta samanlainen hapuilija taidat olla kuin kaikki muutkin nykyajan nuoret miehet. Ei niille kelpaa enään esi-isäin ammatit eikä elantotavat. Pitäisi päästä johonkin, muka paremmille päiville, aivan kuin tuhlaajapoika.

— En minä pyri näiltä mailta pois, enkä paremmille päiville, vaan että osaisin paremmin opettaa, puolusteli Laulainen.

— Mene muille puhumaan sellaista, epäsi Kokkonen. Et vähällä pakollakaan lähtisi koulupoikana istumaan neljää vuotta, jos sanottaisiin, ett'ei palkkasi sieltä tultua parane. Onko väärin?

Vastaukseksi kysyi Laulainen:

— Millä ne kouluvelat maksaisi, jos yhtä huonolle palkalle pitäisi tulla?

— Löytyy niitä puolustuksia, kun ylpeys ajaa maailman kunnian perään juoksemaan, jyrisi Kokkonen. Sinä valitat oppisi vähyyttä, vaan Paavali valittaa oppinsa paljoutta ja sanoo sen vieneen hänet harhaan. Kumpikohan teistä on oikeassa. Sinäkään et tarvitseisi muuta kuin entistä oppiasi vähän karsisit ja pönkittäisit,

— Mitähän siitä pitäisi karsia ja mitä pönkittää?
kysyi Laulainen.

— Jos et suutu niin sanon suoraan.

— Sanokaa vaan.

— Ulkokullaisuutta siitä saisi karsia, sanoi ukko.

Opettaissasi ja puhuissasi tavoittelet ihmisten kiitosta, vaikka sanotaan että »voi teitä joita ihmiset kiittävät».

— Vai niin, yhähteli Laulainen.

— Ja sitten sinä uskot hyvin löyhästi siihen Jumalaan, josta opetat lapsille ja puhut muillekin, jatkoi ukko.

— Mitenkä löyhästi?

— Niin löyhästi, ett'et usko Jumalan elättävän sinua nykyisessä toimessa ollessasi, vaikka et tiedä kenenkään siinä kuolleen nälkään.

Kokkosen muistutukset sattuiivat arkaan paikkaan ja koskivat kipeästi, mutta niistä ei sopinut suuttua. Laulainen alkoi puolustukseksen kertoa virkaveljestänsä, Mantusesta, miten sillä on huono toimeentulo ja mihin ammattiin se nyt hädässään ryhtyy. Ja ett'ei Kokkonen voisi sanoa hänen aina omaa etuansa ajattelevan, kertoi senkin mitä oli virkaveljensä puolesta puhunut ja mitä aikoivat hänen hyväksensä tehdä.

— Minä kuulen että siellä on mies, jossa ei ole kunnianhimoa, virkkoi Kokkonen kuunneltuansa loppuun. Sen auttaminen olisi toista kuin lähteä tuon Annan taikka Samulin kanssa kilvanjuoksuun. Mutta jos siihen rupeat, niin kohta unohtuu köyhä virkaveli.

Laulainen istui vähän aikaa ajatuksissansa ja virkkoi:

— Menipähän omat hommat minne päin hyvänsä, niin ei virkaveljen asia saa kokonansa unohtua.

KOLMEN VUODEN KULUTTUA.

Niinkuin kylmä Lapinmaa on jaettuna neljän valtakunnan kesken, samoin Savon ja Karjalan rajamailla oleva kylmä ja karu Rumpukan perukkakin oli jaettuna neljän pitäjän kesken. Kolmen nurkkapisteet tulivat aivan yhteen neljännen pitäjän sivua vastaan. Pitäjästen keskustoihin oli täällä pitkä matka ja tänne olivat asettuneet vähävaraisimmat ja sitkeimmät köyhyyden kanssa taistelemaan. Moni heistä sortui, vaipui suurimpaan köyhyyteen, mutta aina tuli uusia onneansa koettamaan.

Täällä tapaamme taas muutaman ajan kuluttua Laulaisen.

On kevät-talvi. Lauha ilma on irroittanut lumen puiden oksilta ja pehmittänyt hangen pintaa, johon ilman kylmetessä on tullut kiiltävä kuori.

Laulainen on lopettanut viikon työnsä, laskenut lapset sunnuntai-päiväksi kotiinsa ja katselee ajatuksiinsa vaipuneena tuvan ikkunasta kiiltävälle hangelle. Paksu savu nousee läheisen saunan ovesta. Siellä huuhtelee illan tullen ihmiset itsensä viikon hiestä ja hautelevat väsyneitä jäseniänsä. Talon emäntä varustelee heille parhaallaan puhtaita vaatteita, vieläpä silittääkin niitä omalla tavallansa. Paksuja ne ovat ja paikatuita, ei-

vätkä pitäisi mitään hienompien ihmisten silitysraudoista, mutta emännällä onkin silitysrautana kirves, jonka hammaralla lyöpi myttyyn käärittyä vaatetta, niin että tuvanlattia täräjä.

— Ei opettajakaan mene kammariin tätä jyskytystä kuulemasta, sanoo hän toista myttyä käteensä ottaissaan.

— En toki ole huomannut koko jyskytystä, vastasi tämä. Olen tässä katsellut miten mainio suksenkeli siellä nyt olisi.

— Vai ette ole huomannut, naurahti emäntä. Taitapa olla opettajalla tosi ikävä joukkonsa luokse, koska suksenkeliäkin niin kiittelee.

— Kyllähän niitä kävisi katsomassa näin hyvällä kelillä, jos olisi puoltakaan lyhemmältä matkaa, myönnytti tämä.

— Eipä ihmekään, kun on niin nuori emäntä ja vielä pieni poika, sanoi vaatteiden silittäjä. Kaksi vuottako kuulutte vasta olleen yhdessä.

— Niin, vähän kolmatta.

— Joko olitte kihloissa tähän pitäjään tullesanne? uteli emäntä.

— Ei oltuna kihloissa.

— On se ollut valmiiksi katsottu, koska sitten sieltä asti piti käydä noutamassa, uskotteli emäntä.

— Tulihan se maantien vierustalossa nähdyksi useinkin, vastasi Laulainen kääntyen taas katselemaan ulos.

— Majataloko kuuluu olevan emäntänne koti? Kertovat, että siinä on rahoja velkana.

— En tiedä ollenkaan, en ole vielä tarvinnut pyytää.

Hän katseli yhä ulos, mutta ennenkun emäntä ennätti jatkaa puhetta, kysyi:

— Onkohan se aivan varma, että tuolla Korven kylällä, rajan takana, on ollut kiertävä koulu?

— Niin ovat lapset kertoneet ja tiesivät että on vielä eteenkin päin, vastasi emäntä. Aikosiko opettaja siellä käydä?

— Niinpä ajattelin tässä, että jos saan sukset niin hiihdän sinne yöksi ja tulen huomenna takaisin.

— Jäätte kylpemättä, sääliiteli emäntä. Sinne on matkaa vihanen peninkulma.

— Ei se mitään, siinäpähän virkistyy, lohdutteli Laulainen. Haluaisin tavata sitä opettajaa ja tuttuja siellä ovat muutkin.

— Pitää toki antaa sukset, sanoi emäntä ja lähti itse toverina etsimään ja neuvoi tien suunnan.

Kohta katosi Laulainen korpeen. Sukset luistivat että korpikuuset vaan vilisivät ohitse mennessä. Tien pohjaa näkyi sen verran, ett'ei tarvinnut peljätä harhaan joutumista. Maata peittävä hanki antoi tälle kaukaiselle korvelle edes vähän viehätystä. Toisin oli sulan maan aikana. Silloin ei sinne äkkinäinen uskaltaanut yrittääkään yksinänsä, jossa rämeitä kierrellessä olisi pian eksynyt. Ei siellä seutuja tuntevakaan huviksensa kuljeskellut. Mieltä ahdisti aina se tunne, että jos täällä kohtaa onnettomuus, eikä pääse omin voimin eteenpäin, niin avun huutaminen on turha.

Tien pohjalla pysyminen oli Laulaisella päähuo-

lena. Sitä oli ajettuna ainoastaan muutamia kertoja vähän lumen aikana syksyllä, eikä entiset jäljet olisi ennen suvisäitä kuumottaneetkaan.

Sukset sujahtivat metsän halki hakatun aukon ylitse. Laulainen pysäytti kulkunsa ja peräytyi katsomaan. Siinä oli raja-aukko. Siitä alkaa varmaan toinen pitäjä. Hän oli mielissään kun joutui ennen illan hämärtämistä toiselle puolelle ja lähti lepäämättä lykkimään eteenpäin. Hän toivoi maisemien kohta muuttuvan, alkavan kohota korkeammiksi, mutta joutuikin melkein aukealle suolle, jossa kasvoi tasalatvoja, vaivaisia mäntyjä. Sellaista oli silmän kantama, useita kilometrejä. Täällä hän olisi aivan varmaan hiihtänyt harhaan, ell'ei tien pohja näkynyt.

Mutta suon toiseen laitaan päästyä vilahti taas aukko. Laulainen ihmetteli, että mikä aukko tämä oli ja muisti vasta eteenpäin hiihtäissään, että hän onkin jo kolmannessa pitäjässä. — Nytpä minä saan kehua hiihtäneeni parissa tunnissa kokonaisen pitäjän ylitse ja vielä pitkän matkaa toista ja kolmatta, ajatteli hän pyyhkien hikeä otsaltansa. Nyt oli jälellä tämä kolmas, mutta siinäpä olikin hiihtämistä. Emäntä ei nimittänyt suotta tätä peninkulmaa »vihaiseksi». Se oli kerrassaan suden mittaama.

Oli jo hyvin hämärä, kun Laulainen joutui asu-
tuille seuduille Korvenkylään, jossa oli muutamia pie-
niä taloja hajallaan. Hän suuntasi kulkunsa sitä taloa
kohti, jossa tiesi koulun sijaitsevan. Taloa lähestyessään
hän kuuli että siellä kutsuttiin joukkoa kylpemään ja
kutsuissa käytettiin vanhaa tapaa, huutamista. Hän oli

asettelemassa suksiansa seinää vasten pystyyn, kun miehet tulivat tuvasta saunaan mennäkseen. Joku seisattui ja kysyi:

— Kuka näin myöhällä suksien kanssa romuaa?

— Onpahan mies, joka on tänä iltana hiihtänyt melkein kolmen pitäjän yli, vastasi Laulainen.

— Kuka se niin voimakas on, ihmetteli mies ja tuli lähempää katsomaan.

Toisetkin seisattuivat.

— Nyt] minä kummissa käsin! huudahti mies. Meidän entinen opettajahan täällä on.

— Kuka, Laulainenko? kysyi toinen saunatielle seisattunut mies.

— Aivan Laulainen, vastasi tämä. Onko siellä Mantunen?

— On, on, vastasi Mantunen ja lähti harppaamaan suoraan hankea myöten tulijan luokse. — Tiesitkö sinä, että minä olen täällä?

— Tiesin. Tuskinpa olisin muuten tullutkaan.

— Sepä on hauska että tulit, ihasteli Mantunen pudistellen samalla tulijan kättä. Mutta sinun pitää joutua kylpemään. Menkää te muut miehet edeltä, me tullaan kohta perästä.

Toisetkin olisivat kääntyneet tupaan, mutta Mantunen ei mitenkään sallinut että heidän tautta talon joukon kylpy häiriytyy. Hän piti tätä virkaveljen tuloa niin suurena kunnianosoituksena itsellensä, ett'ei tietänyt, miten parhaiten palvelisi.

— Kyllä sinä olet saanut hiihtää kovasti, hän sääliitteli tunnustellen hartioita. Vaatteet aivan kos-

teina. Nyt et saa antaa itsesi kylmettyä. Minä annan turkin, joka kääritään ympärille saunaan mennessä.

Laulainen ei vastustellut, sillä hän tiesi kokemuksesta että tällaisen matkan tehtyä oli kylpy ja suojeleminen hyvin tarpeen.

Ennenkun he joutuivat saunaan, tulivat jo toiset miehet sieltä pois.

— Ei meidän tautta olisi tarvinnut kiirehtiä, sanoi Mantunen.

— Ei ole kiirehdittykään, vastasivat miehet. Selkä sai jo aivan kyllikseen lyöntejä.

— Jopa nyt ollaan joutavissa, ihmetteli Mantunen nähdessään saunanlattialle levitetyn olkia. Meitä aijotaan kylvettää oikein herroiksi. Kyllä ne olisi otettavat pois, vaan olkoothan tämän vieraan aikana. — Mutta mitenkä, kun sinulla ei ole kuivaa paitaa. Minä annan oman puhtaan paitani.

— Ei mitenkään, kielsi Laulainen. Kelpaa tämä omani huomeniltaan asti, kunhan kylpyaikana vähän kuivahtaa.

— Minä niin mielelläni antaisin.

— En sitä epäilekään, nauroi Laulainen. Mutta tiedäthän, ett'ei meitä ole asetettu valastuille aivinoille eikä höyhenpatjoille.

— Mitäpä me niillä patjoilla tehtäisiinkään, vaan kuiva paita kuuluisi tarpeellisiin, puheli Mantunen.

He nousivat lauteelle, jossa täytyi istua kumarissaan, sillä sauna oli matala ja pieni.

— Nyt me kylvetään oikein pitkään, sanoi Mantunen. Mutta Silja raukalle tulee siellä alhaalla kovin

pitkäksi aika meitä palvella. Mene tupaan, kyllä me osataan heittää löylyä ja ottaa vettä jos tarvitaan.

Silja koki estellä, vaan Mantunen ei helpottanut, ennenkun sai menemään tupaan.

— Nyt meillä ei ole kiirettä. Hiottele sinä itseäsi, minä ajan partani. Veitsi on kulunut niin vahvaksi, ett'ei sillä kärsi kylmässä ajaa. Kyllä tämä täällä ottaa, jos sinäkin tarvitset.

— Minä ajoin jo tänä aamuna, sanoi Laulainen.

— Onhan tuossa ylähuulessa oikein nähtävästi.

— Se on siihen jätettynä tahallaan, naurahti Laulainen.

— Ajasit siitäkin pois, houkutteli Mantunen niin ystävällisellä äänellä kuin äiti houkuttelee lastansa tulemaan pois sellaisesta paikasta, josta ei voi mennä käsin ottamaan. Monelle ovat nuo viikset niin alituisena ylpeyden esineenä, että sukivat niitä lakkaamatta kuin kukko pyrstösulkiansa, ja ruokakin niihin tahrautuu.

— En minä ole osannut heillä ylpeillä, vastasi Laulainen hiljaa.

Mantunen oli ryhtynyt partaansa ajelemaan ja Laulaiselle jäi painostava tunne, kun se ei hänen puolustukseensa vastannut. Ölisiko ajatellut, ett'ei vastaus ollut aivan totta. Ottaneeko sitten puheeksi kun pääsee partaansa ajelemasta. Mutta ei ottanut. Alkoi vaan iloisesti kysellä löylynlyönnistä ja muista kylpyyn kuuluvista asioista.

Saunasta palattua tulivat talon joukot yksin puheisiin ja näiden kysellessä toisen pitäjän asioista meni

aika pitkältä iltasen syönnin jälkeen. Viimein menivät talon joukot nukkumaan ja he jäivät kahden.

Mantusesta oli yhäkin ihme, että he täällä salon perukalla ovat yhteen joutuneet ja kysyi:

— Aivanko minua tavataksesi hiihdit tämän pitkän matkan?

— Onko tämä mikään kumma matka näin hyvällä kelillä, sanoi Laulainen. Läksin vaan, kun aika kävi kovin pitkäksi istua yhdessä paikassa. Tahtoo toisinaan ikävä vaivata täällä pitkillä perukoilla, joista ei pääse moniin viikkoihin katsomaan joukkoansa, ovatko ne terveinä vaiko sairaina. Olen tänä talvena ajatellut monta kertaa, että kyllä nämä ammatit saisivat olla nuorilla, yksinäisillä ihmisillä, joilla ei ole kotijoukoista huolta.

— Elä puhu niin, pyyteli Mantunen. Meidän täytyy uskoa joukkomme Jumalan varjelukseen. Ja mitä taas siihen tulee, että nämä virat olisivat yksistään nuorilla, niin ei sekään ole oikein. Nuoret ovat heikkoja lankeamaan, sillä täällä löytyy, kuten katekismuksessa sanotaan, »monta kiusausta ja synnin tilaisuutta». Siitä seuraa sitten sellaisen opettajan ylönsä katsominen ja heidän oppinsa halveksiminen.

— Onhan se niinkin, myönnötytti Laulainen. Mutta en minä luule opetustani pahasti halveksitun yksinäisenäkään ollessani.

— Eihän tässä olekaan sinusta puhe, huomautti Mantunen. Niitä on monta muuta heikompat ja kurjempat, joiden opetusta halveksitaan käytöksen tautta ja jos näiden varaan jätetään, niin ne saattavat nämä

koulut vihatuiksi, niinkuin jo on käynyt muutamissa paikoissa.

— Ne ovat tekosyitä, sanoi Laulainen. Muista syistä ne vihaavat jos vihaavat. Niin luulen, ett'et sinäkään olisi koulun mainetta turmellut nuorenaakaan ollessasi.

— Voi, hyvä ystävä, huokasi Mantunen. Sinä et tunne minun nuoruuteni aikaa. Minä olin niin maailman mielinen, että kyllä minä olisin turmellut pahemmin kuin kukaan toinen.

— Ilman luulottelet, naurahti Laulainen. Sinun maailmanmielisytesi ei ole mahtanut mennä mainioihin.

— Minun täytyy kertoa nuoruudenaikainen elämäni, koska sinä noin sanot, päätti Mantunen. Sanot minun luulottelevan itseäni pahemmaksi kuin olen, mutta kyllähän kuulet. Olen syntysin pienen talon poika, vaan kun isä kuoli ja äiti meni toiselle miehelle, myötiin talo ja niin jäin vähän jälkeen rippikoulun käytyä omaksi herrakseni. Ja nytkö maailma otti minut hartioillensa oikein lempilapsenaan. Ei pidetty niissä kuuluvien yhtään nuorten kokousta, ei pienintäkään kihausta, jossa en olisi ollut mukana ja jossa ei olisi minua kaivattu. Olin taituri kaikissa tansseissa, kaikissa tanssisävelissä, kaikissa lauluissa ja loruissa, tarvittiinpa niitä missä tiloissa hyvänsä. Herjauslaulujen sepittämisessäkin olin sellainen mestari, että oikein palkan edestä niihin pyydettiin, niinkuin hyvääkin virkamiestä. Tämä retkuminen oli minun ainoa työni. Perintöni oli kyllä holhoojan takana, mutta söin ja tuhlasin velkarahoja, olihan niitä, jotka antoivat, kun tie-

sivät kohta saavansa takaisin ja juottelin hyvän tekijäisistä.

— Eipä uskoisi todeksi, jos toinen kertoisi sinusta samaa, ihmetteli jo Laulainen.

— Niin, ja ikävin puoli on vielä kertomatta, huokasi Mantunen. Ymmärtänet, ett'ei sellaiselta vimmatulta puutu naisystäviäkään. Mutta enhän minä toki joutanut pitkään katsomaan samoihin. Kaikki ne olivat muka halpoja minulle. Toiset olivat rumia, toiset köyhiä, ja muutamat eivät osanneet mieleisesti tanssia. Tämä nykyinen vaimoni oli sitten myöhempinä vuosina olevinaan kaunein ja mieleisin, vaan se herra, jota palvelin, ei hyväksynyt sellaista pysähdystä että ottaisin hänet vaimokseni, vaan alkoi kuiskutella että annan jäädä tuonkin ja rupean pyrkimään joksikin herraksi. Ja sitten minä lähdin perintörahojeni tähteillä oppia hakemaan, enkä tiedä mitä tuhlaajapojan teitä olisin vielä harhailut, mutta sairastuin isoonrokoon, niinkuin näet näistä kasvoista. Minua lyötiin silloin kovasti sen isän vitsalla, joka ei anna itseänsä iankaikkisesti pilkata.

— Eihän tuo loppu ollut niinkään surkeata, huomautti Laulainen.

— Kyllä tuo oli tarpeeksi surkeata, sanoi Mantunen. Mutta oliko se sekään vielä loppu. Ei vihollinen heitä niin hevillä. Se pukeutuu valkeuden enkeliksi, jos ei muu auta. Nytkin se, kun ei enää voinut mairitella rikkaaksi ja kauniiksi, alkoi uskotella hurskaaksi, jolle entinen tanssitoveri ei enää kelpaa vaimoksi. Olin näet päättänyt vähänkin korjata en-

tisiä huonoja jälkiäni. Hävettää sanoa, mutta eipä omatunto tahtonut jaksaa pitää puoliansa tässä taistelussa. Ja uskotko sitä: tuo sama vihollinen hiipii vielä nytkin syyttämään vaimoani suruttomaksi ja imartelemaan minua, ikäänkuin olisin jotain. Ymmärrätkö, että tämä on ollut surkeata.

Laulaiselle tämä oli jotenkin syvällistä käsittää ja hän vaan yhähteli vastaukseksi. Sen ymmärsi Mantunen ja virkkoi:

— Saat olla iloinen ja kiittää Luojaasi, ett'et ole nuoruudessasi joutunut sellaisille teille kuin minä raukka.

— Elä nyt niin sano, virkkoi Laulainen. On meillä kaikilla syytä pysyä puplikaanin paikalla. Sinua ovat kyllä heitelleet nuo ulkonaiset synnit, mutta johan huomasit tuolla saunassa, että minussa on kiinni sisällinen ylpeyden synti ja onko se sen parempi.

— Nuoko viikset, hymähti Mantunen. Se nyt on tyhjän arvoinen asia minun harhailuihini verrattuna. Minua kiusaa sama ylpeyden synti. Monta kertaa on kuiskutellut, että anna parran kasvaa, jotta nuo rokonarvet peittyisivät. Mutta minä olen sanonut vastaan, että anna niiden olla peittelemättä, ne ovat minun rakkaimmat muistomerkkini, jotka tahdon kantaa kaikkien näkyvissä. Ne ovat isän vitsan jälkiä, armonsoitusmerkkiä, joista olen elämäni loppuun asti kiitollinen.

— Siinäpä se on, että sinä osaat olla kiitollinen kaikesta, sanoi Laulainen. Toisin on minun laita. Minä nurisen kovasti, jos ylpeyteni pyrstöä vähänkin katkaistaan. Voi, miten monta aikaa harmittelin siitäkin, kun ensin ylpeydessäni menin puhumaan siellä Vihta-

salmelaisten huviretkellä oppineille herroille ja ne sitten nauraen käänsivät selkänsä!

— Niinkö ne tekivät. Sepä oli hyvä opetus, virkkoi Mantunen iloisesti.

— Oli se hyvä opetus, myönnytti Laulainen. Ja silloin minä ymmärsin lopettaa nimenmuutto-aikeenikin.

— Sinä olet kuin helläsuinen varsa, joka pienestä nykäyksestä pysähtyy, iloitsi Mantunen ystävänsä puolesta. Minua on täytynyt hallita pakko-kuolaimilla.

Laulainen olisi halulla maininnut Leppämäen koulu-jupakan, miten siinä hänen ylpeytensä pyrstö katkaisitiin melkeinpä kokonaan, mutta tässä oli tuo Annaa koskeva kohta ja sitä hän ei suonut kenenkään tietävän, sillä siitä olisi voinut hänen hyvä ja uskollinen vaimonsa pahastua.

Hän halusi vaihtaa puheenainetta ja kysyi:

— Mitenkä se sinun haudankaivajaksi rupeaminen oikeastaan päättyi? Kysyinhän minä jo silloin samana kesänä sitä asiata, mutta vastasit vaan, että Jumala on auttanut toisella tavalla, vaikka ensin koetteli.

— Niinhän minä vastasin ja oikein se oli vastattuna, vaikk'ei sitä sellaisenaan selvästi ymmärrä, enkä ruvennut silloin pitemmältä selittämään, kun oli muita kuulemassa, alkoi Mantunen. Nyt ollaan kahden kesken ja nyt minä kerron sekä alun että lopun. — Muistatko kun valitin verkkojeni hävinneen?

— Muistan, vastasi Laulainen. Näinpä senkin, miten niitä harasit vielä puolenyön aikana.

— Niin harasin, enkä löytänyt, vahvisti Mantunen. Pidin sitä Jumalan viittäuksena lopettaa sel-

lainen elinkeino, joka ei ollut minulle, maattomalle, luvallista, ainakaan ihmisten silmillä katsoen. Muutaman päivän perästä otin vastaan haudankaivajan toimen ja samana iltana aloin kaivaa erikoishautaa sinne kivi-aidan kupeelle, pihlaikon varjoon. Kaivaissa nousivat kyyneleet silmiin. Niin, minä kaunistelematta sanoen kaivoin ja itkin, ja aina välillä istuin haudanpartaalla. En itkenyt työn vaikeutta, vaan sitä, että näinkö joka päivä silmin nähtävän muistutuksen minä syntisraukka tarvitsen vielä nytkin kuolemasta. Varmaan on Jumala nähnyt, että unhotan sen usein ja asetti tähän. En ollutkaan kelvollinen Hänen lunastettuja lapsiansa opettamaan. — Näitä asioita minä siinä haudan reunalla istuissani ajattelin, kun sitten vavahdin takanani kuolemasta liikkeestä. Käännyin katsomaan ja siinä seiso i meidän vanha rovasti. Hän oli kävelymatkaltaan poikennut katsomaan uuden haudankaivajan työtä. Vaikka koetin pyyhkiä salaa silmiäni, näki hän kumminkin, miten asia oli. Hän istuutui läheisen hautakummun laidalle ja alkoi puhella siihen suuntaan, että kunhan ei vaan tulisi tämä työ liika rasittavaksi minun terveydelleni. Vakuutin, että kyllä minun terveyteni kestää, vaikkapa työ olisikin alussa vähän vaikeata. Hän huomautti että taitaa olla paljon vaikeata, eikä vaan vähän, josta ymmärsin, että hän oli käsittänyt minun sen vuoksi itkeneeni. Silloin selitin hänelle rehellisesti itkuni syyn, jotenkin samoilla sanoilla kuin nyt sinulle. Rovasti istui vähän aikaa äänetönnä, tökkittäen kepillään multakasaa ja kysäsi sitten, osaanko hoitaa kirjanpitoa. Vastasin, että kovin vähän minulla

on taitoa siihenkin, ja kysyin, missä mielessä rovasti tätä kysyi. Hän alkoi selittää, että minä mahdollisesti voisin saada kirkko-isännän toimen opettaja-ammattini lisätuloksi, jos osaisin hoitaa kirjanpitoa ja jos onnistuisin saamaan takausmiehet kymmentuhannen markan summalle. Sanoin, ett'ei tuo kirjanpidon oppiminen ole mikään mahdottomuus, mutta saada näin suurelle summalle takausmiehet, siitä ei ehkä tule mitään. Ja niillä puheilla me erottiin sillä kerralla.

Mutta uskotko, se ei ollut rovasti, joka tämän asian sai alkuun, vaan Jumala. Pari päivää myöhemmin tuli käymään Pajumäen Juutinen ja kun mainitsin hänelle tuosta mahdottomaksi arvaamastani takausasiasta, niin hän tarjoutui yhdeksi aivan pyytämättä ja lupasi hommata muitakin, vaikkapa miehen jokaista tuhatta kohti. Ja kuulehan vielä toista kummaa: sinun appisi, Vänninen, jota moni luulee aivan sydämettömäksi, oli ensimmäisiä Juutisen perästä.

— Minun täytyi jo uskoa, että Jumala johtaa tätä asiata ja aloin kysellä neuvojata kirjanpitoon. Senkin löytyi aivan kuin sallimuksesta. Sama maisteri Eskola, jonka mukana kuulut kulkeneen luennoilla, oli jäänyt juhlatieltään tänne kesää viettämään, ja tulee muutamana päivänä pyytämään toveriksensa ongelle. Joku oli kertonut, että minä tiedän ahventen syöntipaikkoja. Menin ongelle ja siellä tuli puheeksi tuo kirjanpito-asia. Hän sanoi olevansa kyllin taitava sitä neuvomaan, jos vaan minulla on aikaa käydä tunti tai kaksi hänen luonansa iltapäivällä. Sanoin, että minulla on aikaa vaikka koko päivä, ja samana iltana kävin

ilmoittamassa, että ottavat toisen haudankaivajan. Sitten hän opetti kuukauden ajan sillä palkalla kun olin aina väliajoilla hänellä soutamassa ja onkimassa.

— Aivan merkillisellä tavalla se asia on men-nytkin, ihmetteli Laulainen. Sinulla ei ole nyt suuria puutteita.

— Ei ole, Jumalan kiitos, vastasi Mantunen. En lausu tätä kiitosta ajattelematta, sillä Hän se on, joka saapi ihmiset rakastamaan ja luottamaan näin paljon, kuin nämä takausmiehet ovat minuun, aivan köyhään, luottaneet.

Laulainen olisi voinut virkaveljensä asian hyvästä menestyksestä lukea jonkun osan itsensäkin ansioksi, mutta ilman mielenvaivaa hän jaksoi sen nyt pitää omana tietonaan ja virkkoi:

— Minäpä sain sellaisen sivutoimen, jota voin toimittaa koulumatkoillani ja jossa ei tarvitse takauksia.

— Mikä se niin mukava toimi oli? kysyi Mantunen mielihyvällä.

— Tulisijain tarkastajan toimi, ilmoitti Laulainen. Siitä on sievä lisätulo, niin ett'ei minullakaan ole puutetta.

— Niin, kyllä se Luoja pitää huolen, huokasi Mantunen ja lisäsi hellävaroen: — Et katsonut halpa-arvoiseksi sitä.

Laulainen naurahti.

— Olen toki siitä kiusauksesta päässyt. En tunne arvoni alenevan, vaikka välistä nousen katollekin, neuvomaan ja auttamaan karstan laskemisessa. Uunien kelvottomaksi merkitseminen on vaikeampata. Mutta kyllä tuollainen uuni kuin tässä huoneessa ei saa enää

armoa. Sehän on kuin hyvin vanha vasu. Eikö sinua peloita, että jos tuli kytee yöllä uunin takaa seinään ja palat vuoteeseesi?

— En minä Jumalan sallimatta pala, vastasi Mantunen.

— Niin, kyllä se on totta, sanoi Laulainen. Mutta väärin on talon haltijalta pitää tuollaista uunia. Eihän se anna lämmintäkään. Minulla on jo vähän kylmä.

— Aijai! Onko kylmä? alkoi Mantunen häätäillä. En ole tässä yhtään muistanut levolle rupeamista, vaikka sinua mahtaa väsyttääkin. Nyt heti peitteen alle, ja minä annan kuivat sukat jalkaan ja levitän turkkini lisä-peitoksi. Niin, niin, ei tässä nyt auta vastaväitteet. Jos vielä minun huolimattomuuden tautta saat taudin.

Kohta oli Laulainen niin hyvästi peitteihin kärrittyinä, ett'ei oma äiti olisi sitä sen paremmin tehnyt. Mantunen itse meni vielä pöydän ääreen.

— Etkö sinäkin käy nukkumaan? kysyi Laulainen peiton alta.

— Kyllä kohta, kunhan hyräjän lyhyen virren, vastasi toinen.

— Minkä?

— »Jeesus, elämän Herra».

Hän alkoi kohta hyristä hyvin hiljaa, ett'ei siitä seinän takana nukkuvat havahtuisi.

Laulainen asetti kätensä rinnan päälle ja seurasi ajatuksillaan mukana.

The first part of the book is devoted to a general survey of the history of the world, from the beginning of time to the present day. The author discusses the various stages of human civilization, from the primitive state of nature to the development of modern societies. He traces the progress of science, art, and industry, and examines the influence of these factors on the course of human history. The second part of the book is a detailed account of the events of the last few years, from the outbreak of the war to the present. The author analyzes the causes and consequences of the conflict, and offers his own views on the future of the world. The book is written in a clear and concise style, and is accessible to a wide range of readers. It is a valuable contribution to the study of world history and current events.

HINTA 2: 75.

722

Suomi. Mannok. I.

Kauppinen

KANSALLISKIRJASTO-KANSALLISKOKOELMA

120 101 9708

X

